

www.iphonepub.com

ALPHONSE DAUDET

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Çeviri: YOLKAN YALÇINTOKLU

www.iphonepub.com En geniş Türkçe iPhone ePub içeriği.

ÖNSÖZ

Pamperigoüste'ta mukim noter Honorat Grapazi'nin huzurunda, Vivette Cornil e'in kocası ve Cigalieres nam mahalde rençperlikle iştigal; edip yine aynı yerde mukim bulunan Bay Gaspard Mitifio,

İşbu satış senedi mucibince, Paris'te mukim ve hazır bilmeclis Şair Bay Alphonse Daudet'ye Rhöne vadisinde, Provence'ii göbeğinde, yemyeşif çam ve meşe ağaçları ile mestur bir yamaç

üzerinde kâin bir bab un ve yel değirmenim, bilcümle hukukî ve fi lî teminat altında ve her nevi borç, imtiyaz ve ipotekten âri olarak sattığım ve teslim eylediğini ve kanadlarının ucuna kadar çıkan yabani asma, yosun, biberiye ve diğer tufeyli nebatlarından da anlaşılacağı veçhile, mezkûr değirmenin yirmi seneyi mütecaviz bir zamandan beri metruk ve öğütme kabiliyetinden kül iyen mahrum bulunduğunu,

Buna rağmen Bay Alphonse Daudet'nin mezkûr değirmeni, kırık bulunan büyük çarkı ve tuğlaları

arasından ot biten düzlüğü ile, olduğu ve bulunduğu gibi matlubuna muvafık ve şairane mesaisine münasip olduğunu beyan ederek, satıcıya karşı hiçbir rücu hakkı olamamak ve yapılması

muhtemel tamirat için nefi ve hasan kendisine ait olmak şartı ile kabul ettiğini, 2 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Bu satışın tarateyince mutabık kalınan fiyat üzerinden Şair Bay Alphonse Daudet tarafından noterlik yazıhanesi üstüne vaz'edilen geçer akça ile hesabedilmiş bedelin, aşağıda

imzalan bulunan noterler ile şahitlerin gözleri önünde ve makbuz mukabilinde, Bay Mitifio taralıdan kamilen ahız ve kabzedilmesi ile icra edilmiş olduğunu,

İşbu muamelenin Pamperigouste'ta, noter Honorat'nın dairesinde, fifreci Francet Mama ile beyaz cüppeli tövbekarların salip taşıyıcısı Quique lâkabı ile maruf Louiset'nin muvacehesinde cereyan ettiğini,

Ve senedin okunarak taraflar ve noterce imzalandığını...

YERLEŞME

Buna en çok şaşanlar tavşanlar oldu! Değirmenin kapısını kapalı ve duvarlarla öndeki düzlüğü

otlar bürümüş göre göre, nihayet, değirmenci taifesinin kökü kurudu sanmışlar ve yeri münasip bularak, burasını tıpkı bir karargâh, stratejik bir üs haline getirmişlerdi. Burası âdeta tavşanların Jemmapes değirmeni olmuştu. Geldiğim gün, bunlardan mübalâğasız yirmi kadarı, çepeçevre düzlüğe oturmuş, ön ayaklarını ay ışığına uzatıp ısınmakta idiler. Pencereyi aralar aralamaz, fırt!

bütün ordugâh bozguna uğradı ve kuyruk havada, bütün o küçük beyaz kıçlar, haydi fundalığa.

İnşaal ah, yine gelirler.

Beni görünce şaşıranlardan birisi de, yirmi senedenberi değirmende oturan, birinci katın kiracısı, mütefekkir tavırlı, ihtiyar ve korkunç bir baykuş oldu. Kendisini yukarıki odada, anamilin üstünde, sıva ve kiremit parçalan arasında dimdik ve hareketsiz buldum. Bana yuvarlak gözleriyle bir an baktı, sonra beni yabancı bulmuş olacak ki, hu! hu! demeye ve tozdan kurşuni bir renk almış

kanadlarını güçlükle çırpmaya başladı. Ah, bu mütefekkirler! Fırça nedir, bilmezler!... Neyse, bu kıpışık gözlü ve asık yüzlü sessiz kiracı, bu haliyle hepsinden fazla hoşuma gitti.

4 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Ben de derhal kontratosunu yeniledim. Eskisi gibi değirmenin bütün üst katı, çatıdaki methali ile birlikte, onun olacak. Bana da alt kattaki beyaz badanalı, tıpkı bir manastır yemekanesi gibi basık ve kemerli küçük oda kalıyor.

tşte size oradan yazıyorum. Kapım ardına kadar açık, etraf günlük güneşlik. Işık içinde, pırıl pırıl, güzel bir çam korusu, karşımda, yamacın eteklerine uzanıyor... Ufukta Küçük Alplerin zarif tepeleri beliriyor... Çıt yok... Ancak. uzaktan uzağa bir kaval sesi, lavanta çiçekleri arasından bir kurlinin ötüşü, yoldan da bir katır çingırağı... Bütün bu güzel Provence manzarası, ancak ışıkla can buluyor.

Artık, nasıl olur da ben, sizin o gürültülü ve karanlık Parisinize hasret çekerim! Değirmenimden o kadar memnunum ki! Burası tam istediğim gibi, gazetelerden, paytonlardan, sisten fersah fersah uzakta, güzel kokulu, ılık bir köşe! Etrafımda ne kadar güzel şeyler var! Henüz yerleşeli sekiz gün olmadan, içim hâtıra ve intibalarla dolup taşıyor... Bakın, daha dün akşam, yamacın eteğindeki

.bir çiftliğe sürülerin dönüşünü seyrettim. Val ahi bu hafta içinde Paris tiyatrolarında taze taze gördüğünüz . bütün o temsil ere bu manzarayı değişmem. Siz hak verin: Şunu bilin ki, Provence'ta sıcaklar başlayınca, davarı Alplere göndermek âdettir.

Hayvan,

YERLEŞME 5

insan bir arada, yukarda açık hayada, bel erine kadar ota gömülü, beş altı ay kalır; sonra, sonbaharın ilk serinliğinde çiftliğe inilir ve biberiye kokan boz tepeciklerde uslu uslu otlanır. Evet, dün akşam sürüler dönüyordu, sabahtan beri çiftlik kapısının iki kanadı da ardına kadar açıktı, ağıl ar taze samanla dolu idi. Herkes, saat başında, birbirine şimdi Eyguieres'e varmışlardır; şimdi Paradou'dadırlar. diyordu. Nihayet akşama doğru, işte göründüler! diye bağrışıldı. Artık ta uzakta, sürünün bir toz bulutu içinde yaklaştığını görüyoruz. Sanki bütün yol sürü ile beraber yürüyor gibi.

Başta tos vurur gibi boynuzlarını uzatmış, yabani yabani, ihtiyar koçlar yürüyor, arkadan da yavrulamışları biraz bezgin, kuzuları ayak altında, bütün koyun sürüsü geliyordu. Sonra bir günlük kuzuları küfede sal ıya sal ıya taşıyan kırmızı ponponlu katırlar, sonra dil eri bir karış sarkmış, kan ter içinde çomarlar, daha sonra da harmanı gibi topuklarına kadar inen deve tüyü renginde abalarına bürünmüş iki kabadayı çoban.

Bütün bu katile, keyifli keyifli, önümüzden geçiyor, bir sağanak gürültüsüyle yeri çiğneye çiğneye kapıdan içeriye dalıyordu. Evdeki telâşı görmelisiniz!... Sorguçlu ve yeşil i, yaldızlı kocaman tavuslar, tüneleri üstünde, gelenleri tanıdılar ve müthiş bir boru sesiyle karşıladılar. Kümes halkının uykusu başına sıçradı, herkes ayakta: Güvercinler, beçtavuklar, ördekler, hindiler, hepsi... Bütün kümes çılgına döndü,"~ tavuklar sabahla 6 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

mayı akıl arına koymuşlar!... Sanki her koyun kendi postunda yabani bir Alp kokusu ve dağların o insanı sarhoş eden ve zıp zıp oynatan keskin havasından biraz getirmiş.

işte böyle bir hengâme içinde, sürü. yerine yerleşiyordu. Bu ne kadar hoş bir verleşme. Eski yemliklerini görünce ihtiyar koçların gözleri sulanıyo, kuzular, miniminileri, yolda doğup

da çiftliğı hiç görmemiş olanları, şaşkın şaşkın, etraflarına bakmıyorlardı.

Fakat en dokunaklısı, köpeklerin hali idi; o, sürünün etrafında harıl harıl koşup duran ve çiftlikte gözleri sürüden başka bir şey görmiyen babacan çoban köpekleri!... Evin köpeğı, kulübesinden istediğı kadar kendilerini çağırsın; kuyunun ağzına kadar soğuk su ile dolu kovası, istediğı kadar onlara işaret etsin, nafile! Onlar, sürü ağıla girmedikçe, küçük çit kapısının sürgüsü sürülmedikçe ve çobanlar alçak tavanlı divanhanede sofraya başına oturmamakça, hiçbir şeye kulak asmıyorlar. Ancak o zaman kulübelerine girmeye razı oluyorlar ve tiritlerini yalayıp yutarken çiftlik arkadaşlarına, yukarda, dağ başında, o kurtların dolaştığı ve ağızlarına kadar çiğ ile dolu kıpkırmızı, koskocaman yüksük otlarının bulunduğu karanlık diyarda neler yaptıklarını anlatıyorlar.

BEAUCAİRE DİLİJANSI

Buraya geldiğim gündü. Pek öyle uzun boylu yol ara düşmeden arabalığına dönüvermek imkânı

varken, sırf çok uzaklardan geliyormuş hissini vermek için, yol boyunca salma salma dolaşan köhne bir salapuryaya, yani Beaucaire dilijansına binmişim. Üst katta, arabacıdan maada, beş

kişi idik.

Evvelâ, kısa boylu, tıknaz, kıl ı, yabani hayvan kokan, iri gözleri kan çanağı, kulaklarında gümüş

küpelerle bir Camargue korucusu: sonra iki Beaucaire'li. ekmekçi ile hamurkârı, ikisi de kıpkırmızı, tıknafes, ama yandan bakılınca profil şahane, sanki Vitel ius'un suratı hak edilmiş iki Roma madalyası... Nihayet, en önde,

arabacının yanında bir adam... Hayır, estağfurul ah, bir kasket... Ağzını açmadan, kederli kederli yola bakan tavşan derisinden kocaman bir kasket.

Bütün bu adamlar, birbirlerini tanıyorlar ve hiç çekinmeden, yüksek sesle, kendi işlerinden bahsediyorlardı. Camargue'lı birisi, bir çobana yaba sal adı diye. Nîmes'deki sorgu hâkiminin huzuruna çağırıldığını ve oradan döndüğünü anlatıyordu. Eh, Camargue'lıların kanı kaynar doğrusu... Ya Beaucaire'lilerininki? Az kalsın Meryem Ana yüzünden birbirlerini boğazlıyacaktı.

10

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

sonra, gördük ki yosma, İspanyol kıyafetinde, elinde bir zil i tef memlekete dönmüş!

Kendisine:

— Aman! dedik, saklan, herif seni öldürecek!..

Öldürmek ha!... Al ah için!... Kuzu kuzu yine kan koca oldular. Karı tuttu, kendisine zil i tef çalmayı

bile öğretti.

Yine kahkahalar koptu. Bileyici, köşesinde, yine başını kaldırmadan mırıldandı:

— Sus be ekmekçi!

. Ekmekçi aldırmadı, devam etti:

— Belki, yosma, İspanyadan döndükten sonra, artık hanım hanımcık evinde oturdu, sanırsınız ha!... Yok efendim, ne münasebet!... Kocasını işi tatlıya bağlamıştı ya! Karı yine azdı.

İspanyoldan sonra, bir subay peydahladı, sonra Rhone'da sandalcılık eden bir herif, daha sonra bir çalgıcı, daha sonra... yine birisi!... Asıl isin hoş tarafı, her seferinde aynı

komedyâ. Kan gitti mi, seninki ağlar; bir de dönüp geldi mi, çektiklerini çabucak unuttur.

Her zaman kârıyı kaçıırırlar, her seferinde herif yine kabul eder. Doğrusunu söyliyeyim, karı da karıdır ha! Lokman hekimin ye dediği!... Şirin, kıvrak, fıkırdak mı fıkırdak; üstelik süt gibi bir ten, erkek gördü mü, hemen gülüveren ela ela gözler... Sözün kısası. Parisli mösyö, şayet Beaucaire'e yolunuz düşerse...

Zaval ı bileyici, yürekler parçahyan bir sesle: — Ah, sus be ekmekçi! dedi. Yalvarırım sana...

BEUCAIRE DİLİJANSI

11

Tam o sırada dilijans durdu. Anglores ciltliğine varmıştık, Beaucaire'lilerin ikisi de burada inecekti.

Doğrusu, onları alıkoymak aklımdan bile geçmedi. Hınzır ekmekçi! Çiftliğin avlusundan hâlâ

kahkahası duyuluyordu.

Bu adamlar gidince, dilijansın üst katı boşalmıştı sanki. Camargue'lı da Arles'da indi. Arabacı

yolda, atlarının yanısıra yürüyordu. Yukarda, her birimiz kendi köşemizde, bileyici ile ben kalmıştım. Susuyorduk. Hava sıcaktı, arabanın meşini, âdeta yanıyordu. Vakit vakit, gözlerimin kapandığını, başımın ağırlaştığını duyuyordum. Ama uyumak ne mümkün! Kulağımda hep o yumuşak, o

insanın içini burkan sus be, yalvarırım sana sözü... Zaval ı adam, o da uyumuyordu.

Arkadan, koca omuzlarının ürperdiğini, elinin, o solgun ve kaba elinin, bir ihtiyar eli gibi, sıranın dayanılacak yerinde titrediğini görüyordum. Ağlıyordu...

Arabacı birdenbire bana:

— Parisli, geldik artık! diye seslendi. Kırbacının uciyle de, üstünde kocaman bir kelebek gibi iğnelenmiş değirmeni ile bizim tepeyi gösteriyordu.

Hemen inecektim... Bileyicinin yanından geçerken, şu kasketin altına bir bakayım dedim.

Gitmeden evvel kendisini görmek istiyordum. Niyetimi anlamış gibi zaval ı, birdenbiree başını

12

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

kaldırdı ve gözlerini gözlerime dikti. Boğuk bir sesle:

— Bana iyi bak, arkadaş! dedi, şayet günün birinde, Beaucaire'de bir cinayet olduğunu duyacak olursan, hiç çekinmeden, kaatilin kim olduğunu biliyorum diyebilirsin!

Yüzü küçücük solgun gözleriyle, ne kadar sönük ve kederliydi. Bu gözler, yaş içindeydi, ama bu seste de kin vardı. Kin. zayıfların hiddeti!... Karısı olsaydım, kendisinden sakmırdım!

CORNİLLE USTANIN ESRARI

Arasırâ, geceleri bizde, pişmiş şarap içerek vakit geçiren Francet Mamai yok mu 9 Hani canım, şu ihtiyar fifreci! İşte o,

geçen akşam, yirmi sene evvel bizim değirmende geçen küçük bir köy faciasını anlattı. Adamın hikâyesi bana öyle dokundu ki, ben de size, duyduklarımı olduğu gibi anlatmak istiyorum:

Bir an tasavvur edin, aziz okuyucularım: buram buram kokan bir şarap testisinin önüne oturmuşsunuz da, ihtiyar bir fifreciyi dinliyorsunuz.

Ah efendim, bizim memleket, eskiden bugünkü gibi ölü, sesi kısılmış bir yer değildi. Eskiden burada değirmencilik öyle işlek bir zenattı ki, çepeçevre on fersahlık yerden, çiftlikler, öğütülecek buğdayı bize getirirlerdi. Köyü saran cepeler, yeldeğirmenleriyle kaplı idi. Sağda, solda, mısıral esince çamların üstünden, dönen kanadlarla yol ar boyunca inip çıkan çuval yüklü eşek katarlarından başka bir şey görülmezdi. Bütün hafta, yukardan gelen kırbaç seslerini, kanad gıcirtısını, değirmenci çıraklarının dehçüşünü dinlemek ne hoştu!... Pazarları. öbek öbek, değirmenlere giderdik. Yukarda, değirmenciler, bize şarap ikram ederdi. Hele değirmenci kızları!

Dantelâlî atkıları ye altın istavrozlariyle,, kıraliçeler gibi gü

14

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

zeldi. Ben de fifremi getirirdim; gece oluncaya kadar hora tepilirdi. Değirmenciler, bizim memleketin şenliği, zenginliği idi.

Ne yazık ki Parisli birkaç Fransızın aklına. Tarascon yolu üzerinde bir un fabrikası kurmak geldi. Malûm ya, eskiye rağbet olmaz, derler. Bizimkiler de buğdaylarını fabrikaya göndermeye başladılar. Zaval ı yel değirmenleri, böylece işsiz kaldı. Başlangıçta, bir müddet dayanmaya yelten diler,

ama fabrika daha kuvvetli ıtkı ve hepsine topu attırdı... Artık o küçücük eekler gelmez oldu... Güzel değirmenci kızları, altın ıstavrozlarını sattılar... Ne arap kaldı, ne de bora... İstediği kadar mistral essin, kanadlar artık dönmüyordu... Nihayet, bir gün, belediye bu harabeleri yıktırdı ve yerlerine asma ile zeytin ağacı dikildi. Ama bu bozgun havası içinde, bir tek de, girmen kafa tutuyor ve tepenin üstünde, fabrikacılara inat, boyuna dönüp duruyordu.

Bu. Cornil e ,. Ustanın değirmeni idi, işte bu anda içinde bulunduğumuz değirmen !...

Cornil e Usta, altmış seneden beri unlar içinde yaşamış, sanatına çılgın gibi bağlı ihtiyar bir değirmenciydi. Fabrikaların kurulması onu deliye döndürmüştü. Tam bir hafta, köyün içinde sağa sola başvurdu, ahaliyi başına topladı, fabrika uniyle Provence halkını zehirlemek istediklerini bağıra çağıra söyledi, durdu. Sakın ha, oraya gitmeyin.

CORNİLLE USTANIN ESRARI

15

diyordu. Bu haydutlar, un yapmak için buhar kul anıyor. Buhar şeytan icadıdır. Ama ben poyrazla, mistral ile çalışırım. Poyrazla mistral, Cenabı Hakkın nefesidir... Böylece, yel değirmenlerini methetmek için ne güzel sözler buluyordu, buluyordu ama, kimsenin kulak astığı da yoktu.

Bunun üzerine ihtiyar, kudurmuşa dönerek, değirmenine kapandı ve yabani bir hayvan gibi, tek başına yaşadı. Hattâ yanına torunu Vivette'i bile almak istemiyordu. Onbeş yaşındaki bu kız çocuğunun, anası babası öldükten sonra, dünyada ondan başka kimsesi kalmamıştı. Kızcağız, karnını doyurmak için, şurada burada, çiftliklerde ekin kaldırdı, ipek

böceklerine baktı, zeytin ağaçlarının dibini çapaladı. Halbuki büyükbabası, kendisini de pek sever görünüyordu. Sık sık, torununu görmek için, kızgın güneşin altında, ta kızın çalıştığı çiftliğe kadar, saatlerce taban tepiyor ve yanına gelince de, saatlerce kızın yüzüne bakarak ağlıyordu...

Memlekette herkes, ihtiyar değirmencinin, hasislikten Vivette'i kapı dışarı ettiğini sanıyordu.

Torununun böyle bir çiftlikten öbür çiftliğe sürünüp durması, kâhyaların kabalığına hedef olması, genç hizmetçiler âleminin her çeşit sefaleti içinde yuvarlanıp gitmesi, hep onun kabahatidir, deniyordu. Sonra Cornil e Usta gibi tanınmış, o zamana kadar herkesin saydığı bir adamın yalınayak, başında delik deşik bir külah, sırtında lime lime bir ceket, sokaklarda dolaşması, hiç de hoş gitmiyordu... öyle ki pazarları, kiliseye girdiğini

16

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

görünce, biz yaşlılar, onun hesabına utanıyorduk. Cornil e, bu halimizin farkına varmıştı, o da gelip hatırlılara mahsus sıraya oturmaktan çekiniyor, kilisenin bir kenarında, mukaddes su kabının

"anı başında, fakirlerle birlikte ayakta duruyordu. Cornil e Usta'nın halinde, mânasını pek anıyamadığımız bir şeyler Vardı yine. Epey zamandan beri köyden kendisine kimsenin buğday götürdüğü yoktu ama, değirmenin kanadları, yine eskisi gibi, dönüp duruyordu... Akşamları, yol arda, önüne kocaman un çuval arı yüklü eşiğini katmış giden ihtiyar değirmenciye raslıyanlar çoktu. Köylüler ona:

— Akşamlar hayır olsun, Cornil e Usta! diye sesleniyorlardı. Nasıl, değirmen hep dönüyor mu?

İhtiyar, neşeli neşeli:

— Hep dönüyor, evlâdım! diyordu. Al aha şükür, işsiz kaldığımız yok!

Bu kadar işi nereden bulduğu sorulunca da, parmağım dudağına götürüyor ve gayet ciddi: Aman susss!.. diyordu. İhracat için çalışıyorum... Ağzından daha fazlasını kapmak imkânsızdı.

Değirmene ayak basmaya gelince, onu bir kalem geç. Vivette'ciğin bile girdiği yoktu...

Önünden geçildikçe, kapının daima kapalı, kocaman kanadların ise daima harekette olduğu görülürdü. Kocamış eşek hep meydandaki çimenlerin üzerinde otlar, pencerenin pervazında upuzun ve sıska bir kedi güneşlenir ve gelip geçene hain hain bakardı.

CORNILLE USTANIN ESRARI

17

Bütün bunlar halka esrarlı geliyor ve herkesin çenesini yoruyordu. Herkes, Cornil e Usta'nın esrarını, kendice göre izah ediyordu. Ama umumî kanaat, bu değirmende un çuvalından ziyade altın bulunduğu merkezindeydi.

* * *

Sonunda her şey meydana çıktı. Bakın, nasıl: Genç kızlarla delikanlıları fife çalarak dans ettirip dururken, bir gün, bizim oğlanların büyüğü ile Vivette'ciğin birbirlerine abayı yaktıklarını farkettiler.

Doğrusu bu işe hiç de kızmadım, çünkü, ne de olsa, Cornil e adının aramızda şerefi, itibarı vardı; hem sonra, o güzel

kızcağzın evimde keklik gibi sektiğini görmek pek hoşuma gidecekti. Yalnız, bizim sevdalılar, birbirlerini pek sık gördükleri için, ne olur ne olmaz, bir kaza çıkmasın diye, hemen işi yoluna koymak istedim ve büyük babaya meseleyi çıklatmak maksadiyle ta değirmene yol andım. Yol andım ama, ihtiyar büyücüye kapıyı açtırmak ne mümkün! Anahtar deliğinden, zar zor, ne için geldiğimi anlatmak istedim. Söz söylerken, o Al anın belâsı sıska kedi, tepemin üstünde, şeytan gibi pıhlayıp duruyordu.

İhtiyar sözümü bitirmeme bile zaman bırakmadı. Ağzına geleni, bağıra çağıra söyledi durdu. Yok defolup gitmeliymişim, yok fifremle uğraşmalıymişim, yok acele oğlumu evlendirmek istiyorsam, un fabrikasından kız almalıymişim... El

18

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

bette, bu kötü sözleri duyunca kan beynime sıçradı, ama, yine kendimi zaptettim, bunağ

değirmende bırakarak döndüm, çocuklara başıma gelenleri anlattım. Yavrucaklar bir türlü

inanamıyorlardı. Her ikisi de birlikte, büyükbaba ile görüşmek üzere değirmene gitmek müsaadesini, bir lûtufluş gibi isteyince, ben de olmaz diyemedim. Bizim sevdalılar da, fırt, hemen uçup gittiler.

Tam yukarıya vardıkları sırada, Cornil e Usta değirmenden çıkmışmış. Kapı, adamakıl ı kilitliyim;?, ama ihtiyar, merdivenim dışarıda bırakmış, Hemen çocukların aklına, pencereden girip şu meşhur değirmene bir göz atmak gelmiş...

Tuhat şey! Değirmen taşının bulunduğu yer, bomboşmuş. Ne bir çuval, ne bir buğday tanesi... Ne duvarlarda, ne de örümcek ağlarının üstünde undan eser varmış. Hattâ değirmenlerde duyulan o sıcak öğütülmüş buğday kokusu bile yokmuş... Anamili toz içindeymiş ve sıska kedi, üstüne çıkmış, uyuyormuş.

Alttaki odada da aynı sefalet... Kötü bir yatak, birkaç paçavra, merdivenin basamağı üzerinde bir parça ekmek, sonra bir köşede, patlamış yerlerinden kireç ve alçı topakları dökülen üç, dört çuval...

İşte Cornil e Usta'nın esrarı burada idi. Değirmenin şerefim kurtarmak ve herkesi, içerde buğday öğütüldüğüne inandırmak için akşamları yol arda dolaştırdığı şey, bu alçı ve kireç döküntüsü idi.

Zaval ı değirmen!... Zaval ı Cornil e!...,

CORNİLLE USTANIN ESRARI

19

Çoktan beri un fabrikaları, bütün işi el erine almışlardı. Kanadlar, boyuna işliyordu, ama değirmen taşı boşa dönüyordu.

Çocuklar ağlıya ağlıya bana gördüklerini anlattılar. Onları dinledikçe, yüreğim parçalanacak gibi oluyordu. Hemen, dakika geçirmeden, komşulara koştum ve onlara, iki kelime ile, meseleyi anlattım. Derhal, evlerde hububat namına ne varsa yükletip Cornil e'in değirmenine götürmeyi kararlaştırdık. Dediğimizi de hemen yaptık. Bütün köy halkı yola düzüldük ve buğday ama bu sefer sahici buğday yüklü bir eşek kervaniyle yukarıya vardık.

Değirmenin kapıları ardına kadar açıktı... Kapının önünde, Cornil e Usta, bir alçı çuvalının üstüne oturmuş, başım el en arasına almış, ağlayıp duruyordu. Değirmene döndüğü zaman, kendisi yokken içeriye girdiklerim ve o hazin sırrını öğrendiklerini farketmişti.

— Vah biçare ben! diyordu, artık ölmekten başka çarem kalmadı... Değirmenin şerefi mahvoldu.

Değirmenine türlü türlü adlar takıp ona, sahici bir insanmış gibi söz söyleyerek, yürekleri parçalıyan hıçkırıklarla durmadan ağlıyordu.

Bu sırada eşekler, değirmenin önündeki düzlüğe varmışlardı; biz de. o eski zamanlarda olduğu gibi, var kuvvetimizle:

— Hey, değirmenci! Hey, Cornil e Usta! diye bağrıışmaya başladık.

80

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Hemen çuval ar kapının önüne yığıldı ve altın gibi buğday taneleri, her taraftan yerlere döküldü.

Cornil e Ustanın gözleri faltaşı gibi açılmıştı. Buruşuk elinin avucuna buğday doldurmuş, hem gülüyor, hem ağlıyor, hem de:

— Buğday bu! Al ahım! diyordu, hem de iyisinden. Bırakın da seyredeyim.

Sonra bize dönerek:

— Ah,, tekrar bana geleceğinizi biliyordum, diyordu. Bütün bu un fabrikalarındaki herifler, hırsızdır.

Kendisim omuzumuza alarak alayla köye götürmek istiyorduk:

— Hayır, olmaz, çocuklarım, diyordu. Her şeyden evvel gidip değirmenime gıdasını

vereyim. Ne zamandan beri ağzına bir lokma girmedi.

Zaval ı ihtiyarın, bir yandan çuval arı boşaltmak, bir yandan da, unun incecik beyaz _tozu tavana yükselirken, değirmen taşını idare etmek için bir sağa, bir sola çırpınıp durduğunu gördükçe, hepimizin gözleri doluyordu.

Kendimizi övmek gibi olmasın ama, o günden itibaren, ihtiyar değirmenciği hiç işsiz bırakmadık.

Nihayet, bir sabah, Cornil e Usta öldü ve bizim son yeldeğirmenimizin kanadları, bu sefer ebediyen durdu... Cornil e ölünce, kimse onun yerine geçmedi. Ne yaparsınız efendim! Bu dünyada her şeyin bir sonu var. Rhöne boyunca gidip gelen pazar kayıklarının, kükületeli CORNİLLE USTANIN ESRARI

21

boyun atkılarının, iri çiçekli ceketlerin modası nasıl geçmişse, yeldeğirmenlen de artık tarihe karışmış olmalı!

MÖSYÖ SEGUİN'İN KEÇİSİ

23

MÖSYÖ SEGUİN'İN KEÇİSİ

Pariste Şair M. Pierre Gringoire'û

Sen hiç değişmiyeceksin, zaval ı Gringoire' çığım!

Nasıl olur? Sana Patisin tanınmış bir gazetesinde fıkra muharrirliği teklif ediyorlar da, sen bunu reddetmeye kalkışıyorsun! Kendine bir baksana, zaval ı çocuk! Şu delik deşik mintanına, şu hapı

yutmuş pantolonuna, şu açım diye haykıran sıska suratına bir baksana! Güzel kafiyele bulmak ihtirası, işte bak, seni ne hale getirdi!

Apol o cenaplarının nedimliğinde on senedir sadıkane verdiğin emek, işte bak sana neye ma!

oldu... Hâlâ da mı utanmıyorsun?

Fıkra muharriri olsana, budala! Fıkra muharrir olsana! Çil çil liracıklı kazanırsın, Brebant lokantasında karnını doyurursun, külahına yepyeni bir tüy takarak tiyatroların ilk temsil akşamlarında boy gösterirsin...

Nasıl? İstemiyor musun? Sonuna kadar, keyfine göre. serbest yaşamak mı istiyorsun? Peki öyleyse. Mösyö Seguin'in keçisi hikâyesini bir dinle de, serbest yaşamak arzusu, insana ne kazandırır, öğren.

* * *

Mösyö Seguin'in keçilerinden yana hiç talihi yoktu.

Hepsini de, aynı şekilde, elden çıkarırdı: Bir sabah ipini koparan dağa yol anır ve orada, kurda yem olurdu. Ne sahibinin okşayışı, ne de kurt korkusu, onları alıkoyamamıştı. Bunlar, her halde, ne pahasına olursa olsun, açık havayı ve başıboş gezmeyi seven hürriyet âşıkı keçilerdi.

Hayvanlarının huyundan pek anlamıyan zaval ı Mösyö Seguin, çok kederliydi:

— Anlaşıldı, diyordu. Keçilerin burada canı sıkılıyor. Artık istemem, keçi beslemeyeceğim.

Ama yine ümitsizliğe düşmemişti. Aynı şekilde altı keçisi kaybolduktan sonra, tuttu, bir yedincisini satın aldı. Yalnız bu sefer, daha iyi alışsın diye, kart değil, yavru keçi almaya dikkat etti.

Ah, Gringoire, bilsen Mösyö Seguin'in keçisi ne güzeldi! Baygın gözleri, küçük zabitlerinki gibi didon sakalı, pırıl pırıl ayaklan, çizgili boynuzlan, üstünde harmani gibi uzun, beyaz tüyleri ile o kadar güzeldi ki! Hemen hemen Esmeralda'mn oğlağı kadar şirindi, hatırlarsın değil mi, Gringoire? Sonra, yumuşak başlı, sokulgandı. Sağılırken kımıldamaz, ayağını süt kabının içine sokmazdı. Hasıb cana yakın bir keçi idi...

Mösyö Seguin'in evinin arkasında, etrafı ak dikenle çevrilmiş bir ağılı vardı. İşte yeni kiracısını

buraya yerleştirdi. Önü çayın en güzel yerinde, bir kazığa bağladı, ama ipini de uzun bıraktı.

Arada sırada, rahatı yerinde mi diye.

24

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

yoklamayı da ihmal etmiyordu. Keçi mesut görünüyor ve öyle keyifli keyifli otluyordu ki, Mösyö

Şegin'in ağzı kulaklarına varıyordu.

Adamcağız kendi kendine:

— Nihayet, diyordu, burada canı sıkılmıyan bir keçi bulabildim.

Mösyö Seguin aldamyordu, bu keçinin de cam sıkıldı.

Keçi bir gün dağa bakarak, kendi kendine: — Kim bilir, dedi, oraları ne güzeldir! Boynumun derisini yüzen şu uğursuz ip olmasa da, fundalıkların içine bir dalsam! Ne hoş olurdu. Çitin içinde otlamak, eşeğe veya öküze yakışır! Keçi makutesine açıklık lâzım!

O andan sonra, ağılın otu kendisine tatsız geldi. Can sıkıntısı başladı. Eridi, sütü azaldı. Onun.

böyle bütün gün, ipim çekerek, kafasını dağ tarafına çevirmiş, burun delikleri açılmış, mahzun mahzun meee! demesi, yürekler açıştıydı. Mösyö Seguin, keçisinin bir derdi olduğunu anlıyordu ama. ne olduğunu bir türlü kestiremiyordu... Bir sabah, sağılması biterken keçi, başım çevirdi ve kendi lisaniyle:

— Bakın. Mösyö Seguin, dedi. Ren burada eriyip bitiyorum, bırakın da dağa gideyim!

Mösyö Seguin:

— Al ahım! Bu da mı? diye haykırdı. O kadar şaşırmıştı ki, süt kabını yere düşürüverdi, sonra, keçisinin yanına, otların üzerine oturarak: MÖSYÖ SEGUIN'IN KEÇİSİ

25

— Nasıl Blanquette, dedi, beni bırakıp gitmek mi istiyorsun?

Blanquette:

— Evet, Mösyö Seguin! diye cevap verdi.

— Sana burada ot mu yok?

— Var, Mösyö Seguin.

— Galiba ipin kısa geliyor, istersen uzatayım?

— Ne zahmet, Mösyö Seguin!

— Öyleyse, neyin eksik ? Ne istiyorsun ?

— Dağa gitmek istiyorum, Mösyö Seguin.

— Zaval ı, dağda kurt olduğunu bilmiyormusun ? Karşına çıkarsa, ne yaparsın ?

— Tos vururum, Mösyö Seguin.

— Kurda senin boynuzların vız gelir. O benim, senden daha bir nice boynuzlu keçilerimi yedi. Bilirsin ya, zaval ı Renaude'u! Hani geçen sene buradaydı. Teke gibi güçlü kuvvetli, ne azılı

keçiydi. Bütün gece kurtla dövüştü... Ama sabahleyin kurt onu da yedi.

— Vah zaval ı Renaude! Ama zararı yok, Mösyö Seguin, bırakın beni de, dağa gideyim.

— Aman Al ahım! Benim keçilerime de ne oluyor? Bunu da kurt elimden kapacak! Ama vok, yağma mı var? İste, isteme, seni yine kurtaracağım, kâfir. İpini koparmıyasın diye, seni ahıra kapıyacağım. Artık hep orada kalacaksın.

Bunun üzerine Mösyö Seguin, keçiyi zifiri .karanlık bir ahıra götürdü 've kapısını adamakıl ı

kilitledi. Kapıyı kilitlemişti ama pencereyi unut

26

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

MÖSYÖ SEGUIN'IN KECISI

27

muştı, seninki arkasını döner dönmez, keçi pencereden atlayıp kaçtı.

Gülersin ha Gringoire! İnkâr etme, ben bilirim, sen o'zaval ı Mösyö Seguin'e karşı keçilerin tarafını

tutarsın. Ama biraz sabret, sonunda da gülecek misin, bakalım?

Beyaz keçinin dağa gelişi, her tarafta hayranlık uyandırdı. İhtiyar çamlar, o güne kadar, keçinin bu kadar güzelini hiç görmemişlerdi. Onu küçük bir kıraliçeymiş gibi karşıladılar. Kestane ağaçları.

Blanquette'i dal arının uclariyle okşiyabilmek için yerlere kadar eğiliyorlardı. Yolunun üstünde, san katırtırnakları açıyor ve el erinden geldiği kadar güzel kokmaya çabalıyorlardı. Bütün dağ, ona bayram etti.

Bizim keçinin ne kadar mesut olduğunu artık sen düşün, Gringoire! Artık ne ip var. ne de kazık...

Onu, keyfinin istediği gibi sıçramaktan, otlamaktan alıkoyacak hiçbir şey yok...

Asıl otun bol uğu oradaydı. Ta boynuzlarını aşacak kadar, azizim! Hem ne ot! Lezzetli, ince, diş

diş, binbir çeşit nebatın mahsulü... Hele çiçekler?... Maviş maviş kocaman boru çiçekleri, uzun keisli kırmızı yüksük otları, sarhoş edici usareleri taşan bütün bir yabancı çiçek ormanı!...

Beyaz keçi. bunların arasında, yan sarhoş, ayaklan havada, yere dökülmüş yapraklarla kestanelere karışarak, bayii aşağı yuvarlanıp duruyordu... Sonra, bir sıçrayışta ayağa kalkıyor, haydi yal ah, yine çalıların, yeşil iklerin içine dalıyor, fırt bir kayanın üstüne çıkıyor, tın bir hen değin dibine atlıyordu. Bir aşağı, bir yukarı, her yere burnunu sokuyordu. Sanki Mösyö Seguin daga on keçi birden salıvermişti.

Çünkü Blanquette'ın hiçbir şeyden pervası yoktu.

Bir sıçrayışta koca koca sel eri aşıyor, aşarken de su ve köpük içinde kalıyordu. Sonra, sırsıklam, gidip düz bir kayanın üstüne uzanıyor, güneşte kurunuyordu... Bir seferinde de, ağzında bir çiçek, yaylanın kenarına kadar geldi ve aşağıda, tâ en aşağıda, ovada, arkasındaki ağılı ile Mösyö

Seguin'in evini gördü. Bu manzaraya, katıla katıla güldü.

— Ne de kiiçükmüş! dedi. Nasıl olmuş da sığmışım!

Zaval ıcık, kendini o kadar yüksekte görünce, bir türlü dünyaya sığamaz olmuştu...

Hasılı, Mösyö Seguin'in keçisi çok güzel bir gün geçirdi. Öğleye doğru, sağa sola koşarken, bir yabancı asmayı kıtır kıtır yiyen bir sürü dağ keçisinin arasına düştü. Bizim beyaz elbiseli kaltak, ortalığı birbirine kattı. Kendisine yabancı asmanın en lezzetli parçasını ikram ettiler. Hele erkekleri görme. Bir çıtkırıldım oldular ki!.. Hattâ dahası var Gringoire ama, aramızda kalsın. Siyah tüylü

genç bir dağ keçisi galiba. Blanquette'in hoşuna gitmek şerefine mazhar oldu. İki sevdalı, bir iki saat ormanın içinde kayboldular. Birbirlerine ne söylediklerini öğren 28

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

mek istersen, git de, yosunların altında belirsiz dolaşan geveze kaynaklan sorguya çek Birdenbire hava serinledi. Dağ menekşe rengi bağlacı; akşam olmuştu... Küçük keçi, şaşırıp kaldı:

— Ne çabuk!

Aşağıda tarlalar sise gömülmüştü.. , Mösyö Seguin'iri ağılı, hemen hemen kaybolmuştu: küçük evin yalnız tüten bacasıyla çatısı görünüyordu. Blanquette, ağıla dönen bir sürünün çingirak seslerini dinledi, içi burkuldu. Yuvasına dönen bir akdoğan, geçerken kanadlarıyla ona süründü, îçi titredi... Sonra dağda bir uluma duyuldu :

— HUUU! HUUU!...

Aklına kurt geldi; bütün gün, çılgın gibi, kurdu hiç düşünmemişti... Yine o anda ovanın ta dibinden bir boru sesi geldi. Bu, bizim Mösyö Seguin'in başvurduğu son çareydi.

Kurt:— HUUU! HUUU! diye uluyordu.

Boru:

— Gelsene! Celsene! diyordu. Blanquette, bir an. geri dönmek istedi ama, kazığı, ipi, ağılın çitini hatırlayınca, artık bu hayata katlanamayacağını, dağda kalmanın hayırlı

olacağını düşündü.

Artık boru sesleri de kesilmişti. :

MÖSYÖ SEGUIN'IN KEÇİSİ

•' Keçi tam arkasında bit yaprak hışırtısı duydu. Döndü ve karanlıkta kısa ve dimdik iki kulakla, pırıl pırıl yanan bir çift göz gördü... Bu kurttu.

Koskocaman, hareketsiz, kıçüstü oturmuş, küçük beyaz keçiye bakıyor ve onu gözleriyle şimdiden yiyor gibiydi. Nasıl olsa yiyeceğini bildiği için hiç acele etmiyordu. Yalnız, keçi dönünce, fena fena gülmeye başladı:

— Hah! Hah! Mösyö Seguin'in küçük keçisi! Sonra, kocaman kırmızı dili ile kav rengindeki sarkık dudaklarını yaladı. :

Blanquette, mahvolduğunu anladı... Bir an, bütün gece dövüşüp de ancak sabah olunca kurdun karnına giden koca Renaude'un macerasını hatırladı ve beyhude yere uğraşmaktansa, hemen yutuluvermenin daha hayırlı olacağım düşündü. Sonra bundan vazgeçti, kafasını kıstı, boynuzlarını uzattı, müdafaaya hazırlandı. O Mösyö Seguin'in kahraman keçisi değilmiydi yâ!..

Kurdu öldürmek ümidine kapılmamıştı, keçiler kurtlan öldürmezler ama Renaude kadar dayanıp dayanamayacağını anlamak istiyordu...

Nihayet canavar, keçinin üzerine yürüdü. Küçük boynuzlar da harekete geçti. Ah yavrucuk! Var kuvvetiyle nasıl dayanıyordu. Belki on defa, yalan söylemiyorum, Gringoire, belki on defadan fazla, kurdu gerileyip nefes almaya

30

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

mecbur etti. Bu bir dakikalık aralıklarda bile, kâfir obur, hemen o güzelim ottan bir parçacık koparıyor, sonra ağzı

dolu dolu, yine kavgaya tutuşuyordu... Bu, bütün gece devam etti. Mösyö

Seguin'in keçisi vakit vakit, parlak gökyüzündeki yıldızların kaynaşmasına bakıyor ve kendi kendine:

— Ah. ne olur, diyordu, şafak atıncaya kadar dayana bilsem!...

Yıldızlar, birbiri ardısıra, sönüp kayboldu. Blanquette boynuzlarına, kurt da dişlerine kuvvet verdi...

Ufukta solgun bir ışık peyda oldu... Çiftliğin birinden kısık sesli bir horoz öttü.

Can vermek için sabahı bekliyen zaval ı hayvancık :

— Çok şükür! dedi ve kan lekelerinin benek benek ettiği o güzelim beyaz postıyla, boylu boyunca yere serildi...

O zaman kurt, küçük keçinin üzerine atıldı ve onu parçalayıp yedi.

Al ahısmarladık, Gringoire!

Dinlediğin hikâyeyi ben uydurmadım. Şayet bir gün olur da Provence'a gelersen, bizim rençperlerden sık sık şunu duyarsın: Mösyö Seguin'in keçisi, bütün gece kurtla boğuştu, sonra, sabah olunca, kurt onu yedi. Beni iyi dinliyor musun, Gringoire: Sonra sabah olunca, kurt onu yedi.

YILDIZLAR

Provence'tı bir çobanın hikâyesi

Luberon dağlarında sürüyü göttüğüm zamanlarda, Al ahın bir tek kuluna rasgelmeden, yalnız köpeğim Labri ve koyunlarımla, haftalarca otlakta kalırdım. Vakıt vakıt,

Monldel' Ure5" de tek başına yaşıyan keşiş, şifalı ot toplamak için buralardan geçirdi, yahut Piemont'lu birkaç

kömürcünün kara suratını görürdüm. Ama bunlar, yalnız kala kala konuşma zevkini kaybetmiş, aşağıda, köylerde ve şehirlerde olup bitenlerden, habersiz, saf insanlardı. Her on beş günde bana^ iki haftalık rızkımı getiren bizim çiftlik katırının çingırağını duyunca, yamacın başında, küçük yanaşmanın neşeli yüzünü veyahut ihtiyar Norade teyzenin kızıl hotozunu görünce, artık dünyalar benim olurdu.

Aşağıda, çiftlikte olup bitenlen, vaftizleri, düğünleri anlattırırdım. Ama her şeyden evvel bizim efendilerin kızı matmazel* Stephanette'in ne âlemde olduğunu bilmek isterdim. Matmazel Stephanette, on fersahlık bir çevrenin en güzel kızıydı. Pek oralı olduğumu göstermeden, şenliklere, yortulara, gece toplantılarına sık sık gidip gitmediğini, yine etrafında yeni yeni sevdalılar peyda olup olmadığını öğrenirdim. Bütün bunların benimle, benim gibi 32

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

dağların zaval ı çobanı ile ne alâkası olabileceğini soranlara, yirmi yaşında olduğumu ve bu Stephanette kadar güzel bir kız görmediğimi söyleyebilirim.

Bir pazar günü, onbeş günlük erzakımı bekliyordum. Bir türlü gelen giden olmuyordu.

Sabahleyin kendi kendime: İhtimal, pazar duası yüzünden gecikti! diyordum. Sonra, öğleye doğru bir sağanak bastırdı. Ben de yol arın kötülüğünden katırın gelemeyeceğini düşündüm.

Nihayet, saat üç sularında, hava açıldı. Sırsıklam kepilen bütün dağ, güneşin altında pırıl pırıldı. Yapraklardan sızan yağmur damlaları ve uğuldiya uğuldiya akan sel er arasından, katınn paskalya günündeki o çan cümbüşü kadar

oynak ve Şen ıngırak ^ sesi kulağıma geldi. Ama katın süren ne küçük yanaşma, ne de ihtiya Norade'dı. Bu... bilin bakayım kim?... Bizim matmazeldi, ocuklar! Bizim matmazel, ta kendisi; kfelerin arasına •dimdik oturmuş, dağların havası ve sağanağın •serinliği ile yüzü pembe pembe olmuştu.

Küçük yanaşma hasta imiş, Norade teyze de, çocuklarının yanına izinli gitmiŐ... Güzel Stephanette, katırından inerken hem bunları, •hem de yolu ŐaŐırdıđı için geç kaldığını anlattı.

Ama iekli kordelâsiyle, pırıl pırıl fistaniyle, dantelâlariyle iki dirhem bir çekirdek, pek öyle fundalıklar arasında yolunu ŐaŐırmıŐa benzemiyordu. Her halde dansta gecikmiŐti. Ah sevimli mahlûk! Gözlerimi bir türlü kendisinden ayıramıyordum. Doğrusu Şimdiye kadar onu böyle yakından hiç gr

YILDIZLAR 33

memiŐtim. Bazan, kışın sürüler ovaya indiği zaman, akşam yemeği için çiftliğe gittikçe, onun, hep süslü, biraz da mağrur, içimizden hiç kimseye bir kelime bile söylemeden, hızla odamızdan geçtiğim görürdüm... Halbuki Şimdi, karŐımdaydı. yalnız benim için gelmişti. Neredeyse aklımı

oynatacaktım!

Stephanette. kfelerden erzakı çıkardıktan sonra, merakla etrafına bakınmaya başladı.

Kirlenmesin diye, yabanlık güzel fistanının eteğim kaldırıp ağıla girdi, yattığım yeri, o saman ve koyun postundan kerevetimi, duvarda asılı duran gocuğumu, sopamı, akmaklı tüfeğimi görmek istedi. Her Şey hoşuna gidiyordu.

— Demek burada yaşıyorsun, öyle mi zaval ı çobanını!
Kimbilir yalnızlıktan ne kadar sıkılırsın! Ne yapıyorsun? Kimi düşünüyorsun?

Sizi. hanımcığim! demeye can attım, deşeydim, yalan söylemiş olmazdım. Ama o kadar şaşkına dönmüştüm ki, söyleyecek bir tek kelime bile bulamadım. Bu halimi farkettiler galiba. Fattanhlariyle beni büsbütün şaşkına çevirmekte zevk alıyordu:

— Ya sevgilin, çoban, buraya seni görmeye geliyor mu?
Sevgilin, her halde, ya altın keçi, ya da dağ başlarından hiç inmiyen peri kızı Es terel e olacak!

Kendisinde de, bana söz söylerken, o peri kızı Esterel e'in hali vardı. Saçlarım arkaya atarak güzel güzel gülüyor ve hemen kalkıp gitmekteki

34 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

acelesiyle, bu ziyareti bir peri kızının görünüşüne benziyordu.

— Al ahısmarladık, çoban!

— Güle güle, hanımcığim!

Hemen boş sepetlerini katıra yükliyerek yo'la çıktı.

Bayır aşağı patikadan görünmez olunca, bana, katırının nal an altından yuvarlanan çakıl taşları, bir bir yüreğime düşüyor gibi geldi. Uzun uzun, bu taşların yuvarlanması dinledim. Rüyamı uzatmak için kımıldanmaksızın, gün batıncaya kadar, uyuklar gibi olduğum yerde kaldım. Akşam vadilerin derinlikleri morarmaya ve koyunlarım ağıla girmek için meleyerek küme olmaya başladığı zaman, bayırın altından bana birisinin seslendiğini duydum. Az sonra da,

bizim matmazel çıkageldi. Deminki gibi güler yüzlü değildi; sırsıklam olmuş, soğuktan ve korkudan tir tir titriyordu. Yamacın eteğine inince. Sorgue ırmağının sel erle kabarmış olduğunu görmüş, zorla geçmek isterken, az kalsın boğulacakmış. Asıl işin kötüsü, gecenin bu saatinde artık çiftliğe gitmeyi akıldan çıkarmaktı. Çünkü ırmağın geçit veren yerini, bizim matmazel, dünyada, yalnız başına bulamazdı. Ben de sürüyü bırakıp gidemezdim. Bilhassa evdekilerin meraka düşeceğini aklına getirdikçe, geceyi dağ başında geçirmekten pek üzülüyordu. Elimden geldiği kadar kendisini teskine çalıştım.

— Temmuzda gecelet kısadır, hanımcığim... Bu da geçer!

YILDIZLAR

35

Sorgue ırmağında ıslanan fistaniyle ayaklarını kurutmak için hemen büyücek bir ateş yaktım.

Sonra kendisine süt, peynir getirdim. Ama zaval ı kızcağızın ne yemekte, ne de ısınmakta gözü

vardı. Hele gözlerinde iri iri yaşların toplandığını görünce, az kalsın, ben de ağlıyacak tım.

Artık adamakıl ı gece olmuştu. Dağların tepesinde, güneşten yalnız bir parçacık toz, bato tarafında birazcık ışık buharı kalmıştı. Hanımımızın ağıla girip istirahat etmesini istedim.

Tertemiz samanın üstüne, âlâ, yepyeni bir bir post sererek, hayırlı geceler temenni ettim ve dışarıya çıkıp 'kapının önüne oturdum... Al ah bilir, içimi yakan aşk oduna rağmen, aklıma hiçbir kötülük gelmedi. Yalnız, iftihar ediyordum. Efendilerimin kızı, ağılın bir köşesinde, uyumasinatecessüsle bakan sürünün yanibaşında, ötekilerinden çok daha

kıymetli, çok daha beyaz bir kuzu gibi, himayem altında uyuyor diye gurur duyuyordum... Hiç gökyüzünü bu kadar derin, yıldızlan bu kadar parlak görmemiştim... Birdenbire ağılın çit kapısı açıldı ve güzel Stephanettegörüldü. Uyuyamamıştı. Hayvanlar kımıldandıkça samanlar çıtırdıyordu, içlerinde rüyada meliyenler de vardı. Stephanette ateşin yanına gelmek istiyordu. Bunu görünce omuzlarına benim postu, attım, ateşi canlandırdım; böylece, hiç konuşmadan, yanyana oturup kaldık. Geceyi açıkta geçirmişseniz bilirsiniz ki, herkesin uyuduğu saatlerde, yalnızlığın ve sessizliğin içinden esrarlı bir âlem uyanır. O

36 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

zaman kaynaklar daha tiz perdeden şarkı söyler, göl erde küçücük alevler yanar. Dağın bütün hayaletleri serbestçe gidip gelir, sanki dal arın uzadığı, otun yerden bittiği duyuluyormuş gibi, havada sürtünmeler, fark edilmeyen gürültüler olur. Gündüz, canlıların âlemidir, ama gece, eşyanın cümbüşü... Eğer alışık değilseniz, bu sizi korkudur. Nitekim bizim matmazel de ürpermeler içinde idi ve en ufak bir gürültüde, hemen bana sokuluyordu. Bir defasında, aşağıda pırı) pırl bir gölden uzun ve hazine bir çığlık koptu ve kıvrım kıvrım bize doğru yükseldi. O anda, sanki işittiğimiz bu feryat, yanında bir de ışık götürüyormuş gibi, başlarımızın üzerinden aynı

istikamete bir yıldız aktı. Stephanette yavaşça:

— Bu ne ? diye sordu.

— Cennete giden bir ruh, hanımcığım! dedim ve istavroz çıkardım.

O da istavroz çıkardı ve bir müddet, başı •yukarda, kendi âlemine daldı. Sonra bana:

— Sizler hep büyücü imişsiniz, sahi mi, çoban ?

— Yalan, hanımcığım. Ama biz burada yıldızlara daha yakınız. Gökyüzünde neler olup bittiğini ova halkından daha iyi biliriz.

O, çenesini eline dayamış, kendisini saran •postun içinde semavî bir çoban gibi, hep yukarıya bakıyordu.

— Ne kadar da çok! Ne kadar da güzel. Hiç bu kadarını görmemiştim... Adlarını bilir misin, çoban?

YILDIZLAR

37

— Bilirim, hanımcığım... Bakın, tam bizim üstümüzdeki SaintJaccjues yolu (Saman yolu), Fransadan kalkar, dosdoğru İspanyaya gider. Bunu, Araplara sefer açtığı

zaman babayiğit Charlemagne'a yolunu göstereceğini diye Galice'li SaintJacques çizmiştir (1).

Daha ötede, pırıl pırıl dört dingili ile, Ruhların Arabası'nı (Büyük Ayı) görürsünüz. Önünden giden üç yıldız, Üç hayvanlar'dn, üçüncünün tam karşısındaki şu küçük yıldız, Arabacı'dır. Bakın, her taraftan döküler şu yıldız yağmurunu görüyor musunuz?

Bunlar, Al ahın cennetine kabul etmediği ruhlardır... Biraz daha aşağıda Tırmık yahut Üç Kırıl ar (Orion).., Bu, bizim gibi çobanların saatidir. Yalnız bir bakıvermekle, şimdi saatin on ikiyi geçtiğini* anlarım. Biraz daha aşağıda, hep cenuba doğru,, yıldızlara meşalesi, Milanolu Jean parlar (Sirius). Bu yıldız hakkında, bakın çobanlar ne anlatır. Güya bir gece, Milanolu Jean, Üç Kırıl ar ileCivciv Kümesi (Ülker), dostlarından bir yıldızın düğününe davet edilmişler. Aceleci

olan Cıvcıv Kümesi, hepsinden evvel kalkmış, yukankiyola düzülmüş. Bakın, yukarıda gökyüzünün, tâ dibinde... Üç Kırıl ar, daha aşağıdan gitmişlerama ona yetişmişler. Fakat çok geç uyanan* tembel Milanolu Jean, pek geride kalmış, müthiş öfkelenmiş ve durdurmak için onlara sopasını.

(1) Halk astronomisine ait bu tafsilât, Avignon'da intişar eden Almanach Provençal'den tercüme edilmiştir

A. Daudet

38 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

fırlatmış. Bunun için Üç Ktral ar'a Milanolu Jean'ın sopası da derler... Ama bu yıldızların en güzeli

•bizimkidir, hanımcığim, Çoban yıldızı'dır. Şafakta sürüyü ağıldan çıkardığımız zaman bizi o aydınlatır. Akşamları dönüşte yolumuzu o gösterir. Ona Maguelonne da deriz. Güzel Maguelonne, Provence'h Pierre'in (Zühal) peşinde dolaşır ve her yedi senede bir onunla evlenir.

— Nasıl? Yıldızlar da evlenir mi, çoban?

— Elbette, hanımcığim.

Kendisine bu düğünlerin ne olduğunu anlatmaya başlarken, taze ve nazik bir şeyin hafifçe omuzuma yaslandığını hissettim. Bu, onun uyku ile ağırlaşmış, kurdela, dantela ve dalgalı

saçların o güzel hışırtısıyla bana yaslanan başıydı. Böy•lece, gökyüzünde doğan günün sildiği yıldızlar sararıp soluncaya kadar, hareketsiz kaldı. Ben •de onun uyumasına bakıyordum. İçimden biraz sarsılmıştım ama, bana hep güzel düşünceler ilham eden bu parlak gece, beni yine kötülükten

korudu. Etrafımızda yıldızlar, büyük bir sürü gibi uysal, sessiz yürüyüşlerine devam

•ediyordu. Bazı anlar, benim de, bu yıldızlardan •en ince ve en parlağının, yolunu şaşırarak, uyumak için omuzuma gelip konuştuğunu hayal ettiğim oldu...

ARLES'LI KJ'L

Bizim değirmenden köye inmek için, yolun yanısıra, içinde çitlembik ağaçları bulunan büyük bir avlunun nihayetinde inşa edilmiş bir çiftlik binasının önünden geçilir. Burası, kırmızı kiremitleri, gelişigüzel açılmış pencereleriyle geniş ve koyu renkli cephesi, sonra, en üstte, ambarının fırılacağı, mahsul demetlerini yukarı çıkarmaya •mahsus çıkırığı ve dışarıya fırlanmış birkaç ot demetiyle tam bir Provence çiftçisinin evidir. Bu ev neden gözüme çarpmıştı? Neden bu kapalı kapı içimi sızlatmıştı? Sebebini söyleyemeyeceğim. Fakat bu ev beni ürkütüyordu. Etrafında tazla bir sessizlik vardı. önünden geçilince, köpekler havlamıyor, beç tavukları bağrıışmadan kaçışıyordu. İçeride çıt yoktu. Hattâ bir katı

çingırağı bile... Pencerelerde beyaz perdelerle bacada duman da olmasa, evde kimsecikler yok diyecektim.

Dün öğle üzeri köyden dönüyordum. Güneşten kaçınmak için, çitlembik ağaçlarının gölgesinde, çiftlik duvarı boyunca yürüyordum... Çiftliğin önünde, yol üstünde yanaşmalar, birbiriyle hiç

konuşmadan, bir arabaya ot yüklüyorlardı... Büyük kapı açık kalmıştı. Geçerken şöyle içeriye bir göz attım ve avlunun dibinde, •geniş bir taş masaya dirseklerini dayamış, başı

el eri arasında, sırtında pek kısa bir caket, pantolonu liyme liyme, uzun boylu, bembeyaz bir ihtiyar gördüm... Durakladım. Yanaşmalardan biri bana yavaşça:

— Aman sus!... dedi. Bizim ağa... Oğlunun ölümünden beri hep böyle...

Tam bu sırada siyahlar giyinmiş bir kadınla küçük bir oğlan çocuğu, el erinde kocaman yaldızlı

dua kitaplariyle, önümüzden geçip çiftliğe girdiler. Yanaşma:

— Ağanın karısı ile küçük oğlu, kiliseden dönüyorlar. Çocuk kendine kıydığı günden beri, hep böyle giderler. Ah, efendim, kederleri pek büyük!... Babası hâlâ ölen evlâdının elbisesini giyiyor; bir türlü üzerinden çıkartamıyorlar... Haydi oğlum, deh !...

Araba şöyle bir sal anıp yola düzüldü. İşin aslını öğrenmek istediğim için, arabacıya, beni yanına almasını söyledim, böylece, arabada kuru otların üstünde, bu acıklı macerayı öğrendim.

Adı Jan'dı. Mert yüzlü, gürbüz, kız gibi uslu yirmi yaşlarında babayiğit bir köylü idi. Çok yakışıklı

olduğundan, bütün kadınların gözü onda idi. ama onun gözünde yalnız bir tek kadı vardı. —

Arles'da boğa güreşi meydanında rasgeldiği, kadifeler, dantelâlar içinde bir Arles'b kız. —

Başlangıçta bu münasebet, çiftlikte pek

ARLES'LI KIZ 41

Jioş görölmedi. Kıza oynak diyorlardı; anası babası da memleketten değildi. Ama Jan il e de fazı

isterim, diye tutturdu.

— Kızı bana vermezlerse ölürüm, diyordu.

Razı olmaktan başka çare kalmamıştı. Ekiinin kaldırılmasından sonra düğün yapılmasına karar verdiler. Ne ise, bir pazar akşamı, ailece çiftliğin avlusunda yemek yiyorlardı. Bu âdeta bir düğün yemeği idi. Vakıa nişanlı kız ortada yoktu ama, mütemadiyen şerefine içiliyordu. Yemeğin sonlarına doğru, adamın biri, kapıya geldi ve titriyen bir sesle, Esteve ağa ile yalnızca •konuşmak istediğini söyledi.

Esfeve Ağa kalktı, dışarıya, yolun üzerine

çıktı. Adam:

— Ağa, evlâdınızı iki senedir metresim olan •bir aşifte ile evlendiriyorsunuz. İspatım da var: İşte mektupları!... Kızın anası her şeyi biliyor. Onu bana vereceklerdi ama, oğlunuz peşine düşeliberi.

artık ne onlar, ne de haspa beni istiyor... Ama aramızda olup bitenlerden sonra bir başkasına yâr olamayacağım düşündüm de...

Esteve Ağa. mektuplara bir göz attıktan sonra:

— Pekâlâ, dedi, içeriye buyurun da bir ka•deh misket şarabımızdan için!

Adam:

— Teşekkür ederim, benim boğazım değil, foağrım yanıyor, dedi ve gitti.

Ağa, renk vermeden, içeri girdi, sofradaki gerine geçti ve yemek neşe içinde sona erdi...

42

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

O akşam Esteve Ağa ile oğlu kıra çıktılar. Epey zaman dışarıda kaldılar. Döndükleri vakit çocuğun annesi, gözleri yolda, kendilerini beklemekteydi. Çiftçi, oğlunu getirirken:

— Kadın, dedi, öp onu. Çok dertli! ;

Jan, bir daha Arles'lı kızın adını ağzına almadı. Ama onu hâlâ seviyordu, hattâ kendisine kızı bir başkasının kol an arasında gösterdikleri' günden beri, daha da sevmeye başladı. Ama ağzını açıp da bir şey söylemeyecek kadar da onurlu idi. Zaten çocukcağızı öldüren de bu oldu ya!... Bazan bir köşeye çekilir, biç kımıldamadan saatlerce oturur, bazı günler tarlaya gider ve on gündelikçinin yapamıyacağı işin, tek başına, hakkından gelirdi... Akşam olunca, Arles yoluna düşer ve tâ ufukta şehrin sivri çan kulelerini görünceye kadar yürür, sonra dönerdi. Hiçbir zaman daha öteye gitmemişti.

Çiftliğin adamları, onu hep böyle mahzunve yalnız gördükçe, ne yapacaklarını bilemiyorlardı. Bir felâketten korkuyorlardı... Bir defasında anası, gözleri yaş içinde, oğluna bakarak:

— Bak, Jan, dedi, beni dinle. Hâlâ istiyorsan, onu sana alırız...

Babası utancından kıpkırmızı kesilerek önüne baktı.

Jan başıyla olmaz! dedi ve çıkıp gitti.

O günden sonra, ailesini meraklandırmamak için halini değiştirdi, daima şen görünmeye başla ARLES'LI KIZ

43

di. Onu tekrar cümbüşlerde, boğa döğüşlerinde görür oldular. Fonvieil e belediye intihaplarında, farandolu o idare etti.

Babası: Artık iyileşti diyordu. Anası ise, hep merak ediyor, oğlunu her zamankinden daha ziyade gözlüyordu... Jan, küçük kardeşi ile birlikte, kozahanenin yanında yatıyordu. Zaval ı kadın, kendi yatağım, odalarının yanibaşına getirtti... Geceleri, kozalara bakmak lâzım olur • diye...

Çiftçilerin pırı SaintEloi yortusu geldi çattı.

Çiftlik şenlik içindeydi. Herkese bol bol Châteauneul şarabından ikram edildi. Hele içilen pişmiş

şarabın haddi hesabı yoktu. Sonra kestane fişekleri atıldı, harman meydanında çarkıfelekler yakıldı, çitlembik ağaçlar rengârenk "kâğıt tenerlerle donatıldı. Yaşasın SaintEloi! Hora tepe tepe hal oldular. Küçük oğlan yem min•tamnı yaktı... Jan bile memnun görünüyordu. Anasıyle dans etti. Kadıncağız sevincinden ağlıyordu.

Gece yarısı, yatmaya gittiler. Kimsenin ayakla duracak hali yoktu... Jan'a gelince, o uyumamış, sonradan küçük oğlanın anlattığına göre, bütün gece. hıçkıra hıçkıra ağlamış... Ah. diyo•rum ya, meğer adamakıl ı abayı yakmış biçare!

Ertesi gün. şafak vakti, anası birinin koşacak odasından geçtiğim duyar, içine doğar:

— Sen misin, Jan ?

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Jan, cevap vermez, hemen merdivene koşar,, anası da çarçabuk kalkar:

— Jan, nereye gidiyorsun ?

Jan, ambara çıkar; kadıncağız da peşinden.., Jan, kapıyı kapar ve sürmesini çeker.

— Jan, Jan'cığım. evlâdım. Söyle bana. ne yapacaksın ?

Kadın, titreyen el eriyle mandalı bulmaya çalışır... Bir pencere açılır ve avlunun taşlarına küt! diye ağır bir şey düşer, işte hepsi bu kadar...

Zaval ı yavrucuk kendi kendine: Onu çok seviyorum... Gidiyorum ben.. demiş olmalı. Ah. bizler de ne zayıt yürekli insanlarız! Ama ne de olsa, nefretin aşkı öldürememesi garip şey!

O sabah, köy halkı, orada. Esteve'in çiftliğitarafında, kim böyle haykırıyor, diye merak ettiler.

Bu, avluda, çiğ ve kana bulanmış taş masanın önünde, oğlunun ölüsünü kol an arasın almış

inliyen perişan ananın feryadı idi.

PAPANIN KATIRI

Bizim Provence köylülerinin ikide birde sözlerine sokuşturuverdikleri o güzel darbimesel er, söz misal eri ve hikmetler arasında, şundan daha hoşunu, daha acayibini bilmiyorum desem caiz...

Değirmenimin etrafında, onbeş fersahlık yere kadar, gazez bağliyan, kin güden bir adamdan söz açıldığı zaman: Aman, bu heriften kendinizi sakının!... Çiftesini tam yedi yıl sonra atan Papanın katırı gibidir. derler.

Epey'zaman, bu söz misali nereden gelmiş, bu Papanın katır neymiş, bu yedi sene sonra atılan çifte de ne mene bir çiftymiş, soruşturdum durdum. Buralılardan hiçbiri buna cevap veremedi, hattâ bütün Provence masal arını su gibi ezber bilen bizim fifreci Francet Mamaî bile. Francet de, benim gibi, bu tâbirin altında, Avignon diyarında geçen eski bir vakanın bulunduğu fikrinde. Ama o da, bu vakanın ne olduğunu bilmiyor, ancak söz misalini duymuş.

İhtiyar fifreci gülerek bana:

— Bunu bulsanız bulsanız, ancak Cırcır kütüphanesinde bulabilirsiniz! dedi.

Fikri bana mülayim geldi. Zaten Cırcır kütüphanesi de, bizim kapının önündeydi. Gittim, tam bir hafta oraya kapandım.

Burası, harikulade bir kütüphane, her şeyi yolunda, şairlere gece gündüz açık, günün her 46

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

saatinde çalgı çalan küçücük, zil i kütüphanecileri/ de var. Burada çok tatlı günler geçirdim. Tam bir hafta, sırtüstü yatarak incelemelerde bulunduktan sonra nihayet, aradığım şeyi, yani bizim, katırın ve yedi yıl sonra attığı o meşhur çiftenin, hikâyesini bulabildim. Bu hikâye, biraz sâfdilâne ama güzel. Ben de size onu, dün sabah, kuru lavanta çiçeği kokan, sayfa işareti şeytan örümceğinden, zamane renginde bir yazmada okuduğum gibi anlatmaya çalışacağım.

* * *

Avignon'un Papalar zamanındaki halini görmiyen, hiçbir şey görmemiş sayılır. O neşenin, a hayatın, o canlılığın, o cümbüşlerin bir menendidaha yoktu. Sabahtan akşama kadar, dinî alaylar, türlü ziyaretler, çiçeklerle bezenmiş ve halılar asılmış sokaklar, Rhône boyundan, bayraklar*

dalgalana dalgalana, donatılmış kadırgalar içinde teşrif eden kardinal er, meydanlarda Papanın lâtinçe şarkı söyliylen askerleri, keşköl uzatan keşişlerin kaynana zırlıtısı; sonra kovanları

etrafında toplanan arılar gibi büyük Papalık sarayının etrafına uğulduyarak kümlenen evlerde, en üst kattan en alt kata kadar, dantelâ tezgâhlarının tikîa.Va, papazlara sırmalı âyin kaftanı dokuyan mekiklerin gidip gelmesi, gülâptanlan oyma oyma işHyenlerin küçücük çekiçleri, çalgı

imalâthanelerinde göğüs tahtaları takılan sazlar, kumaşı arışını hazırlıyan işçi kızların ilâhileri; üstelik

PAPANIN KATIRI ^

de çanların gürültüsü ve uzaktan, daima köprü tarafından gelen davul sesleri... Çünkü

bizim memlekette, halk keyifli olduğu zaman, mutlaka danseder. O devirde şehrin sokakları

hora tepmeye dar geldiğinden, fifre ve davul çalanlar, Rhone'un serin meltemine karşı, Avignon köprüsüne kurulurlar; gece gündüz orada dans edilirdi. Ah, ne mübarek devirdi o!

Ne bahtiyar şehirdi o! Teberler kesmezdi, devlet hapishanelerine, soğuşun diye, şarap koyarlardı. Kıtık nedir, harb nedir bilinmezdi. Comtat'nın papalarıahaliyi idare

etmesini bilirlerdi. İşte bunun içindir ki, o devri hatırladıkça da halkın içi sızlar.

Hele içlerinde Boniface dedikleri ihtiyar bir papacık vardı ki. öldüğü zaman bütün Avignon gözyaşı

dökmekten hal olmuştu. Ne sevimli, ne nazik bir devletliydi! Katırının üstünden size öyle bir gülerdi ki! İster zaval ı bir kökboya toplayıcısı, ister şehrin hâkimi, kim olursanız olun, yanından geçtiniz mi, sizi öyle terbiyeli terbiyeli takdis ederdi ki! Velhasıl tam Yvetot (1) ya ya (1) A. Daudet burada, Beranger'nin 1813 de Fransa<Ja pek şöhret kazanmış bir şarkısına telmihte bulunuyor Şarkının şu :

Vaktiyle bir Yvetot kiralı vardı;

Tarihte pek adı geçmez,

Erken yatıp geç kalkardı.

Şan ve şeref kaygusu uykusunu kaçırmazdı;.

Derler ki Jeanneton'dan taç giymişti,

Ama pamuk takkeden bir taç!

48 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

kısacak bir papa idi, ama gülüşündeki zarafet, 'külâhındaki küçücük bir merzengüş dalı ile, Air Provence Yvetot'suna lâayık bir papa... Öyle Jeanneton'u filân da yoktu. Bu muhterem pederin yegâne Jeanneton'u, bağı idi, Avignon'dan üç fersah uzakta, ChâteauNeuf'ün mersinleri aracında, elceğiziyle dikip yetiştirdiği küçücük bir bağ. Her pazar, ikindi duasından sonra, bu mübarek zat, sevgili bağı ile cilveleşmeye giderdi ve orada, katın yanıbaşında, kardinal eri de etrafında asma kütüklerinin altıca uzanmış,

şöyle ılık güneşe karşı bir yere oturdu mu, bağının şarabından sonraları ChâteauNeuf deş Papes adı verilen o yakut rengindeki güzel şaraptan bir şişe açtırır ve bağına meftun meftun bakarak, yudum yudum içerdi. Sonra şişe boşalıp ortalık da •kararmaya başlayınca, peşinde bütün erkânı, neşe •içinde şehre dönerdi. Avignon köprüsünden geçilirken, katırı, davul arın ve horaların arasından oynak bir rahvan tutturur, kendisi de külâhiyle oyun havasına tempo tutardı. Bu halim kardinal an pek ayıplardı ama ahali, Aman ne hoşmeşrep devletli! Aman ne iyi Papa! diye pek severdi.

kıtasından da anlaşılacağı veçhile bu muhayyeli Yvetot kiralı, kendi halinde, herkesle iyi geçinir, iyi kalbli ve filozof bir kıra! tipi olarak Fransız edebiyatına girmiştir. Hanlarda yolculara karşı pek cömert davranan hizmetçi kızlara da Jeanneton denildiğine göre. şarkıda Yvetot kiralına taç

olarak bii pamuk takke giydiren Jeanneton. hem manzumenin hiciv tarafını, hem de kiralın babayaniliğini betütmektedir

PAPANIN KATIRI ^

ChâteauNeuf'deki bağından sonra, Papanın dan dünyada en çok sevdiği şey, katın idi.

Adamcağız, katın için âdeta çıldırırdı. Her gece yatmadan evvel, ahırını bir ziyaret ederdi, kapısı

iyice kapalı mı, değil mi, yemliğinde bir eksiği var mı, yok mu diye... Gözü önünde bol şekerli, bol baharlı, Fransız usulü büyük bir kâse şarap hazırlatmadan, sofradan kalkmasına imkân yoktu.

Sonra, kardinal erinin itirazına rağmen, kâseyi bizzat alıp katırına götürürdü... Ama doğrusu, o hayvan da, Al ah için,

buna lâıktı ya! Efendim o ne katırdı o! Sağlam ayaklı, parlak tüylü, geniş

ve dolgun sağırh, ponponlar, fiyongolar, gümüş çingiraklar, daha türlü türlü süsler içindeki kuru kafasını azametle kaldırmış, kızıl benekli, karayağız, güzel bir katır... Üstelik, melek gibi yumuşak huylu, saf bakışlı idi, daima sal anan o iki uzun kulağıyle büsbütün babayani bir hali vardı. Bütün Avignon halkı, onu sayardı, sokağı çıkınca, kendisine gösterilen iltifatın payam yoktu. Herkes biliyordu ki, Papanın gözüne girmek için en iyi çare buydu. Bütün o masum hal erine rağmen, Papanın katın, birçoklarını servetü samana gark etmişti. Bunun bir misali de, Tistet Yedene ve onun harikulade macerası idi.

Bu Tistet Yedene, aslında, öyle arsız bir sokak çocuğı idi ki, babası, kuyumcu Guy Yedene, elini işe sürmek istemediğı, üstelik çırakları da baştan çıkardığı için, kendisini evdeo kovmuştu.

r

PAPANIN KATIRI

50 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Çocuk, altı ay, Avignon sokaklarında sürttü durdu, ama, bilhassa papalık sarayı civarında dolaştı.

Buna sebep de çapkının uzun zamandan beri, papanın katırına dair kendi kendine bir plân hazırlamış olmasıydı. Bu plânın ne hıncırca bir şey olduğunu göreceksiniz... Bir gün, zati akdesleri, hayvanına binmiş, yalnız başına surların altında gezinirken, bizim Pistet hemen karşılarına çıktı ve hayranlık içinde el erini birbirine kavuşturarak:

— Aman Al ahım! dedi, ne de güzel katınnız var, muhterem peder!... Bırakınız da biraz seyredeyim... Aman papacığım, ne nefis katır!... Almanya İmparatorunda bile böylesi yoktur.

Sonra kadın okşamaya ve bir genç kıza söz söylüyormuş gibi ona tatlı tatlı dil er dökmeye başladı:

— Gel bana elmasım, pırlantam, inci tanem... İyi kalbli papacık, pek mütehassis oldu ve

'içinden:

— Ne iyi çocuk!... Katırıma ne iyi muamele .ediyor!... dedi.

Ertesi günü ne oldu, bilir misiniz? Tistet 'Vedene. o hırpani san ceketini bu carafa atıp sırtına dantelâlî güzel bir elbise, mor ipekten bir kukulâtalı pelerin giydi, ayaklarına da tokalı iskarpinlerini geçirdi ve kendisinden evvel yal•nız asilzade çocuklariyle kardinal yeğenlerinin alındığı ilahiciler mektebine girdi. İşte entrika diye buna derler!... Ama Tistet bununla da kalmadı.

51

Papanın hizmetine girer girmez çapkın, okendisine pek yaramış olan oyununa devam etti.

Herkes karşı burun bir karşı, ama katıra karşı bir ihtimam, bir yaltaklanma, sormayın! Daima, sarayın avlularında elinde bir avuç yulaf yahut bir demet yonca ile dolaşır ve zati akdeslerinin balkonuna karşı, elindekileri şöyle bir silkerek bak. bunlar kime? der gibi tavırlar takınırdı. Bu ve buna benzer öyle numaralar yaptı ki, ihtiyarladığını hisseden papacık, nihayet, ahıra bakmak ve Fransız usulü hazırlananşarap tayınım katıra götürmek işim kendisine havale etti. Bu da kardinal erin pek hoşuna gitmedi.

Hoş zaten bu iş katının da hoşuna gitmemişti ya!... Şimdi artık, şarabının getirileceği saatlerde, daima beş altı ilâhici çocuğun, pelerin'eriyle, dantelâiariyle hemen samanın içine daldığın]

görüyordu. Sonra da, bir müddet geçince, ahin sıcak ve nefîs bir akide ve baharat kokusu dolduruyor ve Tistet Vedene, elinde bin bir ihtimamla taşıdığı Fransız usulü hazırlanmış bir kâse şarapla sökün ediyordu. İşte o zaman, zaval ı hayvanın çilesi başlıyordu.

O kadar sevdiği bu mis kokulu şarabı, içini ısıtan, sırtına kanadlar takan o güzelim şarabı, tâ

oraya, yemliğine kadar getirip kendisine kok'atrnak hiyanetliği yapıyor, sonra burun delikleribu net'îs kokuyla dolunca da, nah sana! deniyor,.

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

ve pembe alevli güzel içkinin tamamı, bu yumurcakların gırtlığına gidiyordu... Yalnız şarabını

çalmakla kalsalardı, neyse... Ama bütün bu küçük ilâhici makulesi, şarabı çektiler mi, ifrite dönüyorlardı!... Biri kulağını, öbürü kuyruğunu •çekiyor. Quiquet sırtına biniyor, Beluguet külahını

başına geçiriyordu. Bu çapkınların hiçbiri, hayvancağızın şöyle bir kış atmakla, bir çifte savuruvermekle, topunu birden, tâ kutup yıldızına, hattâ daha öteye gönderebileceğini aklına bile getirmiyordu. Ama ne yaparsınız! Serde Papanın kadın olmak vardı... Çocuklar ne yaparsa yapsın, hiç aldırış etmiyordu, yalnız Tistet Vedene'e içerliyordu. Onu, arkasında dolaşır gördükçe, nal an kaşınıyordu. Hani bunda da yerden göğ'e kadar haklıydı yani. Bu Tistet kopuğunun kırdığı

koz bini aşmıştı; hele içince öyle hain icatları vardı ki!...

Bir gün onu, tâ sarayın tepesindeki çan kulesine çıkarmayı aklına koymasın mı?... Hani şunu bilin ki, bu size söylediğim şey, masal değil, tam iki yüz bin Provence'lı bunu gözü ile gördü. Bir kere zaval ı katınn duyduğu o müthiş korkuyu tasavvur edin! Tam bir saat dolap beygiri gibi döne döne, karanlıkta bilmem kaç basamaklı kule merdiveninden tırmandıktan sonra, birdenbire ışık içinde pırıl pırıl bir sahanlığa çıkıveriyor ve tam bin kadem aşağıda acayip bir Avignon beldesi görüyor: Çarşıdaki dükkânlar fındık büyüklüğünde, kışlalarının önündeki askerler, birer kırmızı karınca gibi, ötede,

PAPANIN KATIRI 53

gümüş bir tel üzerine kurulmuş ve üstünde boyuna dans edilen minnacık bir köprü... Vah zaval ı

hayvan! Korkudan ödü patlıyacak!... Bastığı naradan sarayın bütün camları zangır zangır titriyor.

Papacık can havliyle balkona fırlıyarak:

— Ne oluyor? Ona ne yapıyorlar? diye bağıradersun, Tistet Vedene, avluya inmiş bile.

Ağlama taklidi yaparak, güya saçım başım yoluyor:

— Ah mukaddes peder, ne mi var? Daha ne olacak... Katırınız... Yarabbim! Şimdi ne yapacağız! Katırınızı görmüyor musunuz? Çan kulesine çıkmış!

— Kendi kendine mi?...

— Elbette mukaddes peder, kendi kendine... Bakın, tâ yukarda... Görüyor musunuz? Yalnız kulakları meydanda...

Sanki bir çift kırlangıç gibi...

Biçare papa, gözlerini semaya kaldırarak:

— Aman Al ahım! dedi. Çıldırılmış galiba!' Kendini öldürecek... İnsene aşağı zaval ı!...

Aşağıya inmek ha! Katırın istediği şey de buydu, ama nereden? Merdivenden olamazdı. Merdiven denilen şeyden çıkılır ama, inişte belki yüz defa ayağı kırmak tehlikesi var... Zaval ı katır, perişan bir halde, gözleri evinden uğramış, hem sahanlıkta dört dönüyor, hem de Tistet Vedene'i düşünüyordu:

— Seni haydut seni! Şayet şuradan bir kurtulursam... Yarın sabah yiyeceğin çiftelyi sen düşün!...

54

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

PAPANIN KATIRI

55

Bu çifte atmak düşüncesi, yüreğine kuvvet veriyordu, yoksa dünyada dayanamazdı... Nihayet kendisini kuleden indirmek mümkün olabildi, ama ne zorluklarla... Hayvanı bir sedyeye koyarak bir sürü iplerle ve bucurgatlarla selâmete ulaştırdılar. Papanın katırın olup da, ipe bağlanmış

ağustos böceği gibi, dört ayağı boşlukta, bu kadar yüksekte asılı kalmak, ne utanılacak şeydi, bir kere siz düşünün! Hem bütün Avignon balkı, bu manzarayı seyretmişti!

Zaval ı hayvan, bütün gece uyuyamadı. Kendini hâlâ. aşağıda ahalinin kahkahalarıyla, o menhus sahanlıkta dört

dönüyor zannediyordu. Sonra, o Tistet Yedene alçağını düşünüyor, ertesi sabah kerataya aşk edeceği o nefîs çiftely hesaplıyordu. Ah dostlar, ne nefîs çiftely olacaktı o!... Dumanı

tâ Pamperigouste'dan bile görülecekti... Ahırda kendisine böyle güzel bir kabul merasimi hazırlanırken, Tistet Vedene ne yapıyordu, biliyor musunuz? Kırالیçe Jeanne'ın sarayında diplomatlık ve muâşeret âdabı öğrensinler •diye şehrin her sene Napoliye gönderdiği genç

asilzadeler arasında, Papanın bir kadırgasına binmiş, şarkı söylye söylye, Rhöne nehri boyunca seyahat ediyordu. Tistet, asilzade filân değildi ama, Papa, hayvana göstermiş olduğu ihtimamdan ve bilhassa tahlisiye günündeki gayretinden dolayı kendisini mükâfatlandırmak istemişti.

Ertesi sabah katırdaki ye'si görmeyin. Çıngıraklarını öfkeyle sal ıyarak kendi kendine: __Ah haydut! Her halde bir şeyler sezdi,

diyordu. Ama ziyanı yok, sen gidedur kerata, dönüşte yersin çiftely! Merak etme, saklarım.

Ve sakladı da!

Tistet'nin gidişinden sonra Papanın katırı o rahat hayatına, o eski âdetlerine yemden kavuştu.

Artık ahırda ne Quiquer vardı, ne de Beluguet... O güzelim Fransız usulü şarap günleri, yine gelmişti ve o günlerle birlikte, keyif, sırtüstü yatıp uyumalar, Avignon köprüsünden geçerken göbek atmalar yeniden başlamıştı. Bununla beraber, o çan kulesi macerasından sonra şehirde kendisine karşı biraz soğuk davranılıyordu. Yolunun üstünde fısıldaşmalar oluyordu, ihtiyarlar başlarını sal ıyor, çocuklar, birbirlerine kuleyi göstererek gülüşüyorlardı. O iyi kalbli Papanın bile bu eski dostuna eskisi kadar itimadı kalmamıştı

ve pazar günleri bağ dönüşünde, sırtında şöyle bir şekerleme kestirirken daima aklına şu düşünce geliyordu: Ya uyanınca kendimi çan kulesinin tepesinde bulursam! Katır bunları seziyor ve hiç ses çıkarmadan hep içine atıyor, ıstırap çekiyordu. Yalnız, Tistet'nin adı geçince, uzun kulakları ürperiyor ve gülümsiyerek, nal aOnı

kaldırım taşlarına sürte sürte bileyordu.

Böylece yedi sene geçti ve yedinci yılın sonunda Tistet Vedene, Napoli sarayından geri döndü.

Henüz orada müddetini doldurmamıştı ama, Papanın hardalcıbaşısının, ani olarak, Avignon'da vefat ettiğini haber almış ve münhalı

56

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

gözüne kestirdiğinden, namzetler arasına girmek için alelacele avdet etmişti.

Bu Vedene entrikacısı, o kadar büyümüş, o , kadar gelişmişti ki, sarayın divanhaneğine girince, mukaddes peder birdenbire tanıyamadı. Şunu da söylemeli ki, papacık da. hayli ihtiyarlamış

ve gözlüksüz göremez olmuştu. Tistet bu hale aldırmadı:

— Nasıl, mukaddes peder, beni tanıyamadınız mı? Ben Vedene'im?...

— Vâdene mi?

— Elbette. Hani şu Fransız usulü şarabı katırınıza götüren!...

— Ha! Evet, evet... Hatırladım şimdi. Tistet Vedene... Ne iyi çocuktun sen!... Şimdi bizden ne istiyorsun bakalım ?

— Pek öyle büyük bir şey değil, mukaddes peder!... Sizden istediğim... Ha iyi ki hatırıma geldi, katırınız ne âlemde? Afiyette mi? Oh, çok şükür!... Sizden vefat eden h ardaki başının yerine tâyin edilmemi istiyecektim.

— Sen, hardalcıbaşı ha?... Ama pek gençsin! Kaç yaşındasın, bakayım?

— Yirmi yaşımı dolduralı iki ay oldu, devletlim! Yani katırınızdan tam beş yaş büyüğüm. Ah yine hatırıma geldi, bilseniz, katırınızı ne kadar seviyordum, İtalyada o kadar göreceğim geldi ki... Kendisini görmeme müsaade edersiniz,, değil mi ?

Papacık çok mütehassis olmuştu:

57

— Hay hay çocuğum, görürsün. Madem ki bu hayvancağızı bu kadar seviyorsun, artık ondan uzakta yaşamana gönlüm razı değildir. Bugünden itibaren seni. hardalcıbaşı sıfatıyla maiyetime alıyorum. Yine bizim kardinal er bağırıp çağırarak, ama ne yapalım? Alıştık artık... Yarın ikindi duasından sonra gel, bizi gör, erkânımız huzurunda sana yeni rütbenin alâmetlerini vereyim, sonra da., sana katın gösteririm. Sen de, ikimizle birlikte, bağa gelirsin, olmaz mı? Hah hah hah...

Haydi bakalım...

Tistet Vedene'nin divanhaneden çıkarken nasıl sevinçten eteklerinin zil çaldığını, ertesi günkü

merasimi nasıl sabırsızlıkla beklediğini söylemeye hacet yoktur, tabii... Ama sarayda ondan daha mesut ve daha sabırsız birisi daha vardı: Katır... Vedene'in dönüşünden ertesi günün ikindi duasına kadar bu müthiş hayvan bol bol yulaf yedi ve boyuna duvara çifte atmak talimleri yaptı. O

da merasime hazırlanıyordu...

Böylece, ertesi gün, ikindi duası okunup bittikten sonra, Tistet Vedene, Papalık sarayının avlusuna dahil oldu. Rahiplerin bütün ululan oradaydı: Kırmızı elbiseleriyle kardinal er, siyah kadifeler içinde şeytanın avukatı, küçük taçlariyle manastırların başkeşişleri, SaintAgrico kilisesinin kâhyaları, mor pelerinleriyle ilâhiciler, keza daha küçük rütbeli ruhaniler, büyük üniformalarını giyiniş papalık askerleri, üç çilekeş tarikatı, arkalarında çingirak taşıyan küçük bir çömezle Ventoux dağının asık suratlı tariki dünyalan,

58

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

yarı bel erine kadar çıplak, kırbaçlı keşişler, gözalıcı kaftanlariyle zangoçlar, hepsi, hepsi, mukaddes su dağıtanlara, mumlan yakanlara, mumlan söndürenlere varıncaya kadar, hepsi hazırды.. Hiçbiri eksik değildi... Doğrusu tevcih merasimi pek parlaktı. Çanlar, kestane fişenkleri.

güneş, musiki ve bütün bunlarla birlikte, uzakta Avignon köprüsü üstünde durmadan dans havalan çalan coşkun davul ar...

Vedene cemaatin ortasına gelip boy gösterince, endamı ve güzel çehresi, herkesi hayran bıraktı.

Delikanlı, tam mânasiyle yakışıklı bir Provence'lı idi, ama Provence'lıların sarışınlarından... Ueları

kıvrır kıvrır uzun saçları, sakal yerine, avani işliyen sanatkâr babasının mınkaşından dökülmüş altın zerrelerinden yapılmışa benziyen ayva tüyleri vardı. Ahali arasında. Kırالیçe Jeanne'ın bazan bu sansın sakalı okşadığı hakkında bir rivayet bile dolaşmaktaydı. Nitekim Vedene cenaplarında da, kırالیçeler tarafından sevilmiş insanların o muzafferane tavrı, o dalgın hali görölüyordu... O gün, kendi mil etine bir cemile olsun diye, Napoli biçimi elbisesini çıkarmış, yerine Provence usulü

pembe şeritli bir ceket giymişti. Şapkasına da, uzun bir kara leylek tüyü takmıştı.

Hardalcıbaşı, ortaya gelir gelmez, etrafı gayet kibar bir tavırla selâmladı ve papanın bulunduğu yüksekçe bir sahanlığa doğru ilerledi. Papa, hardalcıbasılığın alâmetleri olan san şimşirden bir kaşıkla safran rengine bir kaftanı kendisine

PAPANIN KATIRI

59

orada verecekti. Katır, semeri vurulmuş, bağa harekete hazır, merdivenin altında bekliyordu...

Tistet Vedene, katırın yanına gelince, tatlı tatlı gülümsedi ve bir an duraklıyarak hem hayvanın sırtını okşadı, hem de yan gözle, acaba kendisini seyrediyor mu diye, Papaya baktı. Vaziyet mükemmeldi. Katır şöyle bir gerindi ve:

— Al sana, haydut! Sana bunu yedi senedii saklıyordum! diyerek öyle müthiş bir çifte aşketti ki, dumanı tâ Pamperigouste'dan göründü. Biçare Tistet Vedene'den

artakalan yegâne şey, içinde bir kara leylek tüyünün d ne d ne uçtuğu bir sarışın duman kasırgası oldu!...

Katır  iftesi, her zaman bu kadar müthiş değildir, ama bu katır Papanın katın idi. Sonra da, d şn n bir kere,  ifteyi, tam yedi sene içinde saklamıştı... Ruhban makulesinin kinciliğine dair bundan daha güzel bir misal bulunamaz.

SANGUINAIRES DENİZ FENERİ

61

SANGUINAIRES DENİZ FENERİ

Dün gece uyuyamadım. Mistral öfkelenmişti; o g r sesinin çığlıkları beni sabaha kadar uyutmadı.

Bütün değirmen, rüzgâr esince, bir geminin yelkenleri ve ipleri gibi ıslık çalan kırık dökük kanadlarını ağır ağır sal ıyarak  atırdıyordu. Bozuk damından kiremitler savruluyordu. Uzakta, tepeyi kaplıyan sık  amlar, karanlıkta çırpınıyor ve hışırdıyordu, insan, kendini açık denizde zannediordu.

Bu, bana üç sene evvel, t  Korsika sahil erinde, Ajaccio körfezinin ağzındaki Sanguinaires deniz fenerinde otururken geçirdiğim o güzelim uykusuz geceleri hatırlattı.

Orası da, hülyaya dalmak ve yalnız kalmak için arayıp bulduğum güzel bir köşe idi.

Kırmızımtırak ve vahşi manzaralı bir ada tasavvur edin; bir ucunda deniz feneri, öbür ucunda Cenevizlerden kalma bir kule. Benim zamanımda bu kulede bir kartal oturuyordu. Aşağıda, deniz kenarında, her tarafını ot bürümüş harap bir karantina binası, sonra çukurlar, sık fundalıklar, kocaman kayalar, birkaç yabani keçi, yeleleri r zg rda dalgalana

dalgalana koşup duran Korsika atlan; nihayet yukarda, tâ tepede martilerin kaynaşması içinde, bekçilerin bir aşağı, bir yukarı

gezindikleri bembeyaz sahanlığıyla,

gotik biçimindeki yeşil kapısıyla, küçücük dökme kulesiyle ve üstünde güneş vurunca parlıyan ve gündüzün bile ışık veren façetalı büyük lâmbasiyle fener binası... İşte dün gece bizim çamların uğultusunu dinliyerek gözümde canlandırdığım Sanguinaires adası böyle bir ada idi. Bizim değirmeni satın almadan önce, açık havaya ve yalnızlığa ihtiyacım olunca, gidip bu sihirli adaya kapanırdım.

Orada ne mi yapardım ?

Burada yaptığımı, hattâ daha azım... Mistral veya tramontane'ın fazla esmediği zamanlar, martilerin, karatavukların, kırlangıçların ortasında, deniz kenarındaki iki kayanın arasına oturur ve orada, hemen hemen bütün gün, denizi seyretmenin verdiği tatlı bir uyuşukluk içinde kalırdım.

Ruhun bu nefîs sarhoşluğunu siz de bilirsiniz, değil mi? Artık insan ne düşünür, ne de hülyaya dalar. Bütün benliğiniz sizden uzaklaşır, uçup gider, dağılır. İnsan, kâh denize doğru dalan bir mani, kâh güneşte iki dalga arasında yüzen köpük olur. An gelir, şu uzaklaşan vapurun beyaz dumanı, şu küçük geminin kırmızı yelkeni, şu su kabarcığı, şu sis yumağı, velhasıl kendinden başka her şey olur... Buseniz, adamda böyle ne güzel yan uyku ve dağılma saatleri yaşardım!

Rüzgârın şiddetlendiği günlerde, deniz kenarı "Arınılmaz olunca gider, karantinanın avlusuna kapanırdım. Burası mis gibi biberiye ve yabani Pelin kokan küçük ve kasvetli bir avluydu. İşte orada, eski bir duvar parçasının altına sığınırdım.

62 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Etrafımda, kadim mezarlar gibi açık taş hücrelerin içinde ıssızlık ve hüznün, güneşle beraber, dalgalanan o belirsiz kokusu, yavaş varoş içime sinerdi. Zaman zaman bir kapı açılır gibi olur ve otların üstünde hafif bir sıçrama duyulurdu: Bir keçi rüzgârdan kaçarak avluda otlamaya gelirdi.

Beni görünce şaşırır ve çevik, başı yukarıda, bana çocuk gözleriyle bakarak, önümde dimdik kalırdı.

Saat beş sularında bekçiler, megafonla beni akşam yemeğine çağırırlardı. O zaman ben de, denizden yukarıya doğru, fundalıklar arasından dimdik tırmanan keçi yolunu tutturur ve her adımda, başımı, ben çıktıkça genişlivormuş hissini veren o muazzam su ve ışık ufkuna çevirerek, aheste aheste fenere dönerdim.

Yukarısı pek hoştu! Geniş parke taşlariyle, meşe kaplamalı duvarlariyle. ortada dumanı tüten bouil abaisse'i (1) ile, ardına kadar, bembeyaz taraçaya açılmış kapisiyle ve oradan içeriye giren bütün gurup renkleriyle o güzel yemek odasını hâlâ görür gibi oluyorum... Bekçiler sofraya oturmak için, orada beni beklerlerdi. Üç kişi idiler: Biri Marsilyalı, ötekiler de Korsikalı. Üçü de ufak tefek, sakal ı, aynı yağız ve çatlamış surat, keçi kılından aynı yağmurluk, ama hal eri ve huylan birbirine taban tabana zıt...

(1) Eransanın cenubunda, bilhassa Marsilya "ve havalisinde pek meşhur bir nevi sebzeli balık çorbası.

SANGUINAIRES DENİZ FENERİ

Bu adamların yaşıyışlarından derhal iki ırk arasındaki fark hissediliyordu. Marsilyalı diri vemarifetli, daima iş peşinde, daima hareket halinde, sabahtan akşama kadar adada dört döner, bahçıvanlık eder, balık tutar, kuş yumurtası toplar, geçerken yakalayıp sütünü sağımak için keçilere fundalıklarda pusu kurar, ne bouil abaisse'ini, ne de taratorunu eksik ederdi.

Korsikalılara gelince, onlar, fenerdeki işlerinden başka hiç, arna hiçbir şeyle uğraşmazlar, kendilerini memur sayarlar ve bütün günlerini, mutfakta, o bitmek tükenmek bilmiyen scopa*

partileriyle geçirirlerdi. Ancak, sönen pipolarını ciddi bir tavırla yakmak, iri yeşil tütün yapraklarını avuçlarının içinde makasla kıymak üzere oyundan baş kaldırırlardı.

Fakat, Marsilyalı da, Korsikalılar da teklifsiz, saf, içlerinden bu ne acayip adam! demekleberaber misafirlerine karşı pek mültefit. pek iyi' insanlardı.

Doğrusu da bu ya! Keyif için gelip fenere kapanmak kimin aklına gelir? Her halde kendileri gibi günleri sayan, aman sıramız gelse de' evlerimize gitsek! diye can atanlara değil... Havalar iyi gittikçe, her ay bu saadete kavuşurlar. Nizamnameye göre bir ay fenerde, on günde karada kalmıyor. Ama kış gelip de havalar bozulunca, nizamname para etmez. Rüzgâr eser, dalgalar kabarır. Sanguinaries adası köpüktenbembeyaz kesilir ve nöbette bulunan bekçilerin,, "bazan feci vaziyette, iki üç ay kapalı kaldıkları olur.

64

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

ihtiyar Bartoli, bir akşam yemeğinde, bana şunları anlattı:

— Bakın, başıma neler geldi, mösyö. Beş sene evvel, bugünkü gibi bir kış gecesi, yine işte şu sofrada başıma neler geldi, bilseniz? O ak

şam fenerde iki kişiydik: Ben, bir de Teheco adındaki arkadaşım. Ötekiler, hasta veya izinli, velhasıl karada idiler... Biz ikimiz, rahat rahat yemeğimizi yiyorduk. Birdenbire arkadaşım, durdu, bir an tuhaf tuhaf bana baktı, sonra, hop! el erini uzatıp masaya yığılıverdi. Hemen yanma koştum, adamcağazı tartakladım:

— Hey, Tche! Hey, Tche!... diye seslendim. Cevap yok. Biçare ölmüştü... Bendeki heyecanı

siz düşünün! Belki bir saatten fazla, cesedin karşısında, zangır zangır titriyerek, apıştım kaldım.

Sonra hemen aklıma geldi: Ya fener ne olacak? Bir anda yukarıya fırlayıp feneri yaktım. Ortalığı

karanlık basmıştı bile. Öyle bir gece ki sormayın! Deniz, rüzgârın sesi değişmişti. Her an, merdivende biri bana sesleniyor gibiydi. Sonra, bende bir hararet, bir susama... Ama kimse beni aşağıya indiremezdi, ölüden ödüm kopuyordu. Nihayet, şafak atarken, bana biraz cesaret geldi.

Bizim arkadaşı kaldırıp yatağına yatırdım; üstüne

bir çarşaf, başucunda iki satırlık bir dua, sonra,

haydi bakalım, imdat işaretine...

Ne yazık ki, deniz kabardıkça kabarmıştı. Boş yere imdat istedim durdum; kimseler görünmedi...

Şimdi kaldık mı bizim zaval ı Tcheco ile

başbaşa?... Hem Al ah bilir, ne güne kadar L.

SANGUINAIRES DENİZ FENERİ 65

Ban gemi gelinceye kadar yanımda kalsın, diyordum. Ama üç gün sonra gördüm ki, imkânı yok....

Ne yapmalı ? Dışarıya mı çıkarmalı ? Gömmeli mi ?

Kaya pek sertti ve adada sürülerle karga vardı. Adamcağızın onlara yem olması günahtı. Nihayet, karantinanın hücrelerinden birine götürüp bırakmayı akıl ettim... Bu hazin angarya, benibütün bir öğle sonu uğraştırdı. Hem yalnız uğraşmak mı? Yüreğimi pek tutmak için neler çektim!... Hattâ, bakın bu günlerde bile, rüzgârlı bir öğleüstü, adanın o taratma yolum düşerse, bana hâlâsırtımda ölü var gibi gelir...

Zaval ı Bartoli! Hatırlarken bile alnından terler boşanıyordu.

Sofrada uzun uzun hep fenerden, denizdenr deniz kazalarından, Korsika eşkıyasından sözaçardık. Sonra, güneş batarken, ilk nöbeti alan bekçi, küçük fenerini yakar, piposunu, matarasını,, kenarları kırmızı, kalın bir Plutarque tercümesini,, ki Sanguinaires adasının bütün kütüphanesi bundan ibaretti, alır ve dip taraftan kaybolurdu. Biraz sonra bütün deniz fenerinde bir zincir ve çıkırcık gürültüsüdür. kopardı.

Bu işler olup biterken ben de dışarıya, taraÇaya gider otururdum. Zaten batmak üzere olan güneş, bütün ufku peşine takarak, gittikçe daha hızlı suya inerdi. Rüzgâr sertleşir, ada mor renegebürünürdü. Gökyüzünde, tepenin üstünden bu

yük bir kuş ağır ağır geçerdi. Bu, Cenevizlerden kalma kuledeki yuvasına dönen kartaldı.

Denizden azar azar sis yükselirdi. Az sonra, adanın etrafındaki beyaz köpük kıvrımından başka, her şey ortalıktan silinirdi... Birdenbire başımın üstünden gür ve tatlı bir ışık dalgası

fişkırırdı. Artık fener yanmıştır. Parlak bir ışık bütün adayı gölgede bırakarak gider, denizde engine dökülürdü. Ben de, her geçişinde biraz bana da sığıyan bu 'büyük ışık dalgalarının altında, karanlığa gömülü kalırdım... Fakat rüzgâr, biraz daha sert esmeye başlayınca, içeriye girmek icabederdi. El yordamı ile kocaman kapıyı kapatır, kol demirini vurur, sonra, hep el yordamıyla, altımda sal anan ve ses çıkaran küçük bir font merdivenden yukarıya tırmanarak, fenerin tâ tepesine çıkardım. Bakın, burası. hakikaten ışık içinde idi.

Tam altı sıra fitil i devâsâ bir Carcel lâmbası tasavvur edin. Fenerin, bazıları kocaman birer bil ur adese ile kaplı, bazıları da alevi rüzgârdan korumak için takılmış büyük ve sabit bir camekâna açılan cidarları, yavaş yavaş bu lâmbanın mihveri etrafında döner... Buraya girince gözlerim kamaşırdı. Bütün bu bakırlar, çinkolar, bu beyaz madenden reflektörler, büyük mavimtırak dairelerle dönen bu kabarık bil ur duvarlar, bütün bu •hareli parıltılar, bütün bu ışık cümbüşü, bir an, ^başımı döndürürdü.

Ama yine. yavaş vavaş, gözlenin alıştırdı. "Gider, tam lâmbanın altına, uyumamak için Plu

SANGUİNAIRES DENİZ FENERİ yy,

tarque'ını yüksek sesle okuyan bekçinin yanına otururdum...

Dışarısı zifiri karanlık, dipsiz bir uçurunu Rüzgâr, camekânın etrafındaki balkonda, deli gibi,. uluyarak dolaşır, fener çatırdar, deniz homurda— nırdı. Adanın bir ucunda dalgalar, suya gömülü kayaların üstünde top gibi patlardı... Zaman zaman, görünmiyen bir e) cama vururdu: Işığın cezbettiği bir gece kuşu gelir, cama çarparak başı parçalanırdı. Sıcak ve kıvılcım saçan fenerde, alevinçitirdismandan, damlıyan yağın. boşanan zincirin gürültüsünden, bir de Phalere'li Demetrius'un* hal tercümesini tilâvet eden bekçinin monoton! sesinden başka bir şey işitilmezdi.

Gece yarısı olunca bekçi, yerinden kalkar,, fitil ere bir göz atardı. Sonra ikimiz de inerdik,.

Merdivende gözlerini uğuştura uğuştura nöbeti* devralmaya gelen arkadaşına rasgelirdik.

Kendisine matara ile Plutarque teslim edilirdi... Sonra, yatmaya gitmeden evvel, bir an, zincirlerle, ağırlıklarla, çinko depolar ve iplerle tıklım tıklım dolu dipteki odaya girerdik. Burada bekçi, küçücük lâmbasının ışığında, deniz fenerinin daima açık duran büyük defterine şunları yazardı:

Gece varışı, deniz dalgalı, Uruna. Enginde? bir gemi görülmüştür.

SEMİLANTE'IN CAN ÇEKİŞMESİ

Mademki geçen akşamki mistral, bizi Korsika sahiline attı, hazır orada iken, durun da size, korkunç bir deniz hikâyesi anlatayım. Oranın balıkçıları, gece toplantılarında sık sık bundan bahsederler. Ben de, tesadüfen, bu hâdise hakkında pek meraklı bazı şeyler öğrendim. Bundan iki üç yıl önceydi, Yedi sekiz deniz gümrüğü kolcusu ile birlikte *Sardenya denizinde dolaşıyordum. Benim gibi acemiler için hayli çetin bir yolculuk! Bütün mart ayında bir gün bile hava

düzelmemiştii. Şark rüzgârı boyuna bize çul anıyor, denizin öfkesi bir türlü geçmiyordu.

Bir akşam, fırtınadan kaçarken bizim gemi Bonifacio boğazının methalinde, bir sürü

adacığın ortasına sığınip demir attı... Bu adacıkların manzarası, hiç de öyle gönül çekici değildi: Üstü kuşlarla örtülü kocaman yoluk kayalar, birkaç küme pelin, birbirine karışmış yabani sakız ağaçları, şurada burada, çamura saplanıp çürümekte olan tahta parçalan... Ama doğrusu geceyi geçirmek için bu korkunç kayalar, içine dalgaların, sel emehüsselâm, girip çıktığı bu yarı güverteli köhne kayığın başaltısından bin kat daha iyi idi. Biz de ne bulduysak, ona razı olduk.

SEMILLANTE'IN CAN ÇEKİŞMESİ 69

Karaya çıkar çıkmaz tayfalar bouil abaisse pişirmek için ateş yakarken, reis beni çağırdı ve adanın bir ucunda sisler içine gömülmüş beyaz bir duvarla çevrili bir yeri göstererek:

— Mezarlığa gelir misiniz? diye sordu.

— Ne mezarlığı, Lionetti Reis? Neredeyizyahu?

— Lavezzi adalarındayız, efendim. Semil ante'taki altı yüz kişiyi buraya gömdüler, tam firKateynin bundan on yıl önce parçalandığı yere... Zaval ılar! Pek ziyaretçileri yoktur.

Hazır buradayken, gidip kendilerine bir merhaba desek,, fena olmaz...

— Hayhay, Reis!Görseniz, Semil ante mezarlığı ne kadar hazinbir yerdii! O alçak duvarcığı, paslı, açması güç demir kapısı, sessiz ve ıssız kiliseciğı ve otların altında kalmış

yüzlerce siyah haç, hâlâ gözlerimin önündedir. Ne herdem
taze çiçeklerden bir çelenk, ne de herhangi bir hâtıra!

Hiçbir şey yok... Vah zaval ı kimsesiz ölüler! Bahtın
kendilerine hazırladığı bu mezarlarda, kim bilir, ne kadar
üşürler!

Orada bir an diz çöküp kaldık. Reis. yüksek sesle dualar
okuyordu. Mezarlığın yegâne bekçileri iri iri martılar,
başımızın üstünde dönüp duruyor; boğuk feryatları denizin
şikâyetlerine karışıyordu.

70

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Dua bitince, kederli kederli, kayığımızın bağlı olduğu yere
döndük. Biz mezarlıkta iken tayfalar boş durmamışlardı. Bir
kayanın dibinde, alev alev yanan büyük bir ateşle dumanı
tüten bir tencere bulduk. Etrafına halka olup oturduk ve
ayaklarımızı ateşe uzattık. Çok geçmeden, her'birimize,
içine ikişer dilim kara ekmek batırılmış birer çanak dolusu
balık çorbası verildi.

Kırmızı toprak çanaklarımızı dizlerimize dayıyarak karnımızı
doyurduk. Yemek sessiz geçti.

Islanmıştık, karnımız acıkmıştı, sonra mezarlığa da pek
yakındık... Ama yine, çanak boşalınca pipolar tüttürüldü ve
hafiften konuşulmaya başlandı. Tabîî. Semil ante'tan söz
açıldı.

Ben, başım el eri arasına almış, dalgın dalgın ateşe bakan
Reise:

— Peki ama, bu kaza nasıl oldu? diye sor'dum.

İyi kalbli Lionetti, derin derin içini çektikten sonra:

— Nasıl mı oldu ? dedi. Heyhat, mösyö, bunu kimsecikler bilmiyor. Bütün bildiklerimiz, şundan ibaret: Kırım'a gidecek askeri yüklenen Semil ante, kazadan bir gün evvel, akşama doğru Toulon'dan kalkmış. Hava kötüymüş, geceleyin daha da kötüleşmiş. Bir taraftan rüzgâr, bir taraftan yağmur. Denizde, görülmemiş bir fırtına... Sabah olunca, rüzgâr biraz kırılmış ama. deniz, yine o deniz... Üstelik, Al anın belâsı bir sis... Öyle ki, dört adım ötedeki fenerler bile Seçilemiyormuş. Ah bu sisler, mösyö, bilmezsiniz SEMILLANTE'İN CAN ÇEKİŞMESİ

71

ne hain şeylerdir... Yine neyse ama, bence her halde öğleye doğru Semil ante'in dümeni kopmuş olmalı. Çünkü ne kadar sis olursa olsun, gemide bir sakatlık olmasaydı, kaptan onu buralarda kayaya vurup parçalamazdı elbet. Zaten captan, hepimizin tanıdığı yaman bir gemiciydi. Korsikada tam üç yıl liman reisliği yapmıştı. Bütün sahili benim kadar iyi bilirdi.

Ben ki bundan başka bir şey bilmem.

— Semil ante saat kaçta kazaya uğradı, der•siniz?

— Öğle zamanı olacak. Evet, mösyö, tam öğle zamanı— Ama böyle bir siste öğle zamanımın zifiri geceden pek farkı yoktur. Sahil gümrükçülerinden biri bana şunları anlattı: O

gün, saat onbir buçuk sularında pancurları bağlamak için kulübesinden dışarıya çıkmış. Tam o sırada,

rüzgâr başından kasketini uçurmuş. Adamcağız, dalgalara kapılıp öbür dünyayı boylamak tehlikesini gözüne alarak, emekliye emekliye, sahil boyunca koşmaya başlamış. Eh, mal canın yongasıdır. Bilirsiniz ki, gümrükçüler, zengin

değildir, kasketler ise pahalı. Neyse, anlattığına göre, 'bir an başını kaldırınca, tam yanibaşında, sisler içinde, Lavezzi adaları tarafına yol anan, yelkenleri inik, kocaman bir gemi görmüş. Bu gemi o 'kadar hızlı yol alıyormuş ki, bizim gümrükçü iyice görmeye bile vakit bulamamış. Ama şüphe 'yok ki bu, Semil ante'tı. Çünkü

yarım saat sonra, adalarda çobanlık eden birisi, bu kayaların
72

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

üzerinde... Hah, işte size bahsettiğim çoban da geldi. Gördüklerini size kendisi anlatsın..

Merhaba Palombo! Gel de ısın biraz. Korkma be canım!

Bir müddetten beri bizim ateşin etrafında dönüp dolaşan kukuletalı bir adam, korka korkayanımıza geldi. Adada çoban olup olmadığını bilmediğim için, kendisini tayfadan biri zannetmiştim.

Bu cüzzamlı ve hemen hemen akıldan mahrum ihtiyarın biriydi. Bilmem hangi skorpit hastalığı

yüzünden dudakları, korkunç bir şekilde büyümüş ve sarkmıştı. Kendisine bin bir zorlukla meseleyi anlatabildik. O zaman bir parmağıyla hasta dudağını yukarıya kaldırarak, bize hakikaten o gün, öğleye doğru, kulübesinde iken kayalardan müthiş bir çatırdı duyduğunu anlattı. Bütün adayı su basmış olduğundan, hemen dışarıya çıkamamış, ancak ertesi gün, kapısını açınca, bütün kıyı boyunun, denizin attığı enkaz ve cesetlerle dolu olduğunu görmüş, korkudan ödü; kopmuş ve hemen Bonifacio'ya gidip ahaliye, haber vermek üzere, sandalına koşmuş.

* * *

Bu kadar söz söylemekten yorulan çoban, oturdu ve sözü Reis aldı:

— Evet efendim, bize haber veren, bu zaval ı ihtiyardır. Korkudan âdeta deliye dönmüştü. Zaten bu hâdiseden sonra da, akli bir türlü

SEMILLANTE'IN CAN ÇEKİŞMESİ

73

başına gelmedi ya! Eh pek de haksız değil, doğrusu. Düşünün bir kere, kumsalda küme olmuş

•altı yüz ceset, tahta ve yelken parçalarıyla kar•makarışık yatıyor. Zaval ı Semil ante!...

Deniz onu öyle paramparça, öyle didik didik etmişti ki, bizim çoban Palombo, bütün enkaz arasından ancak kulübesinin etrafına bir set çekebilecek •kadar tahta çıkarabildi.

Gemidekilere gelince, hemen hemen hepsinin yüzü bozulmuş, korkunç yaralar içinde...

Onları öbek öbek, birbirlerine takılmış görmek, yürekler açıştıydı. Kaptanı büyük üniformasıyla, gemi papazını, âyinlerde boynuna geçirdiği işlemeli şalı ile bulduk. Bir kö•şede, iki kaya arasında, küçük bir muço, gözleri açık, yatıyordu. Adeta yaşıyor gibiydi. Ama ne•rede!

Hiçbirinin kurtulmaması kaderde varmış! Reis burada sözünü kesti ve:

— Dikkat, Nardi, diye bağırdı, baksana, ateş •sönüyor.

Nardi, ateşe birkaç tane ziftli tahta parçası attı. Ateş hemen canlandı. Lionetti sözüne devam etti:

— Bu maceranın asıl hazin tarafı şu: Kazadan üç hafta evvel, tıpkı Semil ante gibi Kırım'a gitmekte olan küçük bir korvet, hemen hemen aynı yerde, aynı şekilde kazaya uğramıştı. Yalnız o sefer, biz yetişmiş ve gemide bulunan yirmi kadar nakliye askeri ile tayfayı kurtarmıştık... Zaval ı mekkâî etildin hali bitikti, tabîî.

Kendilerini Bonifacio'ya götürdük. Liman Reisli

ğinde iki gün bizimle beraber kaldılar. Üstleri

74 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

başlan kuruyup da kendilerine gelir gelmez, haydi bakalım, yolunuz açık olsun, Toulon'a döndüler.

Çok geçmeden, tekrar Kırım'a gitmek üzere gemiye bindirildiler... Bilin bakalım hangi' gemiye!...

Tabîî. Semil ante'a! Hepsini, yirmisini birden, şuracıkta, ölümler arasında bulduk, ilk kazadan sonra alıp evime götürdüğüm ve hikayeleriyle bizi mütemadiyen güldüren ince bıyıklı, sarışın ve yakışıklı bir Parisli onbaşının cesedini kendi elceğizimle kaldırdım... Onu o halde görmek yüreğini parçaladı! Hey Al ahm!...

Artık zaval ı Lionetî, teessür içinde, piposunun kül erini silkti ve bana hayırlı geceler temenni ederek, yağmurluğuna sarınıp uzandı... Gemiciler, bir müddet daha, aralarında yavaşça konuştular... Sonra birbiri ardından pipolar söndü... Artık konuşulmaz oldu. İhtiyar çoban* kalkıp gitti. Ben de, uyuyan tayfalar arasında, hülyalarım la başbaşa kaldım.

Anlatılan o feci hikâyenin henüz tesiri altında, zihnimde zaval ı merhum gemiyi ye yalnız martıların şahit olduğu o müthiş can çekişmeyi canlandırmak istedim. Kaptanın büyük üniforması, gemi papazının âyin elbisesi, yirmi nakliye neferi

gibi, dinlerken mim koyduğum bazı noktalar, facianın bütün seyrini tahmin etmeme yardım etti. Firkateynin gece vakti Toulon'dan hareket ettiğini görüyor gibiydim. Gemi limandan çıkıyor. Deniz kötü, rüzgâr müthiş, SEMILLANTE'IN CAN ÇEKİŞMESt

75

bereket versin ki kaptan, aslan gibi bir denizci ve gemide herkesin içi rahat...

Sabah olunca denizden perde perde sis yük, seliyor. Endişe başlıyor. Bütün tayfa, yukarda...

Kaptan, kulesinden ayrılmıyor.. İçine askerlerin tıklım tıklım dolduğu orta ambar, karanlık; ha, va sıcak. Birkaçı hasta, çantalarına yaslanmış. Gemi müthiş sal anıyor; ayakta durmanın imkânı yok.

Çoğu öbek öbek yere oturmuş, sıralara yapışarak birbiriyle konuşuyor. Karşısındakine lâf anlatmak için bağırmak lâzım. Korkmaya başlayanlar da var... Dinleyin, bakın ne diyorlar! Bu< civarda sık sık kaza olurmuş. Bunu mekkâreciler söylüyor. Anlattıkları şey, öyle kalbe kuvvet veren soyundan değil. Bilhassa onbaşılı, daima işi şakaya boğan bir Parisli, alaylariyle herkesin

•tüylerini diken diken ediyor:

— Kaza mı ? Aldırmayın canım, sofasına doyum olmaz. Buzlu buzlu bir banyo yaparız, olur; biter; sonra da bizi Lionetti Reisin, evinde karatavuk yiyelim diye, Bonifaçio'ya götürdüler mi, Atamam!...

Mekkâreciler basıyor kahkahayı... Birdenbire, bir çatırdı... Ne var, ne oluyoruz? Orta ambardan koşarak geçen sırsıklam bir tayfa:

— Dümen koptu! diyor

Bizim coşkun onbaşı:

— Hayırlı yolculuklar! diye bağılıyor ama kimsede gülecek ha! yok.

76

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Güvertede müthiş bir gürültü; sisten kimsebirbirini göremiyor. Gemiciler, korku içinde, et yordamiyle gidip geliyorlar. Artık dümen yok!' Manevra yapmak imkânsız. Akıntıya kapılan Semil ante, kuş gibi uçuyor... İşte o sırada gümrükçü, geminin geçip gittiğini görüyor; saat onbir buçuk... Firkateynin burnunda top gibi birşey patlıyor. Aman kaya var, kaya var!... Bitti artık, artık ümit kalmadı. Gemi dosdoğru, sahilegidiyor... Kaptan, kamarasına iniyor. Az sonrabüyük üniformasını giymiş, yine kuledeki yerinedönüyor... Ölmek için kendisine çeki düzen vermiş.

Orta ambardaki askerler, endişeli, hiçbir şey söylemeden, birbirlerine bakıyorlar... Hastalar kalkınmaya çabalıyor... Küçük onbaşı artık gülmez olmuş... İşte tam o sırada kapı açılıyor veâyinlerdeki kıyafetiyle geminin rahibi görünüyor:

— Diz çökün, evlâtlarım!

Herkes diz çöküyor. Papaz, gür bir sesle,, can çekişenlerin duasını okuyor.

Ansızın müthiş bir çarpışma, bir feryat, bir tek feryat, muazzam bir feryat, uzanan kol ar, kenetlenen el er, ölümün ürkmüş nazarlarda şimşek gibi çakan hayali L.

Al ah gafur ve rahimdir!

Böylece, enkazı etrafı saran zaval ı geminin ruhuna, on sene sonra, biraz hayat vererek butu geceyi hülyalarım la geçirdim... Uzakta, boğazın

SEMILLANTE'IN CAN ÇEKİŞMESİ ^

içinde, fırtına, kudurdukça kuduruyor ve ortadaki ateş in alevi, rüzgârın altında eğiliyordu. Ben de, kayaların dibinde bizim kayığın, mütemadiyen halatını gıcırdatarak bocaladığını duyuyordum...

GÜMRÜK KOLCULARI

Lavezzi adalarına o hazin seyahatte bindiğini Emil e adındaki gemi, PortoVecchio'ya bağla köhne bir gümrük teknesiydi, yarı güverteli, rüzgârdan, dalgalardan ve yağmurdan korunmak için, ancak bir masa ile iki yatak alabilecek genişlikte, katranlı bir tek başaltısı bulunan bir gemi. Fırtınalı

günlerde, tayfanın hali görülecek şeydi. Yüzleri su içinde kalırdı; sırsıklam olmuş caketlerinin, kazana konmuş çamaşır gibi dumanı tüterdi. Bu zaval ılar, kara kışta, bütün günlerini, hattâ

gecelelerini, ıslak sıraların üzerine büzülerek, bu insanı hasta eden rutubet içinde titreşmekle geçirirlerdi. Çünkü gemide ateş yakılamazdı ve sahile kapağı atmak da, ekseriya pekgüç olurdu...

Ama yine, içlerinden bir teki bile,, halinden şikâyet etmezdi. En kötü havalarda, onlarda aynı

tevekkülü, aynı neşeyi gördüm, Ne de olsa, bu deniz kolcularının hayatı pek hazin!

Hemen hemen hepsi de evli, karada çoluk ocuklan var, ama bazan aylarca, bu netamelikiyılarda volta vurdukları olur. Nafakaları, küflü ekmekle yabani soğandan ibarettir. Et, şarap hak getire.

Senede kazandıkları beş yüz frankla ete. şaraba para mı yetişir? Senede beş yüz frank! Sahil boyundaki kulübelerinin halini, çocukları

GÜMRÜK KOLCULARI

79

nın yalınayak dolaşıp dolaşmadığını artık sizdüşünün! Ama ne çıkar? Hepsi de halinden* memnun görünüyor. Başaltının önünde yağmur suyiyle dolu kocaman bir varil bulunur, gemiciler oradan su içlerler. Bu zaval ıların, son yudumu içip bitirdikten sonra, taslarını silkerek öyle keyifle bir oh! deyişleri vardır ki, bu oh! o keyfin hem komik, hem de dokunaklı bir ifadesi... Hepsinin en şeni, halinden en çok memnunolanı, Palombo dedikleri yağız ve bodur bir Bonifacio'lu idi. Palombo'nun işi gücü, en azgın havalarda bile, şarkı söylemektir. Dalgaların ağır bastığı, alçalan gökyüzünden ince ince dolu yağdığıın zaman herkes, orada, kulak kirişte, el yelken^ ipinde, rüzgârın nereden geleceğini gözlerken, bütün gemi halkının bu müthiş sıkıntısı ve derin* sessizliği içinden bizim Palombo'nun rahat rahat şarkı söylediği duyulurdu.

Olmaz, efendim olmaz,

Bize çok bu imtiyaz,

Lisette uslu bir kız... dır,

Köyünden ayrıla... maz...

İsterse bora kopsun, bütün direklerle yelkenler inim inim inlesin, gemi bocalasın dursun, içine su dolsun, vız gelir, bizim kolcunun şarkısı bir kere başladı mı, dalgaların ucunda batıpÇıkan bir martı gibi, yoluna devam eder. Bazan rüzgârın sesi bastırınca, kelimeler işitilmez olur, ama iki dalga arasında, şıpır şıpır damlıyan su— arın içinden, yine meşhur nakarat çıkagelir:

80

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

GÜMRÜK KOLCULARI

81

Lisette uslu bir kız... dır, ,,

Köyünden ayrıla... maz...

Ama bir gün, rüzgârlı ve yağmurlu bir gün,

Palombo'nun sesi çıkmadı. Bu hal o kadar garibime gitti ki, başaltından seslendim:

— Hey, Palombo, artık şarkı yok mu? Palombo cevap vermedi. Sırasının üstüne

•uzanmış, hareketsiz yatıyordu. Kendisine yaklaştım. Dişleri birbirine çarpıyordu, bütün vücudu, ateşten zangır zangır titriyordu. Arkadaşları ba

na kederli kederli:

— Pountoura'sı tuttu! dediler.

Pountoura dedikleri şey, bir arka ağrısı,

yani zatülcenptir. Bu geniş kurşuni gökyüzü, bu
sırsıklam kayık, yağmur altında fok derisi gibi
"parıl parıl eski bir kauçuk pelerine sarınmış bu
zaval ı hasta, ömrümde gördüklerimin en hazini
idi. Bir müddet sonra, bir taraftan soğuk ve
rüzgâr, bir taraftan da geminin sarsıntısı, hastalığı
büsbütün artırdı. Sayıklamalar başladı. Karaya
yanaşmak lâzım geldi.

Bir hayli çabaladıktan sonra geç vakit, akçama doğru, ancak
birkaç deniz kuşunun havada çizdiği dairelerle şenlenen
çorak ve ıssız, küçük bir limana girebildik. Kumsalın
çepeçevre etrafında büyük ve sarp kayalar, birbirine
kenetlenmiş, nefti, mevsimi bel i olmıyan ağaççıklar
yükseliyordu. Aşağıda, deniz kenarında kül rengi
pancurlariyle beyaz bir ev...

Burası gümrüktü, ıssızlığın ortasında, bir üniforma kasketi
gibi zerine numara yazılmış bu devlet binasının korkunç ve
sıkıcı bir hali vardı. Biçare Palom

— bo'yu oraya indirdiler. Doğrusu bir hasta içinpek sıkıntılı
bir yer!... Gümrük memurunu, ateşin karşısında, çoluk
çocuğıyle, yemek yerken bulduk. Hepsinin benzi soluk,
sıtmadan gözleri büyümüş ve etrafında halkalar peyda
olmuştu.. Gümrükçünün oldukça genç karısı, kol
arındayavrusu, bizimle konuşurken tirtir titriyordu. Müfettiş
bana yavaşça:

— Burası pek berbattır, dedi. Her iki senede bir buraya yeni bir memur göndeririz.

Sıtmahepsinin kanını kurutur.

Hastaya hekim getirmek icabediyordu. Burayaen yakın hekim, Sartene'de, yani altı yedi fersahuzaktaydı. Ne yapmalı? Bizim gemicilerin hali bitikti. Çocuklardan birini göndermek de olamazdı. Sartene hayli uzaktı. O sırada kadın, pencereden sarkarak dışarıya seslendi:

— Hey, Cecco! Cecco!..

İçeriye uzun boylu, iri yan, koyu renkte vur külâhı ve keçi kılından yamçısı ile tam bu kaÇakçı

veya eşkiya kılıklı bir delikanlı girdi. Ka— raya indiğimiz zaman onu, kapının önünde oturmuş, ağzında kırmızı piposu, bacakları arasında bir tüfekte görmüştüm. Ama, bilmem neden, bizi görür görmez ortadan kaybolmuştu.. Belki yanımızda jandarma var zannetmişti. İçeriye girdiği zaman, gümrükçünün karısı biraz: kızarır gibi oldu. Bize: 82

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

— Amcazadem, • dedi. Korkmayın, fundalıklar arasından da yolunu bulur o.

Sonra hastayı göstererek, kulağına bir şeyler fısıldadı. Adam cevâp vermeden başını eğdi, çıktı, ıslıkla köpeğini çağırdı, tüfeği omuzunda, kayadan kayaya sıçrıyarak gözden kayboldu. Bu sırada, müfettişten ödleri kopmuşa benzeyen çocuklar, kestane ile brucio'dan (beyaz peynir) ibaret olan yemeklerini acele acele bitirmekteydiler. Sofrada sudan başka bir şey yoktu. Bir parçacık şarap olsaydı, bu çocuklara ne kadar yarardı! Ah sefalet! Nihayet anneleri, onları yatırmaya götürdü.

Babaları, fenerini yakarak, sahil boyunu şöyle bir dolaşmaya yol andı. Biz de ateşin karşısında, sanki hâlâ denizdeymiş de dalgalarla sal anıyormuş gibi döşeğin üstünde çırpınıp duran hastamızın başı ucunda kaldık. Pountourasının ağrısını biraz olsun dindirmek için. tuğla ısıtıp böğrüne koyuyorduk. Bir iki defa. yatağına yaklaştığım zaman, zaval ı beni tanıdı ve teşekkür etmek için, zahmetle elini, o pörtük pörtük ve ateşten çıkardığımız tuğlalar gibi hummalar içinde yanan elini uzattı...

Hazin bir gece, vesselam! Dışarıda, gün batar
'batmaz, hava yine bozmuştu; bir gümbürtüdür,'bir
köpüklenmedir, su ile kayalar arasında bir cenkleş
medir, gidiyordu. Vakit vakit, enginden gelen bir
rüzgâr, körfeze kadar sokuluyor ve bütün evi
sarsıyordu. Bunu alevlerin birdenbire yükselme
sinden hissediyorduk. Ansızın kıvılcımlanan ateş>
bir an, ocağın etrafında sıralanmış, enginlere ve

GÜMRÜK KOLCULARI 83

engin ufuklara alışkanlığın verdiği o ifade durgunluğu ile
ateşi seyreden gemicilerin donuk yüzlerini aydınlatıyordu.
Bazan da Palombo, hafif hafif inliyordu. O zaman bütün
gözler, zaval ı

arkadaşın, kimsesiz, yardımsız can çekişmekte olduğu
karanlık köşeye çevriliyor, göğüsler kalkıp iniyor, derin derin
iç çekmeler duyuluyordu. Kendi bahtsızlıklarının, bu sabırlı
ve sakin deniz işçilerinin yüreğinden koparabildiği şey, işte

bundan ibaretti. Ama yok, aldaniyorum. İçlerinden biri, ateşe çalı çırpı atmak için önümden geçerken, bana yavaşça, üzüntülü bir sesle:

— Ah efendim, dedi, bazan şu zenaatta çofe. sıkıntı çektiğimiz olur!...

CUCUGNAN PAPAZI

85

CUCUGNAN PAPAZI

Her sene, Chandeleur yortusunda, Avignon'da Provence'b şairler, güzel şiirler ve nefîs hikâyelerle tıkabasa dolu, küçük ve eğlenceli bir kitap neşrederler. Bu yılınki. hemen şimdi elime geçti. İçinde biraz kısaltarak size tercüme etmeye çalışacağım harikulade bir hikâye var...

Parisliler, keşkölünüzü uzatın. Bu sefer size halis Provence kaymağı ikram ediliyor...

Rahip Martin, Cucugnan papazı idi.

Cucugnan'lıları baba gibi sever, ekmek gibi mübarek, altın gibi hab's bir adamcağızdı. Şayet Cucugnan'lılar ibadette kendisini biraz daha memnun etselerdi, Cucugnan, yeryüzünün cenneti olurdu. Ama, ne yazık ki, günah çıkardığı yerde örümcekler cirit oynuyor, o güzelim paskalya gününde, mukaddes ekmekler mübarek kablarının •dibinde küfleniyordu. Papazcığın bu halden yüreği sızlıyor ve daima bunları hak yoluna sokmadan canımı alma diye Al aha dualar ediyordu.

Nihayet Cenabı Hak onun bu duasını kabul etti.

Bir pazar günü, Mösyö Martin, İncil faslın' dan sonra kürsüye çıktı.

— Kardeşlerim, dedi, ister inanın, ister inanmayın, geçen gece, ben Al ahın günahkâr kulu, cennetin kapısına vardım.

Çaldım, kapıyı Saint Pierre açtı:

— Vay, siz misiniz sevgili Mösyö Martin'ciğim, dedi. Hangi rüzgârlar sizi buraya attı? Acaba bir emriniz mi var ?

— Saint Pierre'im, efendim, siz ki cennetindefteri kebirî ile anahtarına sahipsiniz, fazla tecessüs olmasın ama, bana burada kaç Cucugnan'h bulunduğunu lütfen söyler misiniz?

— Hay hay Mösyö Martin, oturun da şu meseleyi birlikte bir gözden geçirelim.

Saint Pierre, defteri kebirini eline aldı, açtıve gözlüklerini takarak:

— Hele bir bakalım. Cucugnan'dı değil mi?" Cu... Cu... Cugnan... Bakın, Mösyö Martin'ciğim, sayfa bomboş. Tek bir kul bile yok... Ha hindide kılçık, ha cennette Cucugnan'lı...

— Ne dediniz? Cucugnan'dan kimse yok mu?" Kimsecikler mi? imkânı yok, olamaz. Kuzum, iyi'

bakın...

— Kimsecikler yok, mübarek adam. Şaka ettiğimi zannediyorsanız, bir de kendiniz bakın._.

Ben, zaval ı, ağlayıp çırpındım, el erimi kavuşturarak, merhamet diye feryat ettim. O zaman •

Saint Pierre:

—• Bakındı, Mösyö Martin, dedi, ne diye tatlı canınızı böyle üzüntüye sokuyorsunuz? Ya maazal ah yüreğinize inerse... Alt tarafı, bunda sizin ne kabahatiniz var? Emin olun, sizin Cucu

—

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

86

gnan'lılar, her halde, ârafta, karantinada olsalar

. gerek!...

— Ah, imdat, ulu Saint Pierre! Lütfedin de hiç olmazsa gidip kendilerini göreyim, tesel i edeyim.

— Başüstüne dostum... Alın şu sandal arı ayağınıza geçirin. Çünkü yol ar, pek öyle düzgün değildir... Oldu mu? Tamam... Şimdi, artık dos

doğru yürüyün. Tâ nihayetteki dönemeci görüyorsunuz, değil mi? Orada, üzen siyah haçlarla

süslü, gümüş bir kapı vardır... Orada işte, sağ kolda... Kapıyı çalarsınız, açarlar...

Haydi güle güle... Sağlıcakla gidin.

Yürüdüm, yürüdüm, bir hayli taban teptim. Ne yol ar, yarabbi! Aklıma geldikçe, hâlâ tüylerim diken diken oluyor. Dikenlerle, ıslıl ıslıl yaman korlarla, ıslık çalan yılanlarla dolu bir patikadan geçerek gümüş kapıya vardım:

— Tak! Tak!...

Hazin ve boğuk bir ses:

—Kim o ? diye seslendi.

— Cucugnan papazı.

—Neresi?Neresi?... — Cucugnan.

— Ya! Girin, bakalım.

Girdim, içerde gece gibi karanlık kanadları gün gibi parıltılı elbisesi, kemerine asılı elmas anahtarı ile 'büyük ve güzel bir melek oturmuş

CUCUGNAN PAPAZI

87

Saint Pierre'inkinden daha kocaman bir deftere cayır cayır bir şeyler yazmaktaydı. Melek:

— E, peki, ne istiyorsunuz, bakalım ?

— Al ahın güzel meleği, istediğim şey, merakımı al buyurun, burada Cucugnan'dan kimler var, bunu öğrenmek...

— Nereden dediniz?

— Cucugnan'dan... Yani Cucugnan halkından... Papazları benim de...

— Ya! Demek siz rahip Martin'siniz, öyle mi?

— Evet, bendenizim, efendim!

— Cucugnan dedinizdi, değil mi ?

Melek, büyük defterim açtı ve kolayca kaygın diye, parmaklarını tükrükleyerek sayfaları çevirmeye başladı. Sonra, derin derin içini çekerek:

— Cucugnan, dedi... Arafta Cucugnan'dan kimsecikler yok, Mösyö Martin.

— Ey Hazreti İsa! Ey Hazreti Meryem! Ey Hazreti Yusuf! Arafta da Cucugnan'dan kimsecikler yok ha! Ey Ulu Tanrım, neredeler bunlar öyleyse?...

— Nerede olacaklar, a mübarek adam! Elbette cennette...

Şimdi cennetten geliyorum. Cennetten mi geliyorsunuz? E, peki?... E, pekisi bu! Orada da yoklar. Ah, meleklerin meleği!...

88 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

— Ne yaparsınız, papaz efendi! Cennette de, ârafta da yoksalar, bunun lamı cimi yok, demek...

— Ey mukaddes salip! Ey Hazreti İsa, ey Hazreti Davud'un oğlu! Eyvanlar olsun, eyvanlar olsun! Hiç imkânı var mı? Sakın ulu Saint Pierre'in bir yalanı olmasın bu? Ama horozun öttüğünü de işitmedimdi... Vah, vah, vah... Vah bizlere! Cucugnan'dan kimse olmazsa, ben cennete ne yüzle giderim?

Melek:

— Beni dinleyin Mösyö Martin'ciğim, mademki, ne pahasına olursa olsun, her şeyi gözünüzle görmeden içiniz rahat etmiyecek, o halde şu keçi yolunu tutun, koşmasını

biliyorsanız, koşun!... Solda büyük bir kapı göreceksiniz. Oradan istediğinizi öğrenebilirsiniz.

Haydi yolunuz açık. olsun!...

Dedi ve kapıyı kapayıverdi. ,

Yol, kıpkırmızı kor döşeli, uzun bir patika* idi. Sarhoş gibi sendeliyordum. Her adımda, ayağım dolaşıyordu. Ter içinde kalmıştım, vücudumun her kılından bir damla ter sızıyordu. Susuzluktan nefesim tıkanmıştı... Ama, Al ah için, iyi kalbli Saint Pierre'in verdiği sandal ar sayesinde ayaklarım yanmıyordu.

Sağa sola yalpa vura vura, bir hayli yürüdükten sonra, solumda bir kapı peyda oldu. Kapı,, CUCUGNAN PAPAZI

8

ama cümle kapısı, muazzam bir cümle kapısı, kocaman bir fırın ağzı gibi açık duruyor. Ah evlâtlarım, ne manzara! Orada ne adımı soran oldu, ne de deftere bakan. Oraya tıpkı sizin pazarları meyhaneye girişiniz gibi, sürü sürü, kapı dolusu giriliyordu.

Hem zırl zırl terliyor, hem de donuyor, titriyordum. Saçlarım diken diken olmuştu. Üstelik, tıpkı

nalbant Eloy'nın nal amak için kocamış eşeğin tırnağını yaktığı zaman bütün bizim Cucugnan'ı

dolduran kokuya benzer bir şey. bir yanık, bir kızartma kokusu duyuyordum. Bu pis, bu kızgın havada boğulur gibi oluyordum. Müthiş feryatlar, inilti, ulumalar, küfürler işitiyordum.

Boynuzlu bir ifrit, beni yabasiyle dürterek:

— Hey, babalık! dedi, giriyor musun, yoksa girmiyor musun, anlıyalım.

— Ben mi? Hayır, hayır, girmiyorum. Ben Al ahın sadık bir kuluyum.

— Al anın sadık kulusun ha! Hay kerata !hay! Öyleyse, burada işin ne?...

— Ben mi?... Şey... Ah, aklıma getirmeyin, •düşündükçe dizlerimin bağı çözülüyor...

Size haddim olmıyarak... burada... dünya işi bu... Cucugnan'dan kimse var mı, yok mu, sormaya geldim.

— Hay Al ahın gazabı! Sanki bütün Cucugnan'ın burada olduğunu bilmiyormuş gibi işi aptal ığa vuruyorsun ha!;.. Gel de bak, karga

90

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

herif, senin o canım Cucugnan'lılarını burada ne hale getiriyoruz...

Ne görsem beğenirsiniz? Korkunç bir alev kasırgası içinde, o uzun CoqGaline'i. Hani şu sık sık kafayı çekip zaval ı karısı Glairon'u bir güzel ıslatan CoqGai ne'i! Herifi zaten hepiniz bilirsiniz.

Catarinet'yi gördüm. Hani şu yalnız başına ambarda yatan, kalkık burunlu postalı. Hatırladınız değil mi, keratalar? Geçelim, zaten fazla bile söyledik.

Pascal DoigtPoix'yı gördüm. Hani şu, Mösyö Julien'in zeytinlerinden kendisine yağ çıkaran herifi!

Tarlalardan buğday tanesi toplıyarak geçinen Babet'yi gördüm. Hani şu, işim çabuk bitsin diye, elâlemin harmanından demet demet başak aşırın karıyı!

Grapasi Ustayı gördüm. Hani şu, çekçek arabasının tekerleğini pek güzel yağhyan adamı!

Sonra Dauphine, hani şu, kuyusunun suyunu ateş pahasına satan herifi!

Sonra Tortil ard, hani, sokakta bana raslayınca. külahı başında, piposu ağzında, sanki köpek görmüş gibi hiç tınmadan yoluna giden o kendini beğenmiş keratayı!

Sonra Zette'i ile birlikte Coulau'yu, Jacques'ı Pierre'i, Toni'yi...

CUCUGNAN PAPAZI

91

Kilisedekiler, kimi anasını, kimi babasını, kimi büyükannesini, kimi kızkardeşini cehenneme tıkılmış görmekten heyecan içinde, korkudan benizleri uçmuş, inleyip duruyordu.

Rahip Martin'cik tekrar söze başladı:

— Siz de görüyorsunuz ki, kardeşlerim, siz de pekâlâ görüyorsunuz ki, bu iş böyle yürümez.

Benim vazifem, kul arı hak yoluna sokmaktır. Sizleri, balıklama yuvarlanmakta olduğunuz uçurumdan kurtarmak istiyorum. Yarından tezi yok, paçaları sıvayacağım. Yapılacak bir sürü iş

var ama, bakın, ben hepsinin hakkından nasıl geleceğim, bir seyredin. Her şeyin yolunda gitmesi için intizam şarttır. Biz de, Jonquieres'deki danslarda olduğu gibi, kol kol gideceğiz.

Yarın pazartesi, kadın erkek, ihtiyarların günahını çıkaracağım ki, işden bile değil. Salı, sıra çocukların... Bu da çabucak biter.

Çarşamba, delikanlılarla genç kızların sırası... Ha, bak bu, biraz uzun sürer. Perşembe, erkeklerin... Elbette kısa keseriz.

Cuma, kadınların... Onlara masal okumaya 'başlamayın! diyeceğim.

Cumartesi, sıra değirmencinindir. Bence, tek başına ona bir gün ayırmak, hiç de fazla değil!..

Şayet pazara işimizi bitirirsek, ne mutlu bize!

Biliyorsunuz ya evlâtlarım, demir tayındayken dövülür! Yemeği, kokutmadan yemeli! Orsada bir sürü kirli çamaşır var, yıkamalı, hem de adamakıl ı yıkamalı.

92

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Size Cenabı Haktan gufran dilerim. Amini

Ne söylendiyse, yapıldı. Çamaşır yıkandı.,

O meşhur pazar gününden beri, günahlarından kurtulan Cucugnan'ın faziletleri, tâ on fersahlık mesafeden, mis gibi kokuyor.

Rahip Martin'e gelince, o da pek mesut, pek keyifli. Geçen gece rüyasında kendini, arkasında cemaati, mumlar yanmış, bulut gibi etrafı kaplıyan ödağacı kokulan içinde, ilâhici çocuklar Te Deum okuya okuya, cennetin ışıklı yolunda görmüş.

İşte Cucugnan papazının hikâyesi. Bunu size Roumanil e zevzeğinin bana tembih ettiği gibi anlattım. O da zaten bunu, diğer bir geveze ahabından dinlemiş!

İHTİYARLAR

— Azan baba, mektup mu var ?

— Evet efendim, hem de Paristen!

Mektubun Paris'den gelmesi, bizim Azan babacığın koltuklarını kabartmıştı... Halbuki ben... içime öyle doğuyordu ki, JeanJacques sokağından kalkıp gelen bu Parisli misafirin böyle an•sızın, sabah sabah masamda karar kılması, bütün günümü zehir edecekti. Nitekim aklanmamışım, işte bakın:

Senden bir ricam var, dostum. Bir gün için şu değirmenini kapa da, hemen Eyguieres'e gidiver...

Eyguieres, sizin değirmenden topu topu üç dört fersah ötede, büyücek bir köydür, senin için bir gezinti olur. Oraya varınca, Yetim Kızlar Ma•nastırını sorarsın. Manastırdan sonra gelen ilk ev kurşuni pancurlu, alçacık bir evdir, arkasında •da küçük bir bahçesi vardır. Kapıyı çalmadan içe•riye gir. Zaten kapı daima açıktır. Girer girmez 'de, var kuvvetinle, şöyle bir seslen: Merhaba vahul Ben Maurice'in arkadaşayım! işte o zaman karşında, büyük koltuklarının içine gömülmüş iki ihtiyarın, hem de adamakıl ı ihtiyar iki Pinponun sana kol arım açtıklarını göreceksin. Onları benim yerime, kendi anan bahanmış gibi, bütün sevginle kucakla! Sonra dereden tepeden konuşursunuz; sana incir çekirdeği doldurmayan

bir süri şeyler anlatırlar. Gülmeden dinlersin. Sakın güleyim deme, e mil Onlar benim büyük annemle büyük babamdır. Bütün hayatları benim, On seneden beri de beni görmediler. On sene bu, dile kolay! Amma ne yaparsın, ben Paris'den çıkamıyorum; onlar da pek ihtiyar... O kadar ihtiyar ki, beni görmeye kalkışacak olurlarsa, yan yolda kahverirler... Bereket versin, sen oradasın, benim sevgili değirmencimi Zaval ılar, seni kucaklamakla, biraz da beni kucaklamış olacaklar...

Ben kendilerine birkaç defa ikimizden ve aramızdaki dostluktan...

Hay Al ah müstahakını versin bu dostluğun! O sabah da hava fevkalâde güzeldi, güzeldi ama hiç

de yol ara düşmenin sırası değildi. Öyle mistral, öyle güneş vardı ki, tam bir Provençe havası, vesselam. Şu yezit mektup gelmeden önce, iki kaya arasında kendime bir köşe peylemiştim bile.

Bütün günümü, tıpkı bir kertenkele gibi, ışığı içmekle, çamların fısıltısını dinlemekle geçirmeyi aklıma koymuştum. Ama ne yaparsın? Söylene söylene değirmeni kapadım, anahtarı kedi deliğinin altına koydum, sopamla pipomu yakaladığım gibi haydi yola...

Saat iki sularında Eyguieres'e vardım. Köy bomboştı, herkes tarladaydı. Yolun iki yanında, tozdan bembeyaz kesilmiş karaağaçlarda ağustos böcekleri, Grau'nun göbeğindeymişler gibi, ötüşüp duruyorlardı. Gerçi belediye meydanında güneşlenen bir eşekle kilisenin çeşmesinde küme

küme güvercinler vardı ama, bana yetimhaneyi gösterecek bir tek insana taslamadım. Al ahtan,, birdenbire, kapısının önünde yün eğiren buruşuk, bir acuze peyda oluverdi. Kendisine nereyi aradığımı söyledim. Her halde büyücülükte yaman bir acuze olacak ki, örekesini kaldırır kaldırmaz, Yetim Kızlar Manastın, ne sihirdir, ne keramet,, karşıma çıkıverdi... Burası, gotik biçimindeki büyük kapısının üstünde kırmızı taştan köhne haçı* ve haçın etrafında birkaç lâtinçe kelimeyle böbürlenen kapanık ve kapkara bir bina idi. Bu* binanın yanbaşıda daha küçük bir ev gördüm. Kurşuni pancurlu, bahçesi de arkasında...

Hemen tanıdım ve kapıyı çalmadan içeriyedaldım. Bu serin ve sessiz uzun koridoru, pembeye boyanmış duvarı, dipte açık renk bir perdenin ardında titriyen küçücük bahçeyi, kaplamalar üstündeki çiçek resimleriyle madalyon biçiminde, solmuş tasvirleri. ömrüm oldukça unutamam artık. Bana Sedaine zamanındaki bir bail ir evine giriyormuşum gibi geldi...

Koridorun nihayetinde, solda, aralık bir kapıdan büyük bir duvar saatinin tik takiyle bir çocuk sesi duyuluyordu. Her halde bu, bu bir mektep> Çocuğuydu, heceliye heceliye bir şeyler okuyordu:.

O... za... man... Saim... 1... re... nee... hay.... kır... di... Ben... Al... la... bin... kur... ba... m.... yım...

Bu... hay... van... la... rın... diş... le... riy.... le... par... ça... lan... ma... lı... yım... Yavaşça kapıya yaklaştım ve içeriye baktım.

96

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Küçük bir odanın sükûnu ve alacakaranlığı içinde, yanakları pembe pembe, parmaklarının ucuna kadar kırışik içinde bir

ihtiyarcık, koltuğuna gömülmüş, el eri dizlerinde, uyuyordu. Dizinin dibinde, maviler giymiş kocaman bir pelerin ve küçücük bir yemeni, yetim kızların kıyafeti küçük bir kız çocuğu, kendisinden daha büyük bir kitaptan Saint Irenee'nin hayatını okuyordu. Bu mucize hikâyesi, bütün evde tesirini göstermişti. İhtiyar koltuğunda, sinekler tavanda, kanaryalar pencerenin üstündeki kafeslerinde uykuya dalmışlardı. Kocaman duvar saati horlayıp duruyordu.

Bütün odada uyanık olarak yalnız, kapalı pancurlar arasından yere dikine düşen ve düşerken de kıvrır kıvrır kıvılcımlarla, hurdebinî valslerle kaynaşan beyaz ve geniş bir ışık parçası

vardı. Bu umumi rehavet içinde çocuk, ciddi ciddi okumasına devam ediyordu: He... men... i... ki...

as... lan... o... na... sal... dır... di... ve... o... nü... par... ça... la... yıp... ye... di... İşte ben de, tam o sırada girdim. Şayet Saint Irenee'nin aslanları sahiden odaya saldırmış olsalardı, ortalığı

benden fazla telâşa veremezlerdi. Bu, âdeta bir baskın

oldu! Kızcağız bir çığlık kopardı, kocaman kitap yere yuvarlandı, kanaryalarla sinekler uyandılar,

duvar saati çaldı. İhtiyar şaşkın şaşkın yerinden sıçradı, hattâ ben de, biraz afal ıyarak, eşikte

durakladım ve şöyle bağırdım:

— Bonjur ahbablar! Ben Maurice'in arkadaşayım.

İHTİYARLAR

Ah işte o zaman ihtiyarın halini görmeliydiniz, kol arını açarak nasıl bana koştüğünü, beni* nasıl kucakladığını, el erimi nasıl sıktığını ve şaşkın şaşkın, odada Yarabbi! Yarabbi! diyen nasıl çırpındığını görmeliydiniz. Yüzünün bütün buruşuklukları gülüyordu. Kıp kırmızı kesilmişti

— Ah mösyö! Ah mösyö! diye kekeliyordu,. Sonra, bir taraflara giderek birisine seslendi:

— Mamette!

Bir kapı açıldı, sanki koridorda fareler gezindi ve Mamette cıkageldi. Fiyongolu hotoziyle,. soluk deve tüyü fistaniyle, beni eski usûl ağırlamak için eline aldığı işlemeli mendiliyle bu miniminnacık ihtiyar kadın kadar güzelini hiç: görmemiştım. En hoş tarafı, birbirlerine benzemeleriydi. İhtiyarın sırtına bir fistan, başına da san fiyongolu bir hotoz geçirdiniz mi ona da Mamette diyebilirdiniz.

Yalnız asıl Mamette hayatında çok üzüntü çekmiş olmalıydı ve yüzü kocasından çok daha buruşuktu. KocasI gibi onun da yanında bir yetim kız vardı. Bu mavi? pelerinli küçük peri, hiç

yanından ayrılmıyordu.. Bu ihtiyarcıkların böyle minimini yetimler tarafından himaye edilmesini görmek kadar dokunaklı ne olabilir?

Mamette, içeriye girer girmez, yerlere kadareğilmeye kalkıştı, ama ihtiyar:

— Mösyö, Maurice'in arkadaşı...

deyince, reverans yanda kaldı. O anda, titremeye, ağlamaya, mendilini düşürmeye, kızarmaya, hattâ ötekinden daha kıp kırmızı kesilmeye

98 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

başladı. Ah bu ihtiyarlar! Bir damlacık kanlan vardır, o da, biraz heyecanlandılar mı, hemen yüzlerine çıkar. Kadıncağız, yanındaki küçüğe:

— Çabuk bir iskemle! dedi. Kocası da kendi küçüğüne:

— Çabuk pancurları aç! diye bağırdı.

Ve her ikisi de birer elimden yakalıyarak, ben daha iyi görmek için. pancurlarını ardına kadal

açtıkları pencerenin yanına, tin tin götürdüler. Koltuklar geldi. Ben de, ikisi arasına, açılır kapanır bir iskemleye oturdum. Maviler giymiş küçükler de arkamızdaydı. İstintak başladı:

— Nasıldır? İyi midir? Ne yapıyor? Niçin gelmiyor? Rahat mı?

Şundan bundan, saatlerce konuştuk, durduk. Ben de, elimden geldiği kadar bütün sual erine cevap vermeye çalışıyor, arkadaşım hakkında bil•diklerimi anlatıyor, bilmediklerimi de hiç

sıkılmadan uyduruyordum. Bilhassa, pencerelerinin iyi kapanıp kapanmadığına, odasındaki duvar kâğıdının ne renkte olduğuna hiç dikkat etmemiş •olduğumu açıkça söylemekten çekmiyordum:

— Odasının duvar kâğıdı mı? Ha! Mavi, 'madam, havai mavi; gırlantı da var.

Kadıncağız vecd içinde:

— Sahi mi? diye mırıldanıyor ve kocasına •dönerek:

— Ne iyi çocuktur! diyordu. Öteki de, hayran hayran:

— Dogrusu melek gibi çocuktur, diye karışım tasdik ediyordu, İHTİYARLAR

99

Ben söyledikçe, onlarda birbirlerine baş sal amalar, manalı manalı gülümsemeler, göz kırpmalar, işaretleşmeler gırla gidiyordu. Yahut ihtiyar, yanıma yaklaşıarak:

— Biraz daha yüksek sesle söyleyin, kulağı ağır işitir! diyor; karısı ise:

— Kuzum, biraz sesinizi yükseltin, pek iyi duymaz, ricasında bulunuyordu.

Ben de sesimi yükseltince, her ikisi birden,, gülümsiyerek bana teşekkür ediyorlardı. Gözlerimm içinde sevgili Maurice'lerinin hayalini arar gibi bana yaklaştıkça, solgun tebessümlerinde, ben de bu müphem, buğulu, âdeta belirsiz hayali görür gibi oluyor ve arkadaşımın âdeta uzaktan, çok uzaktan, sisler içinden bana gülümsediğini sanıyordum.

İhtiyar, birdenbire koltuğundan şöyle bir davrandı:

— Yahu. hiç düşünmedik, Mamettt, dedi,. belki karnı açtır!

Mamette. telâş içinde, el erim havaya kaldırarak :

— Karnı mı aç? Aman Al ahım!

Ben hâlâ Maurice'ten bahsediliyor sanmıştım, ve az kalsın, bu melek gibi çocuğun her gün tamu saat on ikide sofraya oturduğunu söyliyecektim... Ama Maurice'den değil, benden bahsedilivormuş,. Doğrusu, karnımın aç olduğunu söylediğim zaman, ortalıktaki telâş

görmeliydiniz!

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

— Haydi kızlar, sofrayı kurun! Ortadaki masaya yabanlık örtüyü yayın, çiçekli tabakları koyun. A öyle kıkır kıkır gülmiyelim, çabuk olalım...

Çocuklar her halde çabuk oluyorlardı. Nitekim topu topu üç tabak kırmakla sofrayı kuruverdiler.

Mamettebeni sofraya götürürken:

— Kısmetinize güzel yemekler var, diyordu, •yalnız, tek başınıza kalacaksınız. Kusurumuza bakmayın, biz bugün erken yedik.

Ah bu ihtiyarlar! Günün hangi saatinde sorsanız, hep Biz erken yedik! derler. Mamette'in nefis yemekleri iki parmak sütle biraz hurma ve bir de pastadan ibaretti; yani hem kendisine, hem de kanaryalarına en aşağı sekiz gün yetecek bir yemek! Ben de tuttum, tek başıma, bütün bu erzakın hakkından geldim. Etraftakilerin nasıl bir

tuhaflıklarını görmeliydiniz! Küçük mavililer, birbirlerini dürterek fiskosa başladılar. Karşıdaki kafeslerinde kanaryaların Adama bakın! Bütün pastayı yedi! der gibi bir hal eri vardı. Sahi, hemen hemen hiç farkına varmadan, içinde eski şeylerin •kokusu dalgalanan bu aydınlık ve sakin odada

'•etrafımı seyrede ede, bütün pastayı yiyivermişim.

Bilhassa iki küçük karyoladan gözlerimi ayıramaz

olmuştum. Adeta bir çift beşiğe benziyen bu karyolaları, sabah, şafak sökerken, henüz saçaklı

büyük

perdelerinin içinde kaybolmuş hal eriyle gözümde canlandırıyordum. Saat üçü çalıyor. Bu, bütün ihtiyarların uyandığı saattir.

İHTİYARLAR

101

— Mamette, uyuyor musun ?

— Hayır, yavrum.

— Nasıl, Maurice iyi çocuktur, değil mi?

— Elbette, iyi çocuktur!

Sadece, yanyana kurulmuş bu iki küçük ihtiyar karyolasını görmekle, bu minval üzere sürüpgiden bütün bir sohbeti duyar gibi oluyordum... , Tam bu sırada, odanın öbür ucunda, dolabın•önünde müthiş bir facia cereyan ediyordu. Mesele, ta yukarda, en üst rafta, on seneden beri Mau— rice'i bekliyen bir kiraz likörü kavanozunu indirip şerefime açmaktı. Mamette'in bütün yalvarışiatına kulak asmıyan ihtiyar, kavanozu il e kendisi indirmek istiyor, karısının korkudan nerdeyse ödü patlarken, bir iskemlenin üstüne çıkmış, en yukardaki rafa yetişmeye çabalıyordu.. Manzarayı tasavvur edin: İhtiyar, titriye titriye rafa uzanıyor, küçük mavililer iskemlesine yapışmış, arkada Mamette, helecanlar içinde nefes nefese, el erini uzatmış, sonra, kaba bezden kocaman çamaşır istiflerinden sızan hafif bir bergamut* kokusu... Ne hoş

manzara!

Nihayet, birçok gayretlerden sonra, dolaptan o mahut kavanoz ve kavanozla birlikte Maurice'in çocukluk hâtırası, yamrı yumru olmuş gümüş bir kupa da çekilip indirilebildi. Kupayı ağzına kadar kirazla doldurup bana ikram ettiler. Maurice, kirazı pek severmiş! İhtiyar kupayı

doldururken, ağzının tadını bilen bir meraklı edasiyle: — Kısmet sizinmiş, diyordu, afiyetle yiyin Bunları karım hazırladı. Her halde beğeneceksiniz...

102

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Heyhat! Karısı yapmıştı, ama şeker koymayı unutmuştu. Ne çare, insan ihtiyarlayınca dalgın oluyor. Mâmette'ciğimin kirazları berbattı ama, ben, hiç renk vermeden, hepsini yedim.

Yemek faslından sonra, ev sahiplerinden izin alıp gitmeye davrandım. İyi çocuğun lâfı edilsin diye, beni bir türlü bırakmak istemiyorlardı. Fakat, artık güneş de batmak üzereydi; değirmen de hayli uzak. Bir an evvel yola çıkmak lâzımdı.

İhtiyar, benimle beraber kalktı:

— Mameite, dedi, ceketimi getir de mösyöyü geçireyim!

Hiç şüphesiz Mamette, beni meydana kadar .götürecek zaman olmadığım, ortalığın fazla serinlediğini içinden geçiriyordu, ama hiç bel i etmedi. Yalnız, kocasına sedef düğmeli, kahverengi o güzel ceketim giydirirken:

— Geç kalma, emi? dediğini duydum. O da çapkın bir eda ile:

— Bilmem, dedi. bel i olmaz, belki... Bunun üzerine gülüşerek birbirlerine bakış

tılar. Onların güldüğünü gören küçük mavililer de güldü, hattâ kanaryalar da, köşelerinde, kendilerine göre kahkahayı bastılar. Söz aramızda ama, likör kokusu, hepsinin biraz başını

döndürmüştü galiba.

İHTİYARLAR 10\$

Büyükbaba ile birlikte evden çıktığımız zaman ortalık kararıyordu. Küçük mavililerden biri dönüşte, ona yoldaşlık etmek için, uzaktan bizi' takibediyordu. Fakat, kendisinin bundan teberi yoktu, koluma girmiş, delikanlı gibi yürümekten o kadar böbürleniyordu ki, Mamette, pürneşe, kapının eşiğinden bu hali seyrediyor ve bize bakarak: Maşal ah, bizim efendi ne de güzel yürüyor!

der gibi başını sal ayıp duruyordu.

MENSUR BALADLAR

Bu sabah kapıyı açınca, gördüm ki, bizim değirmenin etrafı, halı gibi, çepeçevre kırağ tutmuş.

Otlar, cam gibi parıl dıyor ve çitirdiyordu;. bütün tepe tirtir titriyordu... Benim sevgili Provence'ım, günübirliğine, şimal memleketlerine dönmüştü. İşte size, salkımsaçak buz tutmuş çam'ağaçlariyle bil ur demetler halinde açılmış lavanta kümeleri arasından, biraz Cermen fantezisine kaçan iki balad yazdım. Nasıl kaçmasın? Bir taraftan kırağının beyaz kıvılcımlariyle gözlerim kamaşıyor, bir taraftan da Henri Heine'nin memleketinden gelen leylek sürüleri, geniş üçgenler halinde, Soğuk!...

Soğuk!... diye haykırarak Camargue'a doğru süzülüyordu.

I

VELİAHDİN ÖLÜMÜ

Küçük veliaht hasta, küçük veliaht ölecek... Kırıl için bütün kiliselerinde, gece gündüz, mukaddes ekmek ve şarap dağıtılıyor ve çocuğum iyi olması için koca koca mumlar yanıyordu. Köhne payitahtın sokakları hazin ve ıssızdı; çanlar çalınmaz olmuştu, arabalar yavaş yavaş sessizce geçiyordu... Sarayın etrafında şehir hal kının meraklıları, parmaklıklar arasından, avlu VELİAHDİN ÖLÜMÜ

105

larda birbirleriyle hararetli hararetli konuşan önleri sırmalı isviçreli muhafızları seyrediyorlardı.

Bütün şato, heyecan içindeydi. Mabeyinciler, teşrifatçılar, mermer merdivenlerden koşa koşa bir inip bir çıkıyorlardı... Dehlizler, bir kümeden öbür kümeye giderek usulca havadis soran ipek elbiseli pajlarla, nedimlerle doluydu... Geniş sahanlıklarda kederli nedimeler, işlemeli güzel mendil erle gözyaşlarını sile sile, birbirlerine reveranslar yapıyorlardı.

Limonlukta bir alay cübbeli hekim toplanmıştı. Camlardan bunların uzun siyah yenlerini hoplata, hoplata, büküm büküm perukalarını al âme edasiyle sal adıkları görülüyordu... Küçük veliahdin mürebbisiyle seyisbaşısı, kapının önünde dolaşarak, hekimlerin kararını bekliyorlardı. Aşçı

yamakları, onları selâmlamadan gelip gidiyorlardı. Seyisbaşı, boyuna küfredip duruyor, mürebbi ise, Horace'tan ezbere şiirler söylüyordu... Bu sırada, ta ötede, ahırların bulunduğu

yerden, acı bir kişneme duyuldu. Bu, küçük veliahdın duru küheylânıydı. Seyislerin unutuverdiği zaval ı at, boş

yemliğinin karşısında acı acı kişneyip duruyordu.

Ya kiral? Haşmetlû kral hazretleri neredeydi acaba?... Kral şatonun bir ucunda, tekbaşına bir odaya kapanmıştı... Şevketliler, ağladıklarını kimseye göstermek istemezler... Kıraliçeye gelince, o başka... Küçük veliahdın başucuna oturmuş, güzel yüzü gözyaşları içinde, herkesin karşısında, herhangi bir ana gibi, hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.

106

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Küçük veliaht, dantelâlî yatağında, başım dayadığı yastıklardan daha bembeyaz kesilmiş, gözleri kapalı, yatıyordu. Herkes uyuyor zannediyordu, ama ne gezer. Küçük veliaht uyumuyordu...

Annesine döndü ve ağladığını görünce:

— Şevketmeap, dedi, niçin ağlıyorsunuz ?... Acaba sahiden öleceğim mi sanıyorsunuz ?

Kıraliçe cevap vermek istedi ama hıçkırıkları buna mâni oldu.

— Böyle ağlamayınız şevketmeap; benim veliaht olduğumu unutuyorsunuz. Hiç

veliahtlar böyle oluverirler mi ?

Kıraliçenin hıçkırıkları bir kat daha artıyor ve küçük veliaht korkmaya başlıyor.

— Hey! diye haykırıyor, ben ecelin gelipbeni almasını istemiyorum. Göreceksiniz onu buraya sokmıyacağım... Hemen güçlü kuvvetli kırk mızraklı gelsin de, yatağımın etrafında nöbet beklesin!... Pencerelelimizin altına yüz top dizilsin; gece gündüz, fitili yakıp ateşe hazır dursunlar. Artık ecel bize yaklaşmaya cesaret ederse, vay onun haline!...

Kıraliçe, veliaht hazretlerim gücendirmemek için, bir işaret yaptı. Hemen avluda kocaman topların, yeri sarsa sarsa harekete geldiği duyuldu ve elde mızrak, kırk tane babayiğit asker gelip yatağın etrafına dizildi. Bunlar, bıyıklarına kır düşmüş, pişkin askerlerdi. Küçük veliaht, kendilerini görür görmez el çırttı. İçlerindeB birini tanıdı ve:

— Lorraine, Lorraine! diye seslendi.

'VELIAHDIN ÖLÜMÜ

107

Asker, yatağa bir adım yaklaştı.

— Seni pek severim, Lorraine'ciğim... Şu kocaman kılıcını biraz göster bana... Şayet ecel .gelirse, öldürürsün onu, olmaz mı?

Lorraine cevap verdi:

— Hayhay, şevketlim i

Ve iki iri gözyaşı, yağız yanaklarına süzüldü.

O sırada sarayın papazı, küçük veliahda yaklaştı ve minimini bir çarmıha gerilmiş Hazreti İsa heykelini göstererek, kendisiyle, pesperdeden uzun uzun konuştu. Küçük veliaht, hayret içinde, papazı dinledi, sonra birdenbire:

— Söylediklerinizi çok iyi anlıyorum, rahip efendi, dedi, ama küçük dostumuz Beppo.

kendisine çok çok para versek, bizim yerimize ölemez ani?

Rahip, yine pes perdeden bir şeyler söyledi ve küçük veliaht, biraz daha hayretlere düştü.

Rahip sözünü bitirince, küçük veliaht, derin derin içini çekerek:

— Velhasıl, dedi, bütün bu anlattıklarınız pek hazin şeyler, rahip efendi. Ama bereket versin ki, orada yıldızların cennetinde, yine veliaht alacağım. Al ah, benim amcazademdir, elbette bana, asaletime göre muamele eder.

Sonra annesine dömdü ve:

— En güzel elbiselerimi, beyaz herminden mantomla kadife iskarpinlerimi getirsinler!

dedi. Bari meleklerle güzel görüneyim, cennete veliaht elbisesiyle gireyim'!

108

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

KTOA ÇIKAN KAZA KAYMAKAMI

109

Rahip, üçüncü defa olarak, küçük veliahda eğildi ve yavaş sesle ona uzun uzun bir şeyle? söyledi. Daha sözünü bitirmemişti ki, veliaht: birdenbire, hiddetle bağırdı:

— Demek veliaht olmak, boş şeymiş, öyle mi?* Küçük veliaht artık daha fazlasını dinlemek istemiyerek, duvar tarafına döndü ve acı ao

ağladı.

II

KIRA ÇIKAN KAZA KAYMAKAMI

Kaymakam, yola düzüldü. Önde arabacı*, arkada seyis, kaymakamlığın faytonuna kurulmuş

CombeauxFees'deki panayıra gidiyor. Kaymakam? cenapları, bu müstesna günün yüzü suyu hürmetine, işlemeli cici frakını, silindir şapkasını, kenarı sırma zıhlı daracık pantolonunu giymiş, sedef kabazalı merasim kılıcını takmış, dizleri üzerine yerleştirdiği nakışlı sahtiyandan kocaman' bir çantaya kederli kederli bakıyor.

Kaymakam cenapları, nakışlı sahtiyandan çantasına kederli kederli bakıyor, az sonra CombeauxFees ahalisine söylemesi icabeden o mahut? nutku düşünüyor:

— Sayın ahali... , Ama istediği kadar kumral favorilerini tavır kıvrır büksün ve yirmi kere;

— Sayın ahali! desin dursun, nutkun arkası bir türlü gelmiyor.

Nutkun arkası bir türlü gelmek bilmiyor. "Yarabbi, fayton da ne sıcak!... CombeauxFees yolu, cenup güneşinin altında, alabildiğine, toz .duman içinde... Hava âdeta tutuşmuşa benziyor...

Yolun kenarında, toza bulanmış karaağaçlar içinden binlerce ağustos böceği, durmadan birbirle riyle söyleşiyor...

Birdenbire kaymakam cenapları, ürperir gibi oldu. Karşıda bir yamacın eteğinde, âdeta kendisine göz kırpan yemyeşil bir meşe korusu peyda olmuştu:

— Bize buyurun, kaymakam cenapları! Nutkunuzu bizim ağaçların altında daha iyi hazırlarsınız!...

Kaymakam cenapları, bu davetin karşısında mest oldu. Faytonu durdurup yere atladı, adamlarına, şu yemyeşil meşe korusuna kadar gidip orada nutkunu hazırlıyacağını söyledi ve kendisini beklemelerini tembih etti.

Yemyeşil meşe korusunda kuşlar, menekşeler, çimenlere bürünmüş çağlıyanlar vardı. Bunlar, cici elbisesiyle, nakışlı sahtiyan çantasıyla kayma•kam cenaplarını görür görmez, kuşlar ürkererek ötmeyi kestiler, çağlıyanlar sıríklamaz oldu, menekşeler ise, çimenlerin arasına ,gizlendiler...

Bütün bu miniminnacık âlem, o zamana kadar hiç kaymakam görmemişti. Yavaş sesle:

— Acap bu sırmalı güzel asilzade de kim ola? diye birbirlerine sordular.

110

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Yapraklar arasından, yavaş sesle:

— Acap bu sırmalı asilzade de kim ola? diye birbirlerine sordular... Bu sırada kaymakam cenapları, korunun sessizliğine hayran, frakının kuyruklarını kaldırdı, silindir şapkasını

çimenlerin üstüne koydu ve genç bir meşe ağacının altınaa yosunların üzerine oturuverdi.

Sonra nakışlı sahtiyan çantasını, dizlerine dayıyarak açtı ve içinde® büyük bir esericedit çıkardı

Çalıkuşu:

— Sanatkâr galiba! dedi.

Şakrak kuşu:

— Hayır, dedi, nasıl sanatkâr olur? Baksana, sırmalı pantolonu var. Ba olsa olsa bir prenstir!...

Şakrak kuşu:

— Bu olsa olsa bir prenstir, dedi !...

Bütün bir mevsim kaymakamlığın bahçesinde ötmüş olan ihtiyar bir bülbül, söze karıştı:

— Ne sanatkâr, ne de prens, canım! Be0 tanırım onu; kaymakamdır.

Bütün koruda yine bir fısıltıdır gitti: —Kaymakammış! Kaymakammış! Kocaman sorguçlu bir tarlakuşu:

— Aman bakın, dedi, başı da pek dazlakmış,,
ayol!

Menekşeler birbirlerine:

— Acaba huysuz mudur 7 diye sordular.

— Acaba huysuz mudur? diye sordu, birbirine menekşeler.

İhtiyar bülbül:

— Hiç de değil, dedi. .

KIRA ÇIKAN KAZA KAYMAKAMI

111

Bu teminat üzerine, sanki aralarında yabancı yokmuş gibi, kuşlar yemden ötüşmeye, çağlıyanlar akmaya, menekşeler mis gibi kokmaya başladı. Bütün bu güzel hengâmenin ortasında kaymakam cenapları, pürciddiyet, ziraat encümenleri perisine sığınarak, kalem elde, merasimlik sesiylenutkuna başladı:

— Sayın ahali! Kaymakam merasimlik sesiyle:

— Sayın ahali! dedi.

Bir kahkaha, sözünü kesti. Döndü, ama silindir şapkasının üzerine tünemiş, kendisine: gülümsiyerek bakan bir ağaçkakandan başka bir şey göremedi. Kaymakam omuz silkti ve nutkuna devam etmek istedi. İstedi ama ağaçkakan,, yine rahat durmadı ve uzaktan:

— Adam sen de! diye seslendi. Kaymakam, kıpkırmızı kesilerek:

— Nasıl adam sen de? dedi ve bu arsız hayvancağı eliyle kovarak, tekrar başladı:

— Sayın ahali!... Kaymakam tekrar:

— Sayın ahali!... diye sözüne başladı.

O zaman, küçücük menekşeler, saplarım üzerinde kendisine yetişmek ister gibi kalkınarak, tatlı dil e:

— Kaymakam cenapları, dediler, bizim nasıl mis gibi koktuğumuzu duyuyor musunuz?

Çağlıyanlar, yosunların altından, şerefine,, ilâhi bir musikiye başladılar. Başının üstündeki?

dal arda sürüsürü çalığışu, ona en güzel şarkı

112

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

larını söylediler. Velhasıl bütün kuru halfa, nutkunu hazırlamasın diye, elbirliği ediyordu.

Velhasıl bütün kuru halkı, nutkunu hazırla

masın diye el erinden geleni yaptılar!... Kaymakam cenapları, güzel kokularla başı dönmüş, musikiden mest olmuş, içine işliyen bu yepyeni sihre karşı beyhude yere mukavemet etmeye çalışıyordu. Dirseklerini çimenlere dayıyarak, o cici frakının yakasını gevşetti ve tekrar, iki üç kere:

— Sayın ahali!... Sayın ahali!... Sayın ahali L. diye sayıkladı.

Sonra sayın ahaliye öyle kantarlı bir küfür savurdu ki, ziraat encümenleri perisi, utancından, yüzünü kapadı.

Ey ziraat encümenleri perisi, aman kapa

- yüzünü!...

Aradan bir saat geçip de efendilerinin zuhur etmediğini gören kaymakamlık maiyeti, merak içinde, koruya dalınca, müthiş bir manzara karşısında, bir adım geriye sıçradılar...

Kaymakam cenapları, serseri gibi yaka paça dağınık, yüzükoyun çimenlerin üstüne uzanmış, frakını çıkarıp bir rarafa atmış, ağzında menekşe, çiğneye çiğniye şiir yazıyordu.

BİXÎOU'NUN CÜZDANI

Paris'i bırakıp gitmeden birkaç gün evvel,, bir ekim sabahı, tam sofrada iken, üstü basış lime lime, toz toprak içinde, çarpık ayaklı, beli* bükük, uzun bacakları ile tüyü dökülmüş leylek gibi titriyen bir ihtiyar, eve çıkageldi. Bu, Bixiou idi. Ya, Parisliler, sizin Bixiou'nuz, o afacan vesevimli Bixiou, hicviyeleri ile, karikatürleri ile, onbeş yıldan beri sizi o kadar eğlendiren o azgın* alaycı... Ah zaval ı, meğer ne hal ere girmiş! İçeriye girerken şöyle bir sırtımasaydı, dünyadatanıyamazdım.

Bu meşhur ve şom ağızlı muzip, boynu bükük, bastonu klârneti gibi ağızında, odanın ortasına kadar yürüdü ve hazin bir sesle:

— Zaval ı köre acıyın! diyerek masama çarptı. Taklit o kadar mükemmeldi ki, gülmekten i kendimi alamadım. Ama o, gayet soğukkanlı:

— Şaka yapıyorum sanıyorsunuz, ha?... Gözlerime bir baksanıza! dedi.

Bakışını kaybetmiş iri ve beyaz gözbebeklerini bana döndürdü ve bir tek kirpiği bile kalmadan kavrulmuş gözkapaklarını göstererek:

— Kör oldum, azizim, dedi, adamakıl ı kör oldum. İşte kezzapla yazı yazmanın sonu budur.

O rezil meslekte gözlerim yandı, hem deş

e... köküne kadar!

jııel

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

O kadar müteessir olmuşum ki, söyleyecek bir söz bulamadım. Böyle susuverişim onu kuşkulandırdı.

— Yoksa çalışıyor musunuz ?

— Hayır, Bixiou, kahvaltı ediyorum. Siz de etmez misiniz ?

Cevap vermedi, ama burun deliklerinin titreyişinden anladım ki teklifimi kabule can atıyor. Hemen elinden tuttum, yanıma oturttum.

Önüne kahvaltısı konurken zaval ıcık, kıs kıs gülererek, sofrayı kokluyordu:

— Pek güzel şeylere benziyor bunlar. Meğer ziyafete konmuşuz. Ne zamandan beri kahvaltı ettiğim yoktu. Her sabah, on paralık fıran

cala ile, şu nezaret senin, bu nezaret benim, koş

turup duruyorum... Ya, öyle işte! Şimdi artık nezaretler arasında mekik dokuyorum. Zaten başka

iş güç kalmadı. Bir tütüncü dükkânı açmak için

izin koparmaya çalışıyorum... Ne yaparsınız?

Evdekilerin karnını doyurmak lâzım. Artık resim

yapamam ki, yazı yazamam ki... Birisine söy

le de yazsın diyeceksiniz ama, ne yazdırayım?..

Ben kafadan atamam, uydurmayı beceremem.

Zanaatım, Paris'in sırtkanlıklarını görüp göster

mekti; şimdi ona da imkân kalmadı... Onun

için bir tütüncü dükkânı açmayı düşündüm. Ta
bi bulvarlarda değil. Böyle bir lûtfâ nasıl nail
olabilirim? Ne dansöz anasıyım, ne de yüksek
rütbeli bir subayın dul karışiyım. Hayır, sadece
taşrada, herhangi bir yerde, uzaklarda, meselâ
Vosges'ların bir kıyıcığında, küçücük bir tütüncü

BIKIOU'NUN CÜZDANI

115

dükkânı. Porselenden kocaman bir pipom olur,
ErckmannChatrian'ın romanlarında olduğu gibi, kendime
Hans yahut Zebede adım takarım ve artık bir şeyler
yazamamanın acısını, muasırlarımın kitaplarından tütün
külahları yaparak unu

turum.

İşte topu topu istediğim bu. Öyle deve ilefil değil ama, yine
de üstesinden gelebilmek için, anamdan emdiğim süt
burnumdan geliyor... Güya iltimassız da kalmıyacaktım.
Eskiden pek: el üstüneydim. Mareşalin, prensin, nazırların
sofrasında yemek yerdim. Bütün bu adamlar yabenden
hoşlandıktan, yahut da korktukları için olacak, bir türlü beni
paylaşamazlardı. Şimdi artık kimseyi korkuttuğum yok. Ah
gözlerim, zaval ı gözlerim!

Artık hiçbir yere de davet edilmiyorum. Sofraya bir kör
oturtmak, hiç de keyifli bir şey değil! Biraz ekmek verir
misiniz?" Ah haydut herifler, dükkân açmama izin verinceye
kadar canımı çıkaracaklar. Altı aydır, elimde istida, nezaret

nezaret dolaşıyorum. Sabahlansobaların yakıldığı ve kum döşeli avluda nazır hazretlerinin atları dolaştımlıdığı saatte damlıyorum.

Ancak, akşam olup da içerden kocaman lâmbalar getirilince, mutfaklardan da güzel güzel kokular gelmeye başlayınca çıkıp gidiyorum... Bütün ömrüm, bekleme salonlarında, odun sandıklarının üzerinde geçiyor. Bütün odacılarlaahbap olduk. Dahiliye nezaretinde bana etendiğim! diyorlar. Ben de onların gözüne girmek. için türlü şaklabanlıklar yapıyorum, kurutma kâ—

116

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

ğıtlannın bir köşesine, bir çırpıda, kocaman bıyıklı suratlar çizerek herifleri güldürüyorum.

Görüyorsunuz ya, yirmi yıl süren şamatalı muvaffakiyetlerden sonra ne hale geldim, işte sanat*

Akarın encamı bu!...

Düşünün ki, Fransada bizim mesleğe ağızla

rının suyu akan kırk bin kadar haylaz var yine! Düşünün ki, yine Al anın günü bize, edebiyata ve matbu gürültüye susamış, sepetler dolusu ah

mak getirmek için, her vilâyette bir lokomotif istim tutuyor... Ah hayal düşkünü taşra! Ne olurdu, Bixiou'nun sefaleti sana ibret olsaydı!

Sonra, burnunu tabağına sokarcasına, bir tek kelime söylemeden, hırsıyla yemek yemeğe koyul du. Hali, yürekler

acıısı idi. Her an ekmeğini, çatalını kaybediyor, kadehini bulmak için etrafını

yokluyordu. Zaval ı adam, henüz körlüğe alışamamıştı.

* *

Biraz sonra tekrar söze başladı:

— Benim için en büyük fecaat nedir, bili
yor musunuz? Artık gazete okuyamamak. İnsan
bunu anlamak için meslekten olmak... Bazan,
akşamları eve dönerken, bir gazete alırım, yalnız
o nemli kâğıt ve taze havadis kokusunu duymak
için... Ne hoştur, bilseniz! Ama kime okutursun?
Karımın elinden gelir, ama okumaz ki. iddiasına
göre, küçük haberler sütununda yakışık almıya
cak şeyler varmış. Ah bu sabık metresler, bir

BİXIOU'NUN CÜZDANI

kere nikâhtan geçmeye görsünler, insanın başına öyle
hanımefendi kesiliyorlar ki.

Bizimki de Madam Bixiou olur olmaz, sanki mutlaka
lazımmış gibi, öyle bir sofı oldu ki, sormayın... Gözlerimi
Salette suyu ile ovmağa mı kalkışmadı! Sonra okunmuş
ekmekler mi, fakirler için şadaka toplamalar mı,
SainteEnfance misyoner cemiyeti mi, Hıristiyan edilecek
cinli çocuklar mı istersiniz? Daha neler, neler... Gırtladıma

kadar hayır işlerine battık... Halbuki oturup da bana gazete okusa, yine sevap kazanmış olur. Ama yağma yok, hiç orali

olmuyor. Kızım evde olsaydı, bak o okurdu, ama gözlerim kör olunca, evden bir boğaz eksilsin diye, onu NotreDamedesArts yetimhanesine koydum.

Bu kızın da bana çekirtmediği kalmamıştır hani! Doğalı dokuz yıl oldu olmadı, yakalanmadığı hastalık kalmadı... Sonra sümsük mü sümsük, çirkin mi çirkin, imkânı olsa benden de Çirkin diyeceğim hani! Velhasıl yamru yumru bir mahlûk! Ne yaparsınız? Zaten benim işim gücüm,, karikatür yapmak... Bakın ben de ne ahmağım,, oturdum da size aile dertlerimi birer birer an~latıyorum. Bunlardan size ne ki?... Kuzum, bana Şu içkiden biraz daha verin. Neşeli olmam lazım Buradan çıkınca, doğru maarif nezaretine gideceğim. Oranın odacıları öyle kolay yumuşar soyundan değil. Hepsi de eski hoca...

Kadehine içkisini koydum. Rikkatli bir hal e,, yudum, tadını çıkara çıkara içmeye baş—

Birdenbire, bilmem nereden aklına esti,,.

118

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

elinde kadeh, ayağa kalktı, o kör engerek kafasına benziyen başım, söze başlayacak bir zatın o tatlı tebessümü ile bir an sağa sola çevirdi, sonra, iki yüz kişilik bir ziyafette nutuk veriyormuş gibi, cırlak bir sesle:

— Güzel sanatlar şerefine! Edebiyat şerefine! Matbuat şerefine!

Hazret, kendini kapıp koyuverdi ve tam on dakika, şerefe öyle bir nutuk çekti ki, bu soytarı

dimağından bundan daha çılgıncası, daha harikuladesi doğmamıştır, muhakkak.

186 * da Edebiyat kaldırımı diye ad takılmış bir sene sonu revüsü tasavvur edin. Bizim o sözde edebî toplantılarımız, dedikodularımız, kavgalarımız, acayip bir sürü insanın soytarılıkları, içinde birbirlerini boğazladıkları, birbirlerinin karnını destikleri, birbirlerinin malını aşırđı klan mürekkep gübresi nevinden bir âlem, öyle aşağılık bir cehennem ki, menfaat ve para bahsinde burjuvalar haltetmiş, ama her yerden çok yine orada geberilir; bütün bayağılıklarımız, bütün sefaletlerimiz; elinde keşköl, havai mavi setresi ile niya... niya... niya... diyerek Tuileries'ye giden Baron T. de la Tombola; sonra sene içinde ölenlerimiz, reklamlı cenaze alayları, mezar parası bile verilmek istenmiyen bir zaval ıya, murahhas efendinin hep o ölümü ile bizleri kederlere garkeden aziz arkadaş! diye başlayan mersiyesi; intihar edenlerle çıldıranlar; işte dâhi bir mukal idin bütün bunları, en ufak tafsilâtına varıncaya kadar, canlandırarak anlattığını göz önüne getirin, ancak o BIXIOU'NUN CÜZDANI

119

zaman Bixiou'nun o bir anda uyduruverdiği nutuk hakkında bir fikir edinmiş olursunuz.

* * *

Nutkunu bitirip de kadehini içtikten sonra, benden saati sordu ve Al ahâısmarladık bile demeden sert sert çıkıp gitti... M. Duruy'nin odacıları kendisini nasıl karşıladılar, orasını bilmem ama, o korkunç kör gittikten sonra, kendimi o kadar meyus, o kadar neşesiz hissettim ki, ömrümde böyle bir hale düştüğümü hatırlamıyorum. Artık hokkam beni tiksindiriyor,

kalemim tüylerimi ürpertiordu. Başımı alıp uzaklara gitmek, koşmak, ağaçları seyretmek, iyi bir şeyler koklamak istiyordum... O ne kindi, Al ahım! O ne hınçtı! O ne her şeye tükürmek, her şeyi berbadetmek ihtiyacıydı! Ah sefil!

Bana kızından bahsederken o nefretle dolup taşan kahkahası hâlâ kulaklarımda, hırsıyla odamın içinde dört dönüyordum.

Birdenbire, körün oturmuş olduğu iskemlenin yanında, ayağıma bir şeyin takıldığını hissettim.

Yere eğilince, bir cüzdan gördüm. Onun cüzdanıydı, yanından hiç ayırmadığı ve gülerek benim zehir kesem! dediği, köşeleri kırık, kokman bir cüzdan. Bu cüzdanın, bizim muhitimizde M. de Girardin'in meşhur kartonları kadar şöhreti vardı. İçinde pek müthiş şeyler var, Deniyordu...

Hakikaten böyle olup olmadığını an

lamak için, hazır elime de fırsat geçmişti. Bu

120

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

haddinden fazla şişkin, köhne cüzdan, yere düşünce açılıvermiş ve bütün kâğıtlar halının üstüne saçılmıştı. Bunları yerden birer birer toplamak, icabetti...

Hepsi de, Sevgili babacığım! ile başlayıp Meryem Ana çocuklarından Celine Bixiou imzası

ilebiten, çiçekli kâğıtlar üzerine yazılmış bir deste: mektup.

Kuşpalazı, havale, kızıl, kızamık... gibi (yavrucak hiçbirinden yakayı kurtaramamıştı!)' çocuk hastalıkları için eski

reçeteler.

Nihayet, içinden sanki bir kız çocuğunun başlığından çıkmış gibi, iki üç tane kıvrır kıvrır kıl fırlamış

mühürlü büyük bir zarf; zarfın üstünde de kalın ve titrek bir yazı, bir kör yazısı ile: Celine'in oraya girdiği gün, 13 mayısta kesilen saçları.

İşte Bixiou'nun cüzdanında olan şeyler.

Haydi canım, siz Parisliler, hep böylesiniz' zaten! Nefret, alay, can yakıcı kahkahalar, acı

muziplikler, sonunda da:... Celine'in 13 mayısta kesilen saçları.

ALTIN BEYÎNLÎ ADAM MASALI Eğlenceli hikâyeler isteyen hanıma Mektubunuzu okurken, madam, vicdan azabı duyar gibi oldum. Hikâyelerimin hep böyle kasvetli şeyler olmasından kendi kendime kızdım. Artık bugün size neşeli, hem de çılgınca neşeli bir masal anlatmayı aklıma koydum.

Öyle ya canım, ne diye kederli olacakmışım! Parisin sislerinden bin fersah uzakta, misket şarabıyla dümbelekler diyarında, günlük güneşlik bir tepenin üzerinde yaşıyorum. Değirmenimin etrafında güneşle musikiden başka bir şey yok. İskete kuşlarından orkestralarım, suçul uklanndan bandolarım var. Sabah oldu mu, kurli kuşları kurli kurli! diye öterler, öğleyin, sıra ağustos böceklerindir. Sonra, fifre çalan çobanlar mı istersiniz, yoksa bağlardan kahkahaları gelen esmer (güzel eri mi?... Doğrusu burası, kara düşüncelere dalınacak yer değil. Hanımlara asıl tozpembe şiirler •de sepet sepet muhabbet hikâyeleri göndermeliydim.

Ama olmuyor! Hâlâ Paris'den kurtulamadım Her gün, çamlarımın arasında bulunduğum zamanlar bile. Paris'in

dert çirkefinden kendimi koruyamıyorum. Hattâ şu satırları yazdığım anda bile, zaval ı Charles Barbara'nın sefalet içinde öldüğünü haber aldım. Bütün değirmen, matem içinde...

122

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Kurli kuşlariyle ağustos böceklerine Al ahaısmarladık!... Neşeli şeyler düşünecek halim yok...işte madam, bu sebeple, size yazmayı tasarladığım o güzelim muhabbet hikâyesi yerine, yine acıklı

bir masal göndereceğim.

Bir varmış, bir yokmuş, altın beyinli bir adam varmış. Evet, öyle madam, hem de som altından, bir beyin. Dünyaya geldiği zaman başı o kadar ağır, kafatası o kadar kocamanmış ki, hekimler, bu çocuk yaşamaz, demişler.

Demişler ama çocuk yaşamış, güneşte boy atan güzel bir zeytin fidanı gibi gelişmiş. Yalnız kocaman kafası, hep ağır başarmış. Yürürken sağa sola tos vurması, pek acınacak şeymiş... Sık sık düşermiş de. Bir gün sahanlıktan yuvarlanmış vealni mermer bir basamağa çarpınca, kafatası, bir maden külçesi gibi, tınnn! etmiş. Öldü sanmışlar. Ama çocuğu yerden kaldırdıkları

zaman, kumral saçlarında donmuş iki üç altın damlasiyle hafif bir yaradan başka bir şey bulamamışlar. İşte anasiyle babası, oğul arının altından bir beyni olduğunu böylece anlamışlar.

Mesele okadar gizli tutulmuş ki, zaval ı Ç°' cuk bile işin farkına varamamış; vakit vakit, komşu çocuklariyle kapı

önünde oynamasına nede izin verilmediğim sorarmış; annesi de ona:

— Sonra seni çalarlar, elmasım! diye cevap verirmiş.

ALTIN BEYİNLİ ADAM MASALI

123

Çocukcağız, çalınmaktan pek korkarmış, hiç ağzını açmadan, yalnız başına oynamaya gidermiş, bir odadan öbür odaya, tıptış tıptış, dolaşır dururmuş...

Ancak onsekizine basınca anası babası, kendisine kaderin bahşettiği o harikulade nimeti anlatmışlar; bu yaşa kadar besleyip büyütmelerine karşılık, altınından birazcık istemişler. Çocuk hiç tereddüt etmemiş, hemen o anda, nasıl, neyle, bu masalda yok, beyninden ceviz büyüklüğünde bir altın külçesi kopararak, böbürlene böbürlene. •annesinin ayakları altına atıvermiş... Sonra, kafasında taşıdığı bu zenginlikten gözü kamaşmış, 'bin bir arzu ile deliye dönmüş, kendi kudretinden mest, baba evinden ayrılmış ve diyar diyar dolaşarak hazinesini israfa başlamış.

* * *

Hadsiz hesapsız altın harcıyarak sürdüğü Şahane hayata bakılırsa, beyni bitip tükenmiyecek gibi gelirmiş... Ama beyin tükenmekteymiş, beyin tükendikçe de gözlerinin feri sönmekte, yanakları

çukur çukur olmaktaymış. Nihayet günün birinde, çılgın bir hovardalığın sabahında, zaval ı genç, ziyafetin döküntüleri ve sararıp soten avizeler arasında yapayalnız kalınca, altın külçesinde açtığı

kocaman gediği görüp ürkmüş, artık uslu oturmak zamanının geldiğini anlamış, O andan itibaren, yeni bir hayata başlamış.

Altın beyinli adam, artık dokunmak itemediği

124

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

bu uğursuz zenginliği unutmaya çalışarak, şeytana uymaktan korkan bir hasis gibi vesveseli, yapayalnız, bir köşeye çekilip yaşamış... Ne çareki, sırrını öğrenmiş olan bir dostu, inzivasında da peşini bırakmamış.

Bir gece, zaval ı adam, müthiş bir baş ağrısıyla sıcıryarak uyanmış, şaşkın şaşkın doğrulmuş, ve ay ışığında, arkadaşım, paltosunun altında bir. şeyler gizliyerek kaçarken görmüş...

Demek beyninden bir parça daha çalmışlar!...

Bundan bir müddet sonra altın beyinli adam âşık olmuş ve bu sefer büsbütün hapı yutmuş...

Bütün kalbiyle sansın bir kadıncağız sevmiş, o da onu seviyormuş ama, süsü pusu, beyaz tüylü

şapkaları, o güzelim püskül ü potinleri dahaı çok severmiş.

Bu yan bebek, yan kuş, miniminnacık hatunun el erinde altının eriyip gitmesi bir zevfmiş. Türlü

türlü hevesleri varmış, adam da hiçbir zaman Olmaz! diyemezmiş; hattâ kendisini' üzmemek için, sonuna kadar zenginliğinin o hazin sırrını gizlemiş.

Kadın ona:

— Biz çok zenginiz, değil mi? diye sorunca., zaval ı adam:

— Elbette çok zenginiz! dermiş. Sonra da, kafasını masum masum kemiren bu minimini devlet kuşuna sevgiyle gülümsermiş. Ama bazan korkar, hasis davranmak istermiş.

Fakat tam o sırada kadıncağız, kırta kırta kendisine yaklaşır ve: ALTIN BEYİNLİ ADAM MASALI

125

— Kocacığım, dermiş, bu kadar zenginsin, bana pahalı bir şeyler alsana!...

Adam da ona pahalı bir şeyler almış.

Bu, böyle iki sene sürmüş, nihayet bir sabah kadıncağız, sebebi bilinmeden, kuş gibi ölüp gidivermiş... Hazine de suyunu çekmek üzereymiş.. Zaval ı adam, ne kalmışsa onunla sevgili karısına mükemmel bir cenaze merasimi tertibetmiş. Çanlar çalınmış, cenaze arabası siyalara bütünmüş, atlar süslenmiş, kara kadifelere göz yaşı gibi gümüşten süsler asılmış. Adamcağız, ne yapıldıysa, az görmüş. Altına artık kim bakar ki! Kiliseye vermiş, cenazeyi götürenlere vermiş, çelenk satanlara vermiş; hiç pazarlık etmeden, her istiyene vermiş... Öyle ki, mezarlıktan dönüşte, bu harikulade beyin hemen hemen boşalmış, ancak kafatasının dibinde birkaç zerre altın kalmış.

Kendisini, sarhoş gibi el erini uzatarak, yalpa vura vura, sokaklarda dolaşır görmüşler. Akşam olup da mağaza vitrinleri aydınlanınca, top top kumaşlarla türlü türlü süslerin ışıklar içinde Pırıl pırıl yandığı bir camekânın önünde dürmüş. Kenarlarında kuğu tüyleri bulunan mavi satenden bir çift zenne ayakkabısına hayran hayran bakakalmış. Kendi kendine Bunlar, bizimkinin hoşuna gider!

diyerek gülümsemiş. Kancığının öldüğünü unutarak,
ayakkaplarını satın almak için mağazaya dalmış.

Satıcı kadın, dükkânının arka tarafındayken, müthiş bir
çığlık duymuş ve hemen koşmuş. Bir dene görsün? Bir adam,
ayakta, tezgâha dayan

126 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

mış, ıstırap içinde, alıklaşmış bir tavırla kendisine bakıyor.
Bir eliyle kuğu tüylü mavi ayakkaplarım yakalamış, kan
içinde olan öbür eliy. le de, tırnaklarının ucuna yapışmış
birkaç alîm zerresini uzatıp duruyor.

İşte, madam, altın beyinli adam masalı. * * *

Peri masal arına benzemesine rağmen, bu masal, başından
sonuna kadar hakikattir... Bu dünyada beyinlerini harcıyarak
yaşamaya mahkûm öyle zaval ılar vardır ki, en küçük
ihtiyaçlarım bile. özlerinin ve iliklerinin o halis altınıyle
öderler. Bu. onların günlük ıstırabıdır. Sonra bir gün, ıstırap
çekmekten de bıkip usanınca...

ŞAİR MÎSTRAL

Geçen pazar, yatağımdan kalkar kalkmaz. kendimi Faubourg
Monmartre sokağındaki evimde sandım. Yağmur yağıyordu;
gökyüzü kapanık, değirmen kasvetli idi. Bu yağmurlu soğuk
günü

değirmende geçirmeyi gözüme alamadım. Hemen aklıma,
Frederic Mistral'e, benim çamlardan üç

fersah ötede, küçük Mail ane köyünde oturan o büyük şaire
gidip biraz ferahlamak geldi.

Gider miyim, giderim, dedim. Mersin ağacından sopamı, Montaigne kitabımı, bir de atkı aldığım gibi, hemen yola düzüldüm.

Tarlalarda kimsecikler yok... Bizim şirin katolik Provence'ımız, pazar günleri toprağı kendi haline bırakır. Evlerde yalnız köpekler kalmış; çiftlikler kapalı... Zaman zaman, muşamba örtüsü

sırsıklam olmuş bir yük arabası, hazan yaprağı rengindeki harmanisi ile başı kukuletalı bir kocakarı, kiliseye giden bir araba dolusu çiftlik halkını tırısla götüren, mavili beyazlı örme hasırdan haşalariyle, kırmızı ponponları ve gümüş çingiraklariyle, bayramlıklarım giymiş katırlar; sonra, ötede, sislerin arasında, sulama kanalında bir kayık ve kayığın içinde, ayakta, sulara serpme atan bir balıkçı...

ŞAİR MISTRAL

128

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

129

O gün, yolda kitap okumanın imkânı yoktu. Bardaktan boşanırcasma yağmur yağıyor ve karayel, yağmuru, kovayla, insanın suratına çarpıyordu. Yolu âdeta bir nefeste aldım; nihayet, üç saatlik bir yürüyüşten sonra, Mail ane köyünün rüzgâr dan ürküp de aralarına sığındığı servilikler karşıma çıkıverdi.

Köyün sokaklarında kedi bile yoktu. Herkes pazar duasına gitmişti. Kilisenin önünden ge'Çerken, yılankavi borunun (1) sesi geliyordu; renkli camların arasından mumların pırıldadığını :gördüm.

Şair, köyün bir ucunda oturur. Evi, Saint IRemy yolu üstünde, sol kolda, son evdir, önünde ibahçe, tek katlı bir evceğiz... Yavaşça içeri gir•dim. Kimsecikler yoktu. Salonun kapısı kapalı idi, ama içerde birinin gezindiğini ve yüksek sesle konuştuğunu duydum. Bu ayak sesi, bu ses ibana hiç

de yabancı değildi... Elim kapının tokmağında, beyaz badanalı küçük koridorda bir an heyecanla durakladım. Yüreğim çarpıyordu. İçer•deydi. Çalışıyordu... Acaba kıt'anın bitmesini mi beklemeli ?... Adam, ne olursa olsun, girelim, bakalım.

Ah Parisliler. Mail ane'lı şair, Mireil e'ini Pacis'de sizlere göstermek için gelip de, siz de onu.

(I) Vaktiyle, Fransa'nın kasaba ve köy kiliselerinde lahi okunurken çalınan bir nevi boru.

şehir elbisesi giymiş bir yabani gibi, dik yaka ve kendisini şöhreti kadar sıkı kocaman bir şapka ile salonlarınızda görünce, zannettinizki Mistral odur. Hayır, gördüğünüz, o değildir.. Dünyada bir tek Mistral vardır, o da. gecen pazar, köyünde bastırdığım Mistral, keçe külahını yana eğmiş, yeleksiz, sırtında ceket, katalan biçimi kırmızı kuşağı belinde, gözleri parıl parıl ilhamın ateşi yanaklarına vurmuş, yüzü candan bir tebessümle nurlanmış, bir kadîm Yunan çobanı gibi zarif, el eri cebinde, odayı arşınlayıp, şiir düzen Mistral...

Beni görünce boynuma sarılarak:

— Nasıl, sen misin yahu ? diye bağırdı. Ne iyi ettin de geldin!... Bugün de tam Mail ane'in yortu günü... Avignon'dan gelen çalgıcılar mı istersin, boğa güreşi mi, dinî alaylar mı, farandol mu?

Hepsi tamam, mükemmel... Valide, neredeyse kiliseden döner. Yemeğimizi yer yemez, hop, güzel kızların dansım görmeye gideriz...

O, bu sözleri söylerken ben de, eskiden ne kadar tatlı vakitler geçirdiğim, fakat uzun zamandan beri görmediğim o duvarları açık renk kâğıtla kaplanmış küçük salona heyecanla bakınıyordum.

Her şey eskisi gibi idi. Yine o san satrançlı kanape, yine o iki hasır koltuk, şöminenin üstünde yine o kolsuz Venüs ile Arles Venüs'ü, yine şairin Hebert tarafından yapılmış o yağlı boya portresi, Etienne Carja'nın çektiği fotoğrafı ve bir köşede, pencerenin . yanında, yine o üstü eski kitaplar ve lügatlerle tıklım tık

130

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAB

ŞAİR MISTRAL

131

hm yazı masası, âdeta entipüften bir tahsildar masası... Masanın tam ortasında açık duran

.kocaman bir defter gözüme ilişti. Bu, Calenda/'di. Prederic Mistral'in bu senenin sonunda, Noel günü intişar edecek olan yeni manzumesi. Mistral, bu manzumeye yedi senedir çalışıyor, son mısra•larını yazalı altı ay kadar oldu. Ama bir türlü, manzumesinden ayrılmaya eli varmıyor.

Malûm ya, insan hep böyle aman şu kıt'ayı biraz daha işliyeyim, şuna daha parlak bir kafiye bulayım! der. Mistral istediği kadar Provance dilinde yazadur•sun, sanki yazdıklarını herkes o dilde okuyacak da işçiliğine verdiği

emeği takdir edecekmiş gibi, mısralarını bir bir işler. Hey koca şair hey, sanki Montaigne şu sözleri onun için söylemiş: Pek az kimsenin görüp de takdir edebileceği bir sanatta neden bu kadar zahmete katlandığını sordukları zaman az da olsa bana kâfi gelir, bir tek kişi de olsa vetişir, hiç kimse olmasa da olur diyen adamı hatırla.

Calendal'in yazılı olduğu defteri elime almış, (heyecanla sayfalarını karıştırıyordum... Birdenbire sokağın içinde, pencereye karşı bir fifre ve dümbelek cümbüşüdür koptu. Bizim Mistra) de hemen dolaba seğirtti, kadehler, şişeler çıkardı, masayı salonun ortasına çekti ve bana:

— Sakın gülme... Şerefime ahenk yapmaya geliyorlar... Serde belediye azahğı var da... diyerek çalgıcılara kapıyı açtı.

I

Küçücük salon, gelenlerle doluverdi. Dümbelekleri iskemlelerin üzerine, köhne bayrağı da bir köşeye bıraktılar. Kaynamış şarap, elden ele dolaştı. Sonra, M. Frederic'in şerefine birkaç şişe boşaltılınca, şenlikten, Farandol'un geçen seneki kadar güzel olup olmıyacağından, boğaların iyi dövüşüp dövüşemiyeceklerinden, ciddi ciddi konuşuldu. Bu da bitince çalgıcılar, öteki belediye azalarının kapıları önünde ahenk yapmaya gittiler. Tam bu sırada Mistral'in annesi de geldi.

Göz açıp kapayıncaya kadar sofraya kuruldu. Masaya sakız gibi beyaz bir örtü yayıldı, üstüne de iki kişilik takım kondu. Ben evin âdetini bilirim. Mistral'in misafiri olunca, annesi sofraya oturmaz...

Zaval ı ihtiyar kadın, Provence dilinden başka dil bilmez. Fransızlarla konuşmak için ne diye sıkıntı çeksin?... Hem onun mutfakta işi vardır.

Aman Al ahım, o sabah yediğim nefîs yemeği bir bilseniz: Bir parça oğlak kızartması, yayla peyniri, bulama, incir, misket üzümü. Hepsinin üstüne de, kadehin içinde o güzelim pembe rengiyle o canım Châteauneuf deş papesŞarabı.

Yemişler yenirken gidip şairin defterini almış ve masanın üstüne, Mistral'in önüne koymuştum.

Şair gülümsiyerek:

— Hani, sokağa çıkacağız demiştik ya, dedi.

— Hayır! Hayır! İl e Calendal de Calendal Mistral, çaresiz razı oldu ve eliyle mısırala veznine tempo tutarak, o tatlı ve ahenkli

132

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

sesi ile, birinci bendi okumaya başladı: — Aşktan çılgına dönmüş bir kızın — acıklı macerasını

anlattımdı, şimdi de Al ahın izni ile, Cassis'li bir delikanlının — zaval ı bir ançuez balıkçısının iiikâyesini söyleyeceğim...

Dışarda çanlar ikinci duasını çalıyor, mey•danda kestane fişekleri patlıyor, sokaklarda boyuna fifrelerle dümbelekler mekik dokuyordu. Dövuşe götürülen Camargue boğaları böğürüp

•duruyordu.

Bense, dirseklerim masaya dayalı, gözlerim yaş içinde, Provence'lı küçük balıkçının mâcera•sını

dinliyordum.

Calendal, balıkçının biri idi; aşk onu bir kahraman yaptı...
Sevgilisinin dilber Esterel e'in gönlünü

celebilmek için, akıl ara durgunluk "verecek işlere giriyor,
öyle ki Heraklius'un on iki marifeti bile, onunkiler yanında
hiç kalır.

Bir gün, zengin olmayı aklına koyarak, öyle müthiş bir
balıkçı takımı icadediyor ki, denizin bütün balığını yakalayıp
limana getiriyor. Bir •defasında da, Ol ioules boğazının
müthiş haydudu Kont Severan'ın eşkıya yatağına kadar
giderek, avenesi ve metresleri önünde herifi sıkboğaz diyor.
Bir gün, SainteBaume'da Jacques Ustanın, yanı sizin
anlıyacağınız, Hazreti Süleyman mabedinin çatısını kuran bir
Provence'linin mezarı önünde, birbirlerine pergel sal ıyarak
kavga et SAIR MİSTRAL

133

meye gelmiş iki kalfa taifesine rasgeliyor. Hemen kavganın
içine dalıyor ve her iki tarafı da dil dökerek yatıştırıyor...

İnsan kudretinden üstün işler, vesselam!.. Yukarda, Lure
kayalıklarında, hiçbir oduncunun*

çıkmaya cesaret edemediği, içine girilmez bir sedir ağacı
ormanı varmış. Calendal oraya da gidiyor. Tam otuz gün, tek
başına, orada kalıyor. Otuz gün de, ağaç gövdelerine
saplandıkça çın çın öten baltasının sesini duyuyorlar. Orman
inim inim inliyor, dev gibi babacan ağaçlar birbirinin
peşinden, uçurumların dibine yuvarlanıyor. Calendal,
aşağıya indiği zaman, dağda bir tek sedir ağacı bile
kalmıyor.

Bu kadar marifetin mükâfatı olarak ançuez balıkçısı, nihayet
Esterel e'in sevgisini kazanıyor.

Cassis ahalisi de onu kendilerine baş yapıyorlar. İşte Calendal'in macerası... Ama mesele, Calendal'de değil; şiirde, her şeyden evvel, tarihiyle, efsaneleriyle, manzaralarıyla Provence, bütün o sahil Provence'ı, dağ Provence'ı ve ölmeden evvel büyük şairine kavuşan bütün bir saf ve serazat mil et var... Artık siz istediğiniz kadar demiryol arı yapın, telgraf direkleri dikin, Provence dilini mekteplerden kapıdışarı edin! Provence, Mireil e'de ve Calendal'âe ebediyen yaşıyacaktır..

Mistral, defterini kapıyarak:

— Artık şiir.yetişir, dedi. Gidelim de şengörelim; 134

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Çıktık; bütün köy halkı, sokaklara dökülmüştü. Şiddetli bir poyraz, bulutlan silip süpürmüştü; gökyüzü, yağmurdan ıslanmış kırmızı damların üstünde, keyifli keyifli parıldıyordu. Tam alayın dönüşüne yetiştik. Bir saat, ardi arası kesilmeden önümüzden, kukuleteli tövbekarlar, beyaz cüppeli tövbekarlar, mavi cüppeli tövbekarlar, boz cüppeli tövbekarlar, peçeli kızlar tarikatı; üstüne sırma çiçekler işlenmiş pembe bayraklar; dört kişiyle omuzda taşman yaldızı uçmuş, tahtadan, kocaman aziz heykel eri, putperest heykel eri gibi boyalı, elde kocaman çiçek demeti, fayanstan azizeler, harmaniler, okunmuş ekmeğe mahsus süslü evani, yeşil kadifeden sayebanlar, etrafı

beyaz ipeklerle sarılmış çarmıhta İsa heykel eri; bütün bunlar, güneşin ve mumların ışığında, dualar, ilâhiler ve alabildiğine çalan çanlar arasından, rüzgârla dalgalana dalgalana geçti.

Alay bitip de azizler tekrar kiliselerindeki köşelerine yerleştirilince, biz de boğa güreşini, harman yerindeki oyunları, pehlivan güreşlerini, üç adım, koşmaca, kırba

oyununu, velhasıl Provence şenliklerinin bütün o neşeli hengâmesini seyre gittik... Mail ane'a döndüğümüz zaman ortalık karanyordu. Meydanın ortasında Mistral'in, akşamları, dostu Zidore'la iskambil oynadığı küçük kahvenin önünde kocaman bir ateş yakılmıştı...

Farandol'a hazırlık yapılıyordu. Her yerde, karanlığın içinden kâğıt fenerler yanıyordu. Genç

SAİR MISTRAL

135

ier Farandol'da yerlerini alıyorlardı ve biraz sonra, dümbeleklerin bir işareti üzerine, alevlerin etrafında, bütün gece sürecektir, çılgınca ve şamatalı

bir hora başladı.

*

* *

Akşam yemeğinden sonra, tekrar sokaklarda sürtemiyecek kadar bitap düştüğümüzden. Mistral'in odasına çıktık. Burası, iki büyük karyolası ile mütevazı bir köylü odası idi. Duvarlarında kâğıt bile yoktu. Tavanının kirişleri görünüyordu... Dört sene evvel Akademi, Mireil e müel ifine üçbin franklık bir mükâfat verdiği zaman, Madam Mistral'in aklına gelmiş ve oğluna:

— Şu senin odanın, demiş, duvarlarını kâğıtlatsak, tavanını da yaptırsak, nasıl olur?

Mistral:

— Hayır, olmaz! diye cevap vermiş. Bu, şair

parasıdır, el sürülmez.

Oda da eskisi gibi çıplak kaldı. Ama şair parasının dayandığı müddetçe, Mistral'in kapısını kim çaldıysa, eli boş dönmedi...

Odaya Calendal defterini de götürmüştüm. maksadım, uykuya varmadan önce, şaire bir parça daha okutmaktı. Mistral, çiniler faslını seçti. [Size birkaç kelime ile anlatayım: Bilmem nerede büyük bir ziyafet var. Masaya Moustier çinisinden muhteşem bir sofrta takımı

getiriliyor. Her tabağın dibinde, mine içine mavi ile nakşedilmiş, Provence'a ait bir mevzu var.

^Memleketin bütün tarihi, bu tabakların içinde...

136

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Bu güzel çinilerin nasıl bir aşkla tasvir edildiğini görmelisiniz. Her tabak için bir kıt'a yazılmış^

hepsi de, saf ve hünerli bir işçiliğin mahsulü, Theocrite'in tasvirleri gibi mükemmel birer küçük şiir.

Mistral, şiirini bana dörtte üçünden fazlası lâtince, o güzel Provence dilinde, vaktiyle kraliçelerin konuştuğu, şimdi ise yalnız çobanlarımızın anladığı dilde okurken, anadilini nasıl bir çöküntü

içinde bulduğunu ve onu ne hale getirdiğini düşünerek, bütün ruhumla bu adama hayran oluyordum. Baux prenslerinin hâlâ Alpil e'lerde görülen eski saraylarından biri gözlerimin önüne geliyordu: Ne çatısı, ne sahanlıklarında parmaklığı, ne de pencerelerinde renkli camları kalmış, kemerlerindeki oyma çiçekler kırılmış, kapılarındaki armayı

yosunlar eritmiş, merasim avlusunda tavukların eşindiği,
galerilerin zarif sütunlukları arasında domuzların
yuvarlandığı, içinde ot biten kilisesinde bir eşeğin otladığı
ve yağmur sulan ile dolmuş o büyük mukaddes su
kaplarından güvercinlerin su içtiği bir saray. Öyle bir köhne
saray ki, yanibaşına, bu enkazın arasına, iki üç

köylü ailesi gelip kulübelerini çatmış.

Sonra, günün birinde, o köylülerden birinin oğlu, bu büyük
harabelere gönül veriyor ve onlara böyle hor bakılmasına
kızıyor; hemen kol^ lan sıvıyor, merasim avlusundan
hayvanları defediyor, periler de kendisine yardım ettiğinden,
tek başına, büyük merdiveni yeniden kuruyor, duvarlarına
tahta kaplamalarını, pencerelerine renkli

ŞAİR MISTRAL

137

camlarını geçiriyor, kuleleri eskisi gibi yükseltiyor,
divanhaneyi yeniden yaldızlıyor ve böylece papaların ve
imparatoriçelerin oturduğu o geniş eski zaman sarayına can
veriyor.

Eski haline getirilen bu saray, Provence

dilidir.

O köylü çocuğu da, Mistral.

ÎLÂHİSİZ ÜÇ ÂYIN

NOEL HİKÂYESİ I

— Mantarlı iki hindi dolması ha. Garrigou ?...

— Evet, muhterem peder, mantarla tıkabasa doldurulmuş iki adet nefîs hindi.

Biliyorum, çünkü doldurulurken ben de yardım ettim. Derileri o kadar gergindi ki, kızarıırken az kalsın çatlıyacaktı...

— Aman Al ah! Ben de mantara bayılırım L Çabuk ver şu benim hırkayı Garrigou... Hindiden başka mutfakta daha neler gördün?...

— Ah, türlü türlü nefîs şeyler... Öğleden beri boyuna sülün, hüdhüd, çil, yabanhorozu yola yola halolduk. Her tarafta tüyler uçuşuyordu... Sonra efendim, gölden yılan balıklar, pırıl pırıl sazan balıkları, alabalıklar geldi. Daha...

— Alabalıklar ne iriliğinde idi, Garrigou?

— Nah bu kadar vardı, muhterem peder... Koskocaman!...

— Aman Al ah! Gözümün önüne geldi... İbriklere şarabı koydun mu ?

— Evet, muhterem peder, ibriklere şarabı koydum. Ama, doğrusu bu şarap nerede, az sonra, gece yarısı âyininin çıkınca içeceğiniz şaraplar nerede? Şatonun yemek salonunda, her renkten

ÎLÂHİSİZ üç ÂYİN

139

şaraplarla alev alev yanan bütün o sürahileri görseniz! Ya o gümüş sofra takımları, o nakışlı

evanı, o çiçekler, o şamdanlar... Böyle reveyon dünyada bir kere olur... Marki cenapları, civardaki bütün mülk sahibi

asilzadeleri davet etti. Naiple kâtibi adli hesaba katmazsak, sofrada en az kırk kişi olacaksınız... Ah muhterem peder, böyle bir sofrada bulunmanız, ne büyük saadet!... O

güzelim hindileri bir koklayım dedim, o mis gibi mantar kokusu bir türlü burnumdan gitmez oldu...

Aman Al ah!...

— Haydi evlâdını, haydi. Sakın oburluk, edip de günaha girmiyelim, hele İsa'nın doğduğu bir gecede... Sen hemen git, mumlan yak, âyinin ilk çanını çal. Bak, neredeyse gece yarısı

olacak. Geçe kalmıyalım.

Bu konuşma, milâdın bin altı yüz şu kadar senesinde, bir Noel gecesi, evvelce bir Barnabit (1) manastırında başkeşiş iken şimdi Trinquelage şatosundaki kilisede maaşla papazlık eden muhterem dom Balaguere ile küçük çömezi Garrigou, daha doğrusu hazretin kendi çömezi Garrigou olduğunu sandığı kimse arasında oluyordu. Böyle diyorum, çünkü, ilerde göreceğiniz gibi, şeytan o akşam, muhterem pederi adamakıl ı kandırıp, korkunç bir oburluk günahına sokmak için, ablak yüzlü ve şaşkın suratlı genç çömezin kalıbına jgirmişti. işte o sözde Garrigou (öhö, öhö!), ma|likâne kilisesinin çanlarına var kuvvetiyle asılır(1) 1530 senelerinde Milano'da kurulan bit tarikatın mensuplarına verilen ad.

140

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

ken, muhterem peder de, hücresinde sırma işlemeli göğüslüğünü giymekte idi. Zihni daha şimdiden, bütün o

yemek tasvirleriyle al ak bul ak olmuş, giyinirken boyuna söylenip duruyordu:

— Kızarmış hindiler... Pırıl pırıl sazan balıkları... Nah bu kadar büyük alabalıklar!...

Dışarda gecenin rüzgârı, çanların musikisini dağıta dağıta esiyor ve tepesinde Trinquelage şatosunun eski kuleleri yükselen Ventoux dağının, yamaçlarında, gittikçe, karanlığın içinden bir takım ışıklar belirliyordu. Bunlar, gece yarısı âyininde bulunmak için şatoya aileleri ile birlikte gelen rençberlerdi. Elinde feneri ile baba önde, kadınlar koyu renkli harmanilerine bürünmüş, çocuklar birbirlerine sokularak annelerinin eteğine sığınmış, ilâhiler okuya okuya, beş altı kişilik kümeler halinde bayıra tırmanıyordu. Böyle geç vakte ve soğuğa rağmen bütün bu babacan insanlar, âyinden çıkınca, her sene olduğu gibi, mutfaklarda kendileri için kurulan sofralara çökeceklerini düşünerek, keyifli keyifli yürüyorlardı. Arasıra bu dik yokuşta, önünde meşalecileriyle bir asilzade, arabasının camları ay ışığında parlıyor, yahut bir katır, çingiraklarını salbya sal ıya, tin tin gidiyordu. Rençberler, etrafı dumanlı fenerlerin ışığında, naiplerini tanıyorlar ve önlerinden geçerken kendisini selâmlıyorlardı:

— Akşamlar hayır olsun, akşamlar hayır olsun, Maître Arnoton!

— Akşamlar hayır olsun, evlâtlarım, akşamlar hayır olsun!...

İLÂHISIZ ÜÇ ÂYIN

141

Gece aydınlıktı; yıldızlar soğuktan canlanmış gibiydi. Poyraz kasıp kavuruyor, ince ince yağan dolu, ıslatmadan elbiselerin üzerinden kayarak, karlı Noel geceleri ananesini yaşıtıyordu.

Bayırın ta tepesine, kuleleri, sivri çatıları, kilisesinin koyu mavi gökyüzüne yükselen çan kulesiyle muazzam bir yığın halinde çöken şato, kafleden bir hedef gibi görünüyor, küçücük ışıklar, dizi dizi, göz kırıyor, gidip geliyor, bütün pencerelerde yanıp sönüyor ve binanın karaltısında, kâğıt yanınca kül erin arasından uçuşan kıvılcımları andırıyor... Kiliseye gitmek için, asma köprüden ve sur kapısından sonra, meşalelerin ateşi ve mutfaktan dışarıya vuran alevlerle gündüz gibi olmuş, arabalar, uşaklar, tahtıranlarla tıklım tıklım dolu, dış avludan da geçmek lâzım geliyordu. Dönen kebab şişlerinin tıkırtısı, tencerelerin gürültüsü, karıştırılan bil ur ve gümüş •takımlarının şıkırtısı duyuluyordu. Üstelik karışık salçalara konulan keskin kokulu otlarla et kızartması kokan ılık bir buğu, papaza, naibe, herkese dedirttiği gibi, rençperlere de:

— Aman efendim, âyinden sonra ne güzel yemekler yiyeceğiz, dedirtiyordu.

II

Şingir, şingir! şingir, şingir L. Gece yansı âyini başlıyordu. Şatonun bir katedral yavrusu olan kilisesinde, birbirine geç

142

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

mis kemerlerle meşe kaplamalarına, duvar boyunca, işlemeli perdeler ve halılar asılmış; bütün mumlar yakılmıştı. Aman ne kalabalıktı! Aman ne tuvaletler vardı! Bakın, evvelâ ilâhicilerin bulunduğu yerin etrafında, oymalı tahta koltuklara kurulmuş, toz pembe taftadan elbisesiyle Trinquelage şatosunun sahibi, yanında da bütün asilzade davetlileri. Karşıda, Markinin ateş

renginde dibadan bir elbise giymiş ihtiyar annesiyle Fransa sarayındaki son modaya göre başına kabartmalı dantelâdan yüksek bir hotoz geçirmiş genç kansı, kadife kaplı rahlelerin arkasında bulunuyorlardı. Daha aşağıda siyahlar giymiş, geniş ve sivri uçlu perukaları, matruş yüzleri ile naip Thomas Aruoton ve kâtibi adil Maître Ambroy, göz alıcı ipekliler ile kılaptanlı sam kumaşları

arasında, ciddi ve vakur kıyafetleriyle göze çarpıyordu. Sonra şişko kâhyalar, pajlar, araba uşakları, vekilharçlar ve bütün anahtarlarını ince gümüş bir halka ile belinden aşağı sal andırmış

Barbe kadın geliyordu. Dipteki sıralarda uşaklar, hizmetçi kadınlar ve aileleri ile birlikte rençberler vardı. Nihayet, daha ötede, usulcacık açıp kapadıkları kapının önünde, iş güç arasında vakit vakit bir sofu edası takınmaya gelen ve o kadar mumun ışığıyla, şenlik içinde, havası ılınan kiliseye yemek kokulan getiren aşçı yamakları...

Acaba aşçı yamaklarının küçük beyaz takkeleri mi papazın aklını başından almıştı? Yoksa İLAHİSİZ ÜÇ AYIN

143

bu işi, Garrigou'nun çingırağı, hani, mihrabın

altında:

— Aman çabuk olalım, aman çabuk olalım!... Ne kadar erken bitirirsek, o kadar erken sofraya otururuz, der gibi olanca hızıyla çınlayıp duran o azgın küçük çingırak yapmış olmasın? Yalnız şu var ki, ne zaman o mel'un çingırak çınlasa, papaz, duayı unutuyor ve ziyafetten başka bir şey düşünmüyor. Gözlerinin önüne telâşlı aşçılar, demirci ocağı gibi hani hani yanan maltızlar, aralıklanmış tencere kapaklarından çıkan buğu ve bu buğunun içinde, tıkabasa

doldurulmuş, gergin, kat kat mantarlı iki muhteşem hindi geliyor...

Yahut, imrendirici buğularla halelenmiş tabak tabak yemek taşıyan pajlann dizi dizi geçtiğini ve onlarla birlikte, kendisinin de, ziyafet için çoktan hazırlanmış büyük salona daldığını görür gibi oluyor. Aman ne manzara! Kendi tüyleri ile süslenmiş tavuslar, kızıl hareli bor kanadlarını açmış sülünler, yakut renginde sürahiler, yeşil dal ar arasında parıl parıl meyva yığınları ile bezenmiş öyle muazzam bir sofra ki, alev alev nur saçıyor. Ya Garrigou'nun (evet, evet, o Garrigou!) bahsettiği o harikulade balıklar! Sanki henüz sudan çıkmış gibi pul an sedef sedef, o kocaman burun deliklerine birer tutam kokulu yeşil ik sokularak, rezene otlarının üzerine yatırılmış. Bu harikulade manzaranın hayali a kadar canlı

ki, dom Balaguere, bütün bu nefis yemekleri mihrabın işlemeli örtüsü üzerine, ken DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

di önüne konmuş sanıyor ve iki üç defa, Dominus vobiscum! diyeceği yerde ağzından bir Benedicite (1) kaçıriveriyor. Bu küçük yanılmalar müstesna, muhterem adam, bir tek satır atlamadan, bir tek rükû ihmal etmeden, duasını harfi harfine okuyor. Birinci duanın sonuna kadar her şey oldukça yolunda gidiyor. Fakat bilirsiniz ki, Noel günü aynı papazın birbiri ardı sıra üç

- dua okuması lâzımdır.

Papaz rahat bir nefes alarak, kendi kendine:

— Şükür, bir tanesi bitti! diyor, sonra bir dakika bile kaybetmeden, çömezine, yahut çömezi sandığı kimseye işaret ediyor.

Şingır, şingır! Şingır, şingır!... Artık ikinci âyin ve âyinle birlikte de, dom Balaguere'in günahı

başlıyor. Garrigou'nun elin

deki çingırak, kulağına ciyak ciyak:

— Aman, elini çabuk tut. diye bağıyor, bu sefer zaval ı papaz, yakasını büsbütün obur luk şeytanına kaptırarak, dua kitabına saldırıyor ve şaha kalkmış iştahının hırsıyla sayfaları göçertiyor. Çılgıncasına eğilip kalkıyor, yarım yamalak istavroz çıkarıp rükûa varıyor, bir an evvel bitirip de kurtulmak için, bütün hareketlerini kuşa benzetiyor. Kol arını İncil'e uzatıp uzatmadığı; Confiteor bahsinde göğsünü yumruklayıp yurnuklamadığı bile bel i değil. Papazla çömezi arasında, kim daha çabuk birbir edecek diye bir yarışır başlıyor. Ayetlerle mukabelesi birbirine do

(1) Katoliklerin yemeğe başlamadan evvel okudukları bir duanın ilk kelimesi.

İLÂHİSİZ ÜÇ ÂYIN

lanıyor, birbirini omuzluyor. Vakit almasın diye, ağız açmadan, yansı gürültüye giden kelimeler, anlaşılmaz mırıltılar halinde sona eriyor.

Oremus ps...ps...ps...

Mea culpa..., pa... pa...

Her ikisi de, fıçıda ayakları ile şaraplık üzüm, ezen bağcılar gibi, her tarafa zifos sıçratarak duanın lâtincesini ha bire karıştırıp duruyorlar., Balaguere:

— Dom... scum\... diyor.. Garrigou da:

— Stıtuol... diye cevap veriyor. Sonra, dörtnala gitsinler diye posta arabalarının atlarına takılan çingirak gibi çınlayıp duran o mel'un.çingirak da hep kulaklarının dibinde... Bu hızla, ilâhisiz bir âyinin ne çabuk hakkından gelineceğini artık siz düşünün.

Papaz nefes nefese:

— Şükür, ikincisi de bitti! diyor, soluk bile almadan, kan ter içinde, kendini mihrabın basainaklarından aşağı atıyor ve...

Şingir, şingir! Şingir, şingir!..

Ayinin / üçüncüsü de başlıyor. Artık sofraya oturmaya ne kaldı? Fakat, heyhat, yemek vakti yaklaştıkça, biçare Balaguere kendini bir sabırsızlık ve oburluk cinnetine kaptırıyor.

Gözlerinin! önünde hayal er bir kat daha canlanıyor: o pırıl pırıl sazan balıklan, o kızarmış hindiler san— ki önünde... Neredeyse elini uzatıp... Aman* Al ahım!... Yemeklerin dumanı

tütüyor, şarap

146

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

lar mis gibi kokuyor ve küçük çingirak, azgın azgın:

— Aman, elini biraz daha çabuk tut, diye bağılıyor.

Ama elini daha nasıl çabuk tutsun? Dudaklarım kıpırdatır gibi yapıyor. Artık kelimeleri telâffuz ettiği yok. Şimdi artık Cenabı Hakkı dalavereye getirip duayı elçabukluğu ile atlatmaktan başka çıkar yol kalmadı; biçare bu haltı da

iyor!... Gittikçe şeytana uyarak evvelâ bir, sonra bir derken iki âyet atlamaya başlıyor. Derken Tevrat'taki sureyi pek uzun bularak sonunu getirmiyor. İncil'e şöyle bir dokunuyor, Credo'nun önünden geçiyor, Pater'i atlıyor; mukaddemeye uzaktan bir merhaba diyor ve böylece, sıçraya atlaya, kendini lanetin deryasına atıyor. Peşinden de hep o mel'un Garrigou (şerrine lanet!), ne mükemmel bir anlayışla kendisine tempo tutuyor, âyin göğüslüğünü düzeltiyor, yapraklan ikişer ikişer çeviriyor, rahlelere çarpıyor, ibrikleri deviriyor ve hiç durmadan, o küçük çingırağı, gittikçe daha kuvvetli, gittikçe daha hızlı sal ayıp duruyor.

Kilisede bulunanların şaşkınlığım görmelisiniz! Bir kelimesini bile işitemedikleri âyini papaza adım uydurarak takibetmek zorunda kaldıkları için, kimi kalkarken kimi diz çöküyor, kimi otururken kimi ayakta duruyordu. Bu garip âyinin bütün safhaları, türlü türlü vaziyetlerle safları birbirine katıyordu, ötede, gökyüzünün yol arında küçük ahıra doğru süzülen Noel İLAHİSİZ üç AYIN

147

yııdra, bu hengâmeyi görünce, dehşetinden sararıp soluyordu.

İhtiyar Markiz, şaşkın şaşkın, hotozunu

sal rarak:

— Papaz pek acele ediyor. Yetişemiyorum, diye mırıldanıyordu.

Maître Arnoton, çelik çerçeveli kocaman gözlükleri burnunda, acaba nereye geldik, diye habire dua kitabını karıştırıp duruyor. Ama hakikatte, akıl arı fikirleri hep ziyafete takılıp kalan bu babacan insanlar, âyinin böyle posta arabası süratiyle yapılmasına hiç de kızmıyorlardı.

Nihayet dom Balaguere, güler yüzle cemaate dönüp var kuvvetiyle: İte, missa est, diye bağırınca, bütün kiliseden öyle neşeli, öyle şakrak bir Deo gratias cevabı yükseliyor ki, insan kendisini, âdeta reveyon sofrasına oturmuş da ilk kadehi parlatıyor zanneder.

III

Beş dakika sonra asilzade takımı, ortalarında papaz, büyük yemek salonundaki sofraya oturmuşlardı. Baştanbaşa donanan şato, şarkılar, haykışmalar, gülüşmeler, gürültülerle çın çın çınıyordu. Muhterem dom Balaguere, çatalım bir çil kuşunun kanadına saplıyor ve işlediği günahın

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

vicdan azabını, kadeh kadeh yuvarladığı papanın şarabı ile o canım et suyunda eritiyordu.

Mübarek adam, o kadar yiyip içti ki, daha o gece tövbe ve istiğfara vakit bulamadan, füc'eten göçüverdi. Sonra sabah sabah, henüz geceki şenliklerin gürültüsü ile çalkanan cennete varınca, nasıl kar şılandığını artık siz düşünün.

Rabbülâlemin olan hâkimi mutlak ona: — Yıkıl karşımdan, dedi. seni gözüm gör meşin, günahkâr adam. Suçun o kadar büyük ki, faziletle geçirdiğin bütün ömrünü

unuturmaya kâfi... Benden bir gece duası çalarsın ha?... Peki öyle ise, yerine senden üç yüz dua isterim. Bu üç yüz Noel âyinini kendi kilisende, senin yüzün. den ve seninle birlikte günaha girenlerin huzu•runda tamamlamadıkça, sana cennete girmek yok. ... İşte, dom Balaguere'in hakiki efsanesi bu... Zeytinler diyarında bunu böyle anlatırlar. Bugün Trinquelage şatosunun yerinde yel er esiyor, ama kilisesi, Ventoux dağının ta tepesinde, yemyeşil bir meşe korusu içinde, hâlâ dimdik duruyor. Rüzgâr, rezeleri düşmüş

kapısını çat çat vurur, eşiğini otlar bürümüşdür. Mihrabının köşelerinde, renkli camlan çoktan dökülmüş yüksek pencerelerinin aralıklarında kuş yuvaları vardır. Ama yine. anlatılanlara bakılırsa, her sene Noel'de, bu harabeler arasında, ne olduğu bilinmiyen bir ışık dolaşır dururmuş. Köylüler de, açıkta, hattâ

rüzgâr ve kar altında yanan göze görünmez mumların aydınlattığı bu kilise hayaletini uzaktan seyrederlermiş. Siz isterseniz gülün ama, o civarın İLÂHISIZ ÜÇ ÂYIN 149

bağcılarında, her halde Garrigou'nun ahfadından olacak, Garrigue adlı birisi, bana şunu anlattı: Bir Noel gecesi, fazlaca kaçırılmış da, Trinquelage taraflarında, dağ başında, yolunu şaşırmış.

Bakın neler görmüş: Saat onbire kadar bir şeyler olmamış. Her taraf sessiz, sönük ve hareketsizmiş. Gece yarısına doğru, ansızın, çan kulesinin tepesinde çanlar çalmaya başlamış.

Ama öyle ölgün, öyle bitkin bir çan sesi ki. on fersahlık yerden geliyor sanki. Arkasından bizim Garrigue, tepeye çıkan yoldan, ışıkların titreştiğini, belirsiz gölgelerin kımıldadığını görmüş.

Kilisenin kapısı önündeki dehlizden kulağına ayak sesleri ve şöyle fısıltılar gelmiş:

— Akşamlar hayır olsun, Maître Arnoton!

— Akşamlar hayır olsun, evlâtlarım, ak samlar hayır olsun!

Herkes içeriye daldıktan sonra, bizim bağcımın gözü pek, yavaşça yaklaşmış, kırık kapıdan bakınca tuhaf bir manzara görmüş. Önünden, geçip kiliseye giren bütün o adamlar,

sanki eski sıralar hâlâ varmış gibi, ilâhicilere ayrılan yerin etrafına, kilisenin içine sıralanmışlar.

Tentene • hotozları ile dibalar giymiş güzel hanımlar, tepeden tırnağa sırmalar içinde asilzadeler, tıpkı dedelerimizin giydiği gibi iri çiçekli setreleriyimköylüler... Hepsi de ihtiyar, solgun, tozlu, bitkinbir halde... Arasıra, kilisenin mutat misafirleri °lan gece kuşları, bu kadar ışıktan uykuları kaçarak, sanki tûlbent içinde yanıyormuş gibialevleri dimdik, fakat belirsiz çıkan büyük mum—

150

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

ların arasında uçuşuyorlarmış. Garrigue'in en çok tuhafına giden şey, burnunda çelik çerçeveli iri gözlükleri bulunan birinin hali imiş. Gece kuşlarından biri adamın kocaman siyah perukasının üstünde, ayağım ökseye kaptırmış gibi, dimdik durur ve boyuna sessiz sessiz kanad çırparmış; adam da ikide bir başım sal armış.

Dip tarafta sırması kararmış cüppesiyle bir papaz, bir kelimesi bile işitilmiyen dualar okuyarak, mihrabın önünde gidip gelirken, çocuk •boyunda küçücük bir ihtiyar, ilâhicilere ayrılan yerin ortasında diz çökmüş, tokmağı kopuk, sesi •çıkırmıyan bir çingırağı mütemadiyen sal ar dururmuş..

Hiç şüphe yok, bu papaz, üçüncü ilâhisiz duasıru okuyan bizim dom Balaguere olacak.

PORTAKALLAR

FANTEZİ

Paris'deki portakal arda, ağacından düşüp de yerden toplanmış yemişlerin hazin halı vardır.

Karakışın ortasında, buraya geldikleri zaman, parlak kabukları ile, bizimki gibi mutedil lezzetlere alışık memleketler için aşırı kokularıyla, tuhaf, biraz da derbeder görünürler. Sisli gecelerde, küçük el arabalarına yığılarak, kırmızı kâğıttan bir fenerin solgun ışığında, kederli kederli, yaya kaldırımları boyunca, sıralanırlar. Arabaların gürültüsüne, omnibüslerin patırdıma kansan yeknesak ve ipince bir ses onlara yoldaşlık eder:

— İki meteliğe Valensiya portakalı! Parislilerin dörtte üçü, uzaklardan toplanmış, üzerinde ağacından yalnız bir ince yeşil sap kalmış, yuvarlaklığı pek gözü almıyan bu yemişi, şekerleme nev'inden bir şey sayarlar. Yumuşak kâğıtlara sarılmış olması, bayramlara, şenliklere karışması, bu hissi uyandırır. Bilhassa ocak ayı yaklaşınca, sokaklara dağılan binlerce portakal, kaldırım kenarlarındaki pis suya karışıp sürüklenen bütün o kabuklar, yapma meyvalarla dolu dal arım Pans'in üzerine silkivermiş muazzam bir Noel ağalın> hatıra getirir. Hiçbir köşe bucak yoktur ki, ılara rasgelinmesin. Mostralıkların aydınlık

153

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

camekânmda seçme ve süslüdürler; hapisanelerle hastanelerin kapılarında, bisküvi paketleri ile elma yığınlarına karışırlar; baloların, pazar günü. tiyatro ve eğlence yerlerinin methalinde bulunurlar. O nefis kokuları, havagazı kokusuna, çalgı gürültüsüne, paradideki sıraların tozuna karışır. Artık o raddeye gelinir ki, portakal yetiştirmek için portakal ağacına lüzum olduğu bile unutulur. Çünkü yemişi bize dosdoğru cenuptan, sandık sandık gelirken,

budanmış, şekli değişmiş, tebdili kıyafet etmiş ağacı da, kışı geçirdiği sıcak limonluktan parkların açık havasına çıkararak, şöyle bir görünür ve yine kaybolur.

Portakalın ne olduğunu hakkiyle bilmek için, onu memleketinde, Balear adalarında, Sardunya, Korsika, Cezayir'de, Akdeniz'in yaldızlı mavi havasında, ılık ikliminde görmeli. Şu anda hatırıma Blidah'nın hemen yanbaşındaki bir portakal bahçesi geliyor, işte portakalın güzel iği orada idi.

Koyu renkli, parlak, cilâlı yaprakların arasından meyvalar, renkli camlar gibi parıldıyor ve etraftaki havayı, parıl parıl çiçekleri çevreleyen o ihtişam hâlesiyê yaldızlıyordu. Şurada burada, bahçenin seyrek yerlerinden, dal arın arasından, kasabanın kale duvarları, bir cami'nin minaresi, bir türbenin kubbesi ve en üstte de, Atlas dağının, etekleri yemyeşil, yukarıyadoğru dalga dalga, öbek öbek düşmüş parçalarla, tepesi beyaz bir kürke bürünmüş gibi karla örtülü muazzam kütlesi görünüyordu.

PORTAKALLAR

153

Oralarda bulunduğum sıralarda bir gece, otuz yıldan beri görülmemiş bilmem hangi fevkalâdeliğin tesiriyle, gökyüzünün o karlı kış mmtakası gelip uykuya dalmış kasabanın üstünde bir silkindi ye Blidah, değişmiş, beyazlara bürünmüş olarak •uykusundan uyandı. Bu pek hafif, pek saf Cezayir havasında kar, sedef tozuna benziyordu. Bu karda, bir beyaz tavusun tüylerindeki pırıltılar var•dı.

Hele portakal bahçesinin güzel iği!... O sağlam yapraklar üstünde kar, lake tepsiler üzerinde buzlu şerbetler gibi, el değmemiş ve dimdik duruyordu ve kırağıya bulanmış bütün

yemişlerde harikulade bir tatlılık, şeffaf beyaz tül ere sarılmış altın külçelerinden geliyormuş gibi, ürkek bir pırıltı vardı. Bu manzara bana •bir kilise merasimini, dantelâdan cüppelerin altına giyilmiş kırmızı

rahip elbiselerini, mihrabın tenteneye sarılmış yaldızlarım hatırlatır gibi oluyordu.

Ama bende portakal ara dair en güzel hâtıra. Ajaccio civarındaki Barbicaglia'dan, sıcaklar bastırınca öğle uykusu çekmeye gittiğim o büyük bahçeden kalmıştır. Orada Blidah'dakilerden daha seyrek dikilmiş, daha boylu portakal ağaçları, ta yola kadar uzanıyordu. Bahçeyi yalnız yeşil bir çitle bir hendek, yoldan ayırmakta idi. Yolun hemen öbür tarafı denizdi, uçsuz bucaksız, masmavi bir deniz... Bu bahçede ne hoş saatler geçirdim, bilseniz! Çiçek açmış ve meyva vermiş

portakal ağaçları, başımın üstünde buram Buram tüterdi. Arasına olgun bir portakal, bir 154

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

denbire dalından koparak, sanki sıcaktan ağırlaşmış gibi akissiz, kof bir gürültü ile, yanıbaşıma düşerdi. Şöyle elimi bir uzattım mı, tamam. Bunlar, içleri kan kırmızı, şahane portakal ardı. Ne kadar lezzetliydi; sonra ufuk ne kadar güzeldi. Yapraklar arasından, havanın buğusu içinde denizin kırık cam parçaları gibi göz kamaştıran mavilikleri görünürdü. Bir de, suların pek uzaklara kadar havayı sarsan kımıldanışı, insanı kayıktaymış gibi sal ıyan o monoton fısıltı, sıcak, portakal arın kokusu... Ah bilseniz, Barbicaglia bahçesi, uyumak için ne hoş yerdi! Ama bazan, uykumun en tatlı yerinde, trampete gürültüsüyle sığınarak uyanırdım. Gürültüyü yapanlar, aşağıda, yolun üstünde talime gelen zaval ı trampetecilerdi. Çitin aralıklarından trampetelerin

bakır kasnaklarını, kırmızı pantolonların üzerine geçirilmiş uzun beyaz önlükleri görürdüm.

Biçareler, tozlu yolun acımadan aksettirdiği göz kamaştırıcı ışıktan biraz olsun kaçınmak için, duvarın dibine, çitin daracık gölgesine sığınırldı. Aman ne trampete çalıştı o. Kim bilir, susuzluktan ne kadar bağırıları yanardı. O zaman kendimi uyuşukluktan zorla kurtarıp yanibaşımda yerlere kadar sarken o kırmızı altın rengindeki nefîs yemişlerden birkaçını onlara fırlatmaktan zevk alırdım. Nişan aldığım trampeteci, portakal düşünce, trampeteyi keserdi. Bir dakika tereddüt eder. önünde hendeğe yuvarlanan nefîs portakalın nerden geldiğini görmek için etrafına bir göz atardı, sonra, çabucak, por

PORTAKALLAR

155

takalı yakalar ve kabuğunu bile soymadan, hemen dişlemeye başlardı.

Yine, Barbicaglia'ya bitişik, arada yalnız alçak bir duvar bulunan oldukça garip, küçük bir bahçeyi hatırlıyorum. Bulunduğum yer yüksekçe olduğu için, burasını olduğu gibi görebiliyordum. Bahçe, orta hal i, akıl ı uslu bir zevkle tanzim edilmiş küçük bir yerdi. İki yanına gayet yeşil şimşir fidanları

dikilmiş ve üstüne san kum döşenmiş daracık yol ariyle, kapısındaki iki servi ağacıyîe. bir Marsilya köşkünü andırıyordu. Gölgeden eser yoktu. Dipte, zemin hizasında bodrum delikleriyle, beyaz taştan bir bina vardı. Evvelâ burasını bir sayfiye evi sanmıştım, ama daha iyi bakınca, çatısındaki salipten, uzaktan yazısını sökemediğim taşta kazılmış bir kitabeden burasının bir Korsikalı aile mezarı olduğunu anladım. Ajaccio'nun etrafında, çepeçevre, herbiri

hususî bir bahçenin içinde, böyle birçok türbecikler vardır. Her aile, pazarları buralara gelip ölümleri ziyaret eder. Böyle olduktan sonra ölüm, mezarlıkların karışıklığı, izdihamı düşünülürse, daha az korkunç geliyor.

Buraların sükûnetini ancak dostların ayak sesleri bozar.

Bulunduğum yerden, nurlu bir ihtiyann, iki yanı şimşir dikili bahçe yol arında, asude bir eda ile, tin tin dolaştığım görüyordum. Bütün gün ağaçlar buduyor, toprağı bel iyor, suluyor, solmuş çiçekleri titiz bir ihtimamla koparıp atıyordu; sonra güneş batarken, ailesine mensup ölümlerin yattığı türbeye giriyor, beli, tırmıklan, ko

156

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

caman bahçe kovalarını yerli yerine koyuyordu. Bütün bu işleri, bir mezarlık bahçıvanının sakini ve asude haliyle görüyordu. Ama yine, bu babacan adam, pek de farkına varmadan, âdeta huşu içinde çahşıyor, sanki birini uyandırmaktan korkuyormuş gibi, gürültü etmemeye dikkat ediyor ve her defasında türbenin kapısını yavaşça kapıyordu. O şaşaalı sessizlik içinde bu küçük bahçenin bakımı, bir kuşun bile rahatını kaçırmıyor ve komşuluğı, insana hüznün vermiyordu.

Yalnız, deniz, insana daha geniş, gökyüzü daha yüksek görünüyor ve bu sonsuz uyku, fazla hayatıyetiyle ruhu şaşırtan ve ezen tabiatın içinde, bütün etrafına ebedî istirahat duygusunu sindiriyordu.

ÇİFTE HANLAR

Bir temmuz günü, öğleden sonra Nîmes'den dönüyordum. Hava dehşetli sıcaktı. Yol, bütün gökyüzünü dolduran ham

gümüştan kocaman bir güneşin altında, zeytinliklerle küçük meşe ağaçları arasında, tozdan bembeyaz, göz alabildiğine uzanıyordu. Ne gölgeden eser. ne de bir nefes meltem vardı. Yalnız sıcak havanın titreşmesi, bir de ağustosböceklerinin tiz perdeden ötüşü... Bu insanı sağır eden monoton tempolu ve çalgın musiki, o muazzam ışık titreşmesinden çıkıyor gibiydi... İki saattir, tek başıma yürürken, birdenbire, yolun tozları arasından karşıma bir küme bembeyaz ev çıktı. Burası SaintVincent menzili dedikleri yerdi: Beş altı çiftlik evi, kırmızı

damlı uzunca ambarlar, birkaç sıska incir ağacının altında susuz bir yalak, ta nihayette, yolun iki kenarında karşı karşıya iki büyücek han.

Bu karşılıklı iki han, pek garibime gitti. Yolun bir tarafında, gireni çıkını bol, yepyeni bir . Bütün kapıları açık. Önünde dilijans durmuş, terden buram buram tüten beygirleri çözüyorlar, arabadan inen yolcular da alçacık Duvarların gölgesinde acele acele bir şeyler içiyorlar. Hanın avlusu arabalarla, katırlarla tıklım tıklım dolu; sundurmaların altında yere uzanmış arabacılar, akşam serinliğini bekliyor. İçerde

153

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

haykırmalar, küfürler, masaya yumruk vurmalar, kadeh tokuşturmalar, bilardo gürültüsü, patlıyan gazozlar... Bütün bu patırdıyı, şen ve gür bir ses, camları zangır zangır titreten bir şarkıyla bastırıyor

Güzel Margoton kalktı

Doyamadan uykuya;

Elinde gümüş testi

Bir sabah gitti suya.

Karşiki han ise, aksine, gayet sessiz, âdeta metruk gibiydi. Avlu kapısının altında ot bitmiş, pancurlan kırık, kapı kanadında köhne bir sorguç gibi asılı duran bir çobanpüskülü dalı, eşîğin basamakları yoldan toplanmış taşlarla beslenmiş... Velhasıl hanın öyle fakir, öyle acınacak bir hali vardı ki, içine girip bir şey içmek, sadaka vermek kabîlindendi.

İçeriye girince, kendimi ıssız ve hazin, upuzun bir salonda buldum. Perdesiz üç büyük pencereden dolan göz kamaştırıcı ışık, burasını daha hazin, daha ıssız gösteriyordu. Birkaç kırık dökük masa, üstünde tozdan rengi kaybolmuş bardaklar, dört deliğini birer keşkül gibi uzatan kırık bir bardo, sarı bir kanape, köhne bir tezgâh. Bütün salona kötü ve ağır bir sıcaklık çökmüş. Ya sinekler? Hele o sinekler! Salkım salkım tavana, camlara yapışmış, bardakların içine

ÇİFTE HANLAR

158

girmiş... Kapıyı açtığım zaman, an kovanına girmişim gibi, bir vızıltı, bir kanat vızıltısıdır başladı.

Salonun bir ucunda, pencerenin önünde cama abamı gibi dışarısını seyretmeye dalmış bir kadın vardı. İki defa:

— Hey hancı! diye seslendim.

Yavaşça bana döndü. Buruşuk, çatlamış, toprak rengine bii yüz, memleketin ihtiyar kadınlarında âdet olduğu gibi, uzunca, kırmızıya çalan dantelâ bukleleriyle çevrenmiş cam oir köylü kadın suratı. Ama görüldüğü kadar ihtiyar da değildi; yalnız gözyaşları kendisini bu hale sokmuştu.

Gözlerini sile sile:

— Ne istiyorsunuz ? diye sordu.

— Biraz oturup bi şeyler temek... Söylediğimi anlamamış gibi, yerinden kımıldamadan, şaşkın şaşkın yüzüme baktı.

— Kuzum burası han değil mi ? Kadın içini çekti:

— Evet, dedi. han olmasına han... Ama niçin, siz de ötekiler gibi karşıya gitmiyorsunuz? Orası daha neşeli...

— Neşeh ama bana gelmez... Ben burasın> beğendim.

Dedim ve cevabını beklemeden gidip bir masaya yerleştim.

Kadıncağz, niyetimin ciddi olduğuna kanaat getirince, büyük bir telâşla gidip gelmeğe, çekmeceleri çekmeğe, şişeleri karıştırmaya, kadeh

160

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

leri silmeye, sinekleri tedirgin etmeye başladı... Hana birisinin gelmesi, âdeta başlıbaşına bir hâdise olmuştu. Zaval ıcık zaman zaman duraklıyor, sonunu getirmekten ümidini kesmiş gibi başını el eri içine alıyordu.

Sonra, dipte salona bitişik bir odaya girince de, kocaman anahtarlarla uğraştığını, kilitleri zorladığını, ekmek teknesini karıştırdığını, üflediğini, toz silktiğim, tabak yıkadığını duydum. Arada bir, derin derin içini çektiği, hıçkırıkları tutamadığı da oluyordu.

Böylece bir çeyrek saat geçtikten sonra, önüme bir tabak dolusu passeril e (kuru üzüm), kaya gibi sert, bayat bir Beaucaire ekmeğiyle bir şişe şarap geldi.

Garip mahlûk:

— Yemeğiniz hazır! dedi ve hemen pencere önündeki eski yerine geçti.

*

* *

Bir taraftan şarabımı içiyor, bir taraftan da kendisim söyletmeye çalışıyordum:

— Pek öyle kalabahğımız yoktur, değil mi, kadının ?

— Ah mösyö, kimsecikler gelmez... Burada yalnız biz varken başkaydı. Yolcular bize inerdi, yabani ördek mevsiminde avcılar bizde ziyafet çekerdi. Bütün sene, kapımızın önünden arabalar sksik olmazdı... Ama komşular gelip de karşımıza yerleşince, işlerimiz bozuldu...

Anık her

ÇIFTE HANLAR

161

kes, karşıya iniyor. Bizim burasını, pek kasvetli buluyorlar. Doğrusu yerimiz pek de ferah değil, sonra, ben de güzel değilim. Sık sık beni sıtma tutar; iki kızım vardı, öldü... Karşıda ise, her zaman atarlar kahkahayı... Hanın sahibi, Arles'li

bir kadın.. Dantelâlar içinde, boynunda üç sura altın zincir, güzel bir kadın. Duyansın sürücüsü1 de dostu... Yolcuları hep karşıya indirir. Sonra oda hizmetçisi diye bir sürü aşifte de var... işlerini yoluna koymuşlar. Bütün Bezouces, Redessan^ Jonquieres delikanlıları, hep orada. Arabacılar bile

uğramadan geçmezler... Ben de, burada bütün gün, tek başıma, çile doldururum L.

Bunları, ahu hep cama dayalı, dalgın ve kayıtsız bir sesle anlatıyordu. Her halde karşiki handa, kendisini üzen bir şeyler olmalıydı...

Birdenbire, yolun öbür kenarında, bir kaynaşma oldu. Dilijans, toz duman içinde, hareketegeldi.

Kırbaç sakladı, sürücünün borusu öttüT kapıya üşüşen kızlar:

— Güle güle! Güle güle! diye bağıştılar. Sonra, deminki o dehşetli ses. yine şarkısını tutturdu:: Elinde gümüş testi, Bir sabah gitti suya, Su başında girmişti Üç silâhlı pusuya...

Bu sesi duyar duymaz kadıncağız, ürperdi ve bana dönerek, yavaşça:

— İşitiyor musunuz? dedi, kocam... Nasıl güzel şarkı söylüyor, değil mi?

162

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Şaşkın şaşkın kendisine baktım:

— Nasıl ? Kocanız mı ? O da mı oraya gidiyor?

O zaman kadıncağız, müteessir, fakat tatlılıkla:

— Ne yaparsınız efendim, dedi, erkekler böyledir; karşılarında ağlansın istemezler.

Bense, .kızlarımın ölümünden sonra, hep ağlar oldum... Hem sonra, bizim burası pek sıkıntılı... Kimsecikler gelmez. Benim zaval ı efendi de, pek canı sıkılınca, karşıya içmeye gider.

Sesi de güzeldir: Arles'li kadın ona şarkılar söyler. Bakın, yine başladı.

Zaval ı, penceresinin önünde, litreye türeye, 'el erini uzatmış, yanaklarından sızan iri gözyaşlarıyla bir kat daha çirkinleşmiş. Arles'lı kadına şarkılar söyleyen efendisinin sesini vecd içinde dinliyordu: Biri dedi: Gelsen Seveyim doya doyal

MİLİANA'DA

SEYAHAT NOTLARI

Bu sefer sizi. günöbirliğine, değirmenden iki> üçyüz fersah uzağa, Cezayir'in güze) bir kasabasına götürüyorum... Böylece dümbeleklerle ağustosböceklerinden biraz uzaklaşıp başımızı dinlemiş oluruz.

... Yağmur yağacak, gökyüzü kapanık, Zaccar dağının tepelerini sis bürümüş. Kasvetli bir pazar günü. vesselam... Oteldeki küçük odamda. Arapların kale duvarlarına bakan pencere acık. sigara üstüne sigara içerek, kendimi oyalamaya çalışıyorum... Otelin bütün kütüphanesi emrime amade.

Pek mufassal bir kayıt ve tescil muamelâtı tarihi ile Paul de Kock'un birkaç romanı arasında.

Montaigne'den bir tek cilt buldum... Kitabı rasgele açtım ve La Boetie'm'n (1) ölümüne dair o harikulade mektubu bir daha okudum... Bakın, şimdi de, eskisinden daha düşünceli, daha sıkıntılı

oldum... Yağmur damlamaya başladı. Pencerenin pervazına düşen her damla. orada geçen seneki yağmurlardan kalma kat

(1) uenne de La Boetie (1530—1568) ilkçağ kültürü ile beslenmiş bir Fransız muharriri olup Discours sut la servitude volontaire adındaki meşhut eseriyle, ıstıbdad hücum etmişti.

164

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

merli tozlar üstünde geniş bir yıldız çiziyor... Kitap el erimden kayıyor ve ben bu gamlı yıldıza baka baka, epey zaman, olduğum yerde kalıyorum....

Kasabanın saat kulesi ikiye çalışıyor. Saat kulesi dediğim yer, buradan ince beyaz duvarlarını

farkettiğim eski bir türbedir. Hey gidi biçare türbe hey. Bundan otuz sene evvel, kim derdi ki bir gün, göğsünün ortasında belediyenin kocaman bir saat kadranını taşıyacak ve her pazar, saat ikide, Milianah kiliselerine ikindi duası için çan çalmak işaretini verecek? Dan! Dan! Dan! İşte çanlar da ahenge başladı!... Merak etmeyin, pey uzun sürer... Doğrusu bu oda da, pek kasvetli...

Felsefî düşünceler de denen iri iri örümcekler, bütün köşe bucağa ağlarını örmüşler...

•Güpegündüz, hayırdır inşaal ah! Haydi sokağa...

Kasabanın büyük meydanına varıyorum. 3. Piyade Alayının öyle birazcık yağmurdan gözü

yılmıyan bandosu, şeflerinin etrafına halka olmuş. Tümen karargâhının bir penceresinde, yanında kızları ile, General arzı endam ediyor; meydanda kaza kaymakamı ile sulh hâkimi, kol kola girmiş, bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlar. Yarım düzine kadar yan çıplak arap çocuğu, bir köşede cırlak cırlak bağnşarak, zıpzip oynuyor. Ötede, hırpani kıyafette

ihtiyar bir yahudi. dün aynı yerde bıraktığı güneş ışığını
aramaya gelmiş, bulama

MİLİANAH'DA

yınca şaşırıp kalıyor... Bir, iki, üç. haydi!. Bando, geçen kış,
laternaların penceresinin altında çalıp durdukları Talexy'nin
eski bir mazurkasınabaşlıyor. Bu mazurka, eskiden pek
canımı sıkardı, bugüp ise gözlerimden yaş getirecek kadar
bana. dokundu.

Ah? bu 3. alayın muzikacıları, ne kadar mesut, insanlar!
Gözler. on altılık notalara dikilmiş, tempo ve şamata ile mest
olmuşlar, usûltutmaktan başka bir şey düşünmüyorlar.
Ruhlan. bütün ruhları, çalgılarının ucunda, iki bakır maşa
arasında titriyen, o el kadar geniş, dört köşe kâğıdın içinde...

Bu babacanlar için her şey bundan ibaret. Çaldıkları mil î
havalar, hiçbir zaman yüreklerine gurbet acısı düşürmemiş...
Neyazık ki, ben bandoya dahil değilim. Çaldıkları' parça
bana dokunuyor.

Uzaklaşıyorum.

Bu yağmurlu pazar gününün geri kalan saatlerim nerede
geçirsem acaba? Ne âlâ! Seyyid, Ömer'in dükkânı açık...
Seyyid Ömer'e uğryalım.

Seyyid Ömer'in dükkânı var ama kendisi dükkâna değil. O.
cetbecet emîr, yenicenle, tarafından boğularak öldürülen
eski bir Cezayii dayısının oğludur. Babası ölünce Seyyid
Ömer, pek sevdiği annesiyle birlikte, Milianah'ya sığınmış
ve. burada, portakal ağaçlarıyla, şadırvanlarla dolu, gayet
serin ve güzel saraylarda, zağarlan. şahinleri, atları ve
karılan arasında, birkaç sene, ha 166

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

kîm bir derebeyi gibi yaşamış. Fransızlar gelmiş. Başlangıçta bizim düşmanımız ve Abdülkadir'in müttefiki olan Seyyid Ömer. sonunda emir ile •bozuşmuş ve gelip bize inkıyadetmiş. Emîr, intikam almak için, Seyyid Ömer'in bulunmadığı bir zaman, Milianah'ya girmiş, saraylarını yağma etmiş, portakal ağaçlarını söktürmüş, atlan ile kanlarını alıp götürmüş ve annesini, boynunu büyük bir sandığın kapağına kıştırarak, öldürmüştü... Seyyid Ömer'in hiddeti müthiş olmuş. Hemen Fransa'nın hizmetine girmiş ve emîre karşı açtığımız sefer •devam ettikçe, ondan daha mükemmel, daha yırtıcı bir askerimiz olmamış. Harb bitince Seyyid Ömer, Milianah'ya dönmüş.

Ama bugün bile, •önünde Abdülkadir'den bahsedildiği zaman, öfkeden rengi atar. gözlerinden şimşek çakar.

Seyyid Ömer altmış yaşındadır. Bu kadar yaşlı, üstelik bir de çiçek bozuğu olmasına rağmen, yüzü güzel iğini muhafaza ediyor. Uzun kirpikler, bir kadın bakışı, sevimli bir tebessüm, asîl bir eda. Harb yüzünden malı mülkü mahvolmuş, kendisine eski varlığından Chelif ovasında bir çiftlik ile, Milianah'da, gözü önünde yetiştirdiği üç oğlu ile birlikte kendi halinde yaşadığı bir ev kalmış.

Yerli reisler, kendisine büyük bir saygı gösteriyorlar. Aralarında bir ihtilâf çıkınca, hemen onu hakem yapıyorlar, onun hükmü de, hemen daima kanun yerine geçiyor. Sokağa pek az çıkar.

Kendisini, her gün öğleden sonra, evine bitişik ve kapısı sokağa açılan bir dükkânda bulmak mümkün. Burasının mobil

MILIANAH'DA

yası, hiç de şatafatlı değil: badanalı beyaz duvarlar, çepeçevre tahta bir sedir, minderler, çubuklar, iki mangal... İşte Seyyid Ömer'in, herkesin derdini dinlediği ve dâvalarına baktığı yer, .burasıdır.

Sanki dükkânda hâkimlik eden bir Hazreti Süleyman.

* * *

Bugün pazar, içerisi hayli kalabalık. On iki kadar kabile reisi, sırtlarında burnus, çepeçevre sedire bağdaş kurmuşlar. Her birinin yanında uzun bir çubukla örme bir zart içinde küçücük bir kahve fincanı var. içeriye girdim, kimse yerinden kımıldanmadı... Seyyid Ömer.

oturduğu yerden, en şirin tebessümü ile beni karşıladı ve eliyle, yanbaşıda, sarı ipekten büyücek bir mindere buyur etti. Sonra, parmağım dudaklarına götürerek, işaretle, ses çıkarmayıp dinlememi anlattı. Hâdise şu: Bir arazi meselesi yüzünden BenîZougzoug kabilesinin reisiyle Milianah'lı Yahudinin biri arasında ihtilâf çıkmış, her iki taraf da, dâvayı Seyyid Ömer'e anlatmak ve onun hükmüne razı olmak hususunda anlaşmışlar. O

gün de duruşma günü imiş, şahitler çağırılmış. Ama bizim Yahudi, birdenbire caymış, şahit filân getirmeden, yalnız başına gelmiş ve bu iş için artık Seyyid Ömer'e değil, Fransızların sulh hâkimine başvurmak niyetinde olduğunu söylemiş... Ben içeriye girdiğim vakit, iş bu kertedeydi.

168

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Yahudi sarımtırak sakal ı, kahverengi setreli, mavi çoraplı, kadife kasketli, ihtiyar bir herif başını

yukarıya kaldırıyor, yalvaran gözleri fıldır fıldır, Seyyid Ömer'in pabuçlarını öpüyor, boynunu büküyor, diz çöküyor, el erini kavuşturuyor... Arapça bilmem ama, Yahudinin pandomimasından, ağzından düşürmediği Zouge de paix, Zouge de paix lâkırdısından, bütün bu dil dökmelerin mânasını anlıyorum:

— Biz Seyyid Ömer'den şüphelenmeyi aklımıza getirmeyiz; Seyyid Ömer, hakimdir; Seyyid Ömer, âdildir... Ancak şu var ki, Zouge de paix bizim işimizi daha iyi görür.

Orada bulunanlara hepsi bu işe fena içerlemişti, ama, serde araplık var. hiç kimse istifini bozmuyor... Seyyid Ömer, müstehziler şahı sedirine yaslanmış, gözler dalgın, dudaklarında çubuğun kehlibar ucu, bütün bu lâkırdıları gülümsiyerek dinliyor. Yahudi en dolambaçlı ibaresinin tam ortasında iken, biri Caramba'yı basıyor ve herifin sözünü ağzına takıveriyor. Bu adam, kabile reisinin şahidi sıfatıyla gelmiş bir İspanyol muhaciri... Yerinden kalkıyor, çıfita yaklaşıp, her dilden, her çeşit, hattâ aralarında burada tekrarlanamayacak kadar okkalı bir Fransız lâfı da dahil, bir sepet dolusu küfürü, herifin tepesinden aşağı boşaltıyor... Seyyid Ömer' in fransızca bilen oğlu.

babasının huzurunda böyle bir kelimenin geçtiğim duyunca, kıpkırmızı kesiliyor ve dışarıya çıkıyor. Arap terbiyesinin bu hususiyetini hatırdan çıkarmamalı.

MILIANAH'DA

169

içerdekiler yine istiflerini bozmuyorlar, Seyyid Ömer de hep gülümsüyor. Yahudi ayağa kalkıyor, korkudan titriye titriye, ama mahut Zouge de paix, Zouge de paix teranesine de hız vere, rek, geri çekile çekile kapıyı buluyor... Çıkıyor. İspanyol, hiddetten kan beynine sıçramış, peşinden fırlıyor, herifi

sokakta yakalıyarak suratına iki sil e aşk ediyor... Çıfıt, kol arını açarak, dizüstü çöküveriyor. Yaptığından biraz utanan İspanyol da, tekrar, dükkâna giriyor... İspanyol'un içeriye girmesiyle Yahudinin yerinden kalkması bir oluyor, etrafını saran rengârenk kalabalığı sinsi sinsi bir süzüyor. Ortada her çeşit insan var: Maltızlar, Mahonlular, Zenciler, Araplar. Ama hepsi de Yahudilere kin beslemekte birlik, bir Yahudiye böyle kötü muamele edildiğim görmekten memnun... Çıfıt bir an duraklıyor, sonra bir arabı, burnusunun eteğinden yakahyarak:

— Sen gördün, Ahmet, diyor, sen gördün. Sen buradaydın. Gâvur beni dövdü. Şahidim olursun, ha ? Şahidim olursun değil mi ?

Arap, burnusunu çekip kurtarıyor ve Yahu•diyi itiyor. Bir şey bildiği yok ki, hiçbir şey gör•memiş: tam o sırada başını çevirmiş bulunuyormuş...

Zaval ı çıfıt, bir frenkinciri soymakta olan Şişman bir Zenciye:

— Ama sen, Kaddur, diyor, sen gördün... *Gâvurun beni nasıl dövdüğünü gördün...

170

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Zenci, tahkir makamında yere tükürüyor ve kalkıp gidiyor. O da hiçbir şey görmemiş. Külahının altında gözleri kor gibi hınzır hınzır parlıyan, şu ufak tetek Maltız da hiçbir şey görmemiş. Başında nar sepeti, gülerek kaçıp giden şu karayağız Mahonlu kadın da hiçbir şey görmemiş...

Yahudi istediği kadar bağırsın, yalvarsın, tepinsin... Kimse şahit olmuyor. kimse bir şey görmemiş... Bereket versin, iki

dindaşı, tam o sırada, sünepe sünepe. duvar diplerine
sürtünerek sokaktan geçiyor. Bizim Yahudi onları görüyor:

— Çabuk, çabuk, kardeşlerin! Çabuk dâva vekiline! Çabuk
sulh hâkimine!... Sizler, gördünüz elbette... Benim gibi bir
ihtiyatı naşı) dövdüklerim gördünüz!...

Hiç görmez olurlar mı? Elbette görmüşlerdir!...

... Seyyid Ömer'in dükkânında dehşetli bis heyecan...
Kahveci, fincanları dolduruyor, çubukları

yakıyor, konuşan konuşana, kahkahayı atan atana. Bir
Yahudinin dayak yediğini görmek, pek keyifli şey!...
Şamatanın, tütün dumanının arasından, usulcacık kapıya
yaklaşıyorum Niyetim, Yahudi mahal esinde biraz dolaşarak,
çıfıtın dindaşları, kardeşlerine yapılan bu hakarete ne
diyorlar, onu anlamak...

Babacan Seyyid Ömer bana:

— Bu akşam yemeğe gel, mösyö! diye bağılıyor.

MİLİANAH'DA

171

Daveti kabul ederek teşekkür ediyorum. Artık dışardayım.

Yahudi mahal esinde, herkes ayak üstünde. Hâdise çoktan
almış yürümüş. Dükkânlarda kim> seçikle yok. İşlemeciler,
terziler, saraçlar, velhasıl bütün Beni İsrail, sokağa
dökülmüş.... Kadife kasketli, mavi çoraplı adamlar, öbek
öbek toplanmış, çırpına çırpına bağışıp duruyorlar... Solgun
benizli, yahni yanaklı, yüzleri siyah şeritlerle çevrili, sırma
göğüslüklü düpedüz entarileri içinde tahtadan oyulmuş
putperest heykel eri gibi dimdik duran kadınlar, miyavlıya

miyavhya, bir kümeden öbürüne geliyorlar... Tam oraya vardığım sırada, kalabalık dalgalanır gibi oldu. Herkes koştu, itişip kakıştı... Maceranın kahramanı Yahudi, şahitlerinin omuzuna dayanmış, iki keçeli dizilen kasketlilerin arasından, bir ha babam gayret! tufanı içinde geçiyor:

— Al öcünü kardeş, öcümüzü al, Yahudi mil etinin intikamını al. Hiç korkma, arkanda kanun var.

Çam sakızı ile meşin eskisi kokan suratsız •bir cüce. miskin miskin, ahlıya uflıya. yanıma sokuluyor vebana:

— Görüyorsun ya, diyor. Biz. biçare Yahudi* tere. neler yapıyorlar! Şu zaval ı ihtiyara bak.

Zaval ıyı öldüresiye döğmüşler.

Hakikaten zaval ı çıfıt, canlı cenaze gibi. Gözlerinin ten uçmuş, surat al ak bul ak, önümden geçiyor. Geçiyor ama yürümüyor. sürükleni

172

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

yor. Onu ancak, bolca bir tazminat, iyi edebilir. İşte zaten bunun için herifi hekime değil, dâvavekiline götürüyorlar.

Cezayir'de ne kadar çekirge varsa, hemenhemen o kadar da dâva vekili vardır. Anlaşılanbu meslek, pek kârlı... Her halde şu iyiliği var ki, insan bu mesleğe imtihansız, kefaletsiz, stajsız, değirmene girei gibi girebiliyor. Naşı) biz Paris'de edebiyatçı oluveriyorsak, Cezayir'de de insan öyle dâva vekili olabiliyor. Bunun için debiraz fransızca, ıspanyolca ve arapça bilmek, dağarcığında daima bir kanun kitabı bulundurmak ve her şeyden evvel de işin ehli olmak kâfi.

Dâva vekilinin türlü türlü işlen olur; sırasına göre avukat, noter, simsar, eksper, tercüman, muhasip, komisyoncu, arzuhalcidir, velhasıl müstemlekenin maître Jacques'ı! Yalnız Harpagon'u bir tek Maître Jacques'ı vardı, müstemleke de ise lüzumundan fazla mevcut. Yalnız Milianah'da bile bunlar sürü ile... Yazıhane masrafından kurtulmak için bu efendiler, çokluk, müşterilerini büyük meydandaki kahvede kabul ederler ve akıl danışanlara, apsent ile champoreau (1) tasb arasında akı) öğretirler. (Artık nasıl öğretirler, bilmem).

(1) Süt lü kahveye kirş veya rom ilh. ilâvesiyle vapılan bir nevi içkidir ki, Âfrika'daki Avrupalılar arasında pek rağbettedir.

I

MİLİANAHA'DA

173

İşte bizim haysiyetine düşkün çıfıt da, yanında iki şahidi, büyük meydandaki kahveye doğru yola düzüldü. Artık onların peşim bırakalım.

Yahudi mahal esinden çıktım, Arap işlerine bakan dairenin Önünden geçiyorum. İnsan dışardan bakınca, arduvaz örtülü çatısı ve üstünde dalgalanan Fransız bayrağı ile, burasını bir köy belediye dairesi zanneder. Tercümanı tamrım. Haydi girelim de, karşı karşıya birer sigara içelim.

Zaten bu güneşsiz pazar gününün sonunu sigara içe içe getireceğiz galiba.

Kalemin önündeki avlu, hırpani kıyafetli Araplarla aklım tıklım. El i kadarı, burnuslariyle duvar boyunca çömelmişler, sıra bekliyorlar. Açık havada olmasına rağmen, bedevilerin bu bekleme salonundan müthiş bir ten kokusu geliyor.

Çabuk geçelim... Kalemde bizim tercümanı, çıplak tenlerine kir içinde birer uzun entari geçirmiş, çileden çıkmış gibi kaş göz işaretleriyle, bilmem hangi teşbih hırsızlığını anlatan iki yaygaracı ile boğaz boğaza buluyorum. Köşede bir hasıra oturup bakıyorum... Doğrusu bu tercüman üniforması da pek güzel, Milianah tercümanına da pek yakışmış. Al ah için üniforma ile tercüman, tam birbirine denk. Elbise, havaî mavi renkte, sonra siyah şeritleriyle parlak yaldızlı düğmeleri de var.

Tercüman ise sarışın, pembe beyaz, kıvrırcık saçlı, şen, şakrak, yakışıklı bir hüsar, 174

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

biraz geveze, eh o kadar çok dil biliyor! Biraz şüpheci, şark dil eri mektebinde Kenan'ın talebesi imiş! Spora pek düşkün, kaymakamın karışma tertibettiği gece toplantılarında nasılsa, çölde Arap cadırında da o kadar keyifli, herkesten iyi mazurka oynar kuskus pişirmekte eşi akranı yoktur.

Velhasıl Parisli. İşte bizim delikanlı, böyle bir delikanü. Kadınlar neden kendisine bayılıyor diye artık şaşmayın. Şıklıkta bir tek rakibi var: o da dairenin çavuşu. Çavuş âlâ çuhadan setresi ve sedef düğmeli tozlukları ile garnizonda herkesi yeis ve haset içinde bırakmış.. Daireye bağlı

olduğu için, angaryalardan muaf, çarşı pazarda elde beyaz eldiven, sinek kaydî traş olmuş, koltuğunda büyük defterler, dolaşır durur. İtibarına diyecek yoktur.

Anlaşıldı, bu teşbih çalma hikâyesi, kurt masab gibi uzıyacak galiba. Sonunu bekliyemiyeceğim.

Çıkıp giderken bekleme yerini heyecan içinde görüyorum. Kalabalık, uzun boylu, solgun benizli, siyah bir burnusa

bürünmüş, babayiğit bir yerlinin etrafım almış. Bu adam. sekiz gün evvel.

Zaccar dağında bir parsla boğuşmuş. Pars ölmüşsüme, adamın da kolunun yarısını yemiş. Şimdi, sabafı akşam, daireye gelip kolunu pansumanettiriyor. Her defasında, macerayı kendi ağzından dinlemek için adamcağıza avluda yakalıyorlar. Ağır ağır, boğazdan çıkma güze) bir sesle söz söylüyor. Vakit vakit burnusunu açıyor ve göğsü

MİLİANAH'DA

175

üzerine asılmış, kanlı bezlere sarılı sol kolunu gösteriyor.

Sokağa çıkar çıkmaz, müthiş bir fırtına koptu. Yağmur, gök gürlemesi, şimşek, sam. Çabuk bir yere sığınalım. Rasgele bir kapıdan içeriye daldım ve mağrip usulünde bir avlunun kemerleri altına istif olmuş bir alay çingenenin içine düştüm. Bu avlu, Milianah cami ne aittir. Müslümanların aceze takımı, hep buraya sığındığı için adına fukara avlusu derlei.

Tüyleri haşaratla dolu kocaman sıska tazılar, kötü kötü etrafımda dolaşmaya başladılar. Dehlizin sütunlarından birine dayanmış, hiç oralı olmamaya çalışıyorum. Kimseye bir şey söylemeksizin, avlunun renkli taşları üzerinde seken yağmuru seyrediyorum. Çingeneler, yığın yığın, yerlere uzanmışlar. Yanı başımda. göğüs ve bacakları açık, el eriyle ayaklarında kocaman demir bilezikler, âdeta güzel bir genç kadın, hazin ve hınhımca bir sesle üç perdeden bir şarkı

tutturmuş söylüyor. Şarkı söylerken de, hem kırmızı bakır renginde çırpıplak bir yavruya meme veriyor, hem de serbest eliyle, bir taş havanda arpa doğuyor. Şiddetli bir rüzgârın

kamçıladiğı yağmur, bazan kadının ayaklariyle çocuğun vücudunu sırsıklam ediyor.

Kadın, hiç oralı örmüyor, arpasını döğerek, çocuğunu emzirerek şarkısın devam ediyor.

176

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Sağnak kesilir gibi oldu. Havanın biraz açıldığını görünce, hemen bu mucizeler avlusundan kendimi dışarıya atıyorum ve Seyyid Ömer'in ziyafetine yol anıyorum. Zaten vakit de gelmiş.

Büyük meydandan geçerken yine bizim ihtiyar Yahudiye rasgeliyorum. Dâva vekilinin koluna dayanmış, gidiyor. Arkasında da şahitleri, neşeli neşeli yürüyorlar. Etraflarında bir sürü murdar Yahudi çocuğu, sıçrayıp duruyor... Herkesin keyfi yerinde. Dâva vekili, dâvayı üzerine almış, mahkemede iki bin frank tazminat istiyecemiş.

Seyyid Ömer'in konağında muhteşem bir ziyafet. Yemek odası, mağrip biçiminde zarif bir avluya açılıyor, avluda iki üç şadırvan sırlı şırlı akmakta... Nefîs alaturka yemekler... Baron Brisse'e tavsiye ederim! Birçok yemekler arasında bilhassa bademli pilice, vanilyah kuskusa, biraz ağır olmakla beraber, gayet leziz bir kaplumbağa yahnisine ve kadı lokması dedikleri bal ı bir hamur tatlısına mim koydum... Şarap olarak da yalnız şampanya vardı. Seyyid Ömer, haram olmasına rağmen, hizmetkârlar sırtlarım döner dönmez biraz şampanva atıştırıyor. Yemekten sonra, ev sahibinin odasına geçiyoruz. Bize macun, çubuk ve kahve getiriyorlar... Bu odanın eşyası, pek sade: bir sedirle birkaç hasır; dipte gayet yüksek büyük bir karyola var, üstüne sırma işlemeli küçük kırmızı yastıklar serpiştirilmiş... Duvara

MILIANAH'DA

177

Hamadi adında bir amiralin zaferlerini gösteren eski bir Türk tablosu asılmış. Anlaşılan Türkiyede ressamalar her tabloya bir tek renk kul anıyorlar. Bu tablo da yalnız yeşil e yapılmış; deniz, gökyüzü, gemiler, bizzat amiral Hamadi de dahil, her şey yeşil, hem de ne yeşil !...

Arap âdetine göre, erken kalkıp gitmek lâzım. Kahveyi içip çubuğu da çektikten sonra ev sahibine Al ah rahatlık versin dedim ve kendisini karılarıyla başbaşa bıraktım.

Nerede vakit geçirmeli? Yatmak için daha pek erken, henüz sipahi kışlasında bile yat borusu çalınmadı. Zaten Seyyid Ömer'in sırmalı küçük yastıkları da, etrafımda harikulade bir frandoldur tutturdu. Bunlar beni uyutmaz ki!... Hem tiyatronun önüne de geldim, bari biraz da buraya uğrayayım.

Milianah'nın tiyatrosu, iyi kötü bir tiyatro salonu haline sokulmuş eski bir ot ambarıdır. Gazı perde arasında doldurulan kocaman asma lâmbalar, avize vazifesini görüyor. Parterdekiler ayakta, orkestraya sıralar konmuş. Locaların çalımına diyecek yok, çünkü hasır iskemleleri var... Salonun çepeçevre etrafında karanlık, parkesiz uzun bir geçit... İnsan kendim sokakta zanneder, sokaktan hiç farkı yok... İçeriye girdiğim zaman oyun başlamış bulunuyordu. Şaşırdım kaldım, aktörler hiç

de fena değil. Erkeklerinden

178

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

bahsediyorum. Hepsi de cerbezeli, canlı,.. Bunların hemen hepsi de amatör, 3. alayın askerleri.

Bütün alay kendileriyle iftihar ediyor ve her akşam bunları alkışlamaya geliyor.

Kadınlara gelince, heyhat!... Hepsi de o küçük taşra tiyatrolarındaki kadınlar gibi iddialı, cırlak ve kalp... Mamafih bu hanımların arasında iki tanesi, henüz tiyatroya başlamış, Miliaaah'b pek genç

iki Yahudi kızı, dikkatimi çekiyor... Ana babaları da, seyirciler arasında, pek memnun. Kızlarının bu işte binlerce duoro kazanacaklarına imanları var. Tiyatrodan milyonlar kazanmış Yahudi kızı

Rachel'in efsanesi, şark Yahudileri arasında pek yayılmış.

Bu iki küçük Yahudi kızının şanodaki hal eri, ne kadar komik ve acıklı! Pudra al ık yerinde, kıyafet dekolte, sahnenin bir ucunda kaskatı, mahcup mahcup duruyorlar. Hem üşüyorlar, hem de utanıyorlar. Arada sırada, mânasını anlamadan, kafasını gözünü yarararak bir cümle söylüyorlar ve söz söylerken de, iri Yahudi gözleriyle, afal afal seyircilere bakıyorlar.

*

* *

Tiyatrodan çıkıyorum. Etrafımı saran karanlığın içinden, meydanın bir köşesinden bağrıışmalar duyuyorum... Her halde kozlarını bıçakla pay den birkaç Maltız olmalı...

MILIANAH'DA

Surlar boyunca ağır ağır yürüyerek otele dönüyorum. Portakal ve mazi ağaçlarının o güzelim, kokulan, ovadan yükseliyor. Hava ılık. gökyüzü âdeta bulutsuz... Ötede, yolun ucunda eski bir mabedin enkazı olan köhne bir duvar hayaleti peyda oluyor. Bu duvarın kudsiyeti var. Her gün Arap kanlan buraya gelip tuta ve peştamal parçalarıyla burnus eteklerini, gelin teline sarılmış u/un kızı! saç örgülerim adak gibi asarlar... Bütün bunlar, ince bir ay ışığı altında, gecenin ılık nefesiyle dalgalanıp duruyor.

ÇEKİRGELER

Bir Cezayir hâtırası daha, sonra yine değirmene döneceğiz...

G Sahel çiftliğine geldiğim günün gecesi, bir türlü uyuyamamıştım. Yerimi yadırgamak, yolculuğun rahatsızlığı, çakal arın ulumaları, sonra insanın sinirlerini bozan, boğucu bir sıcak, sanki cibinliğin deliklerinden içeriye bir nefeslik hava girmemiş gibi, tam bir boğulma... Sabaha karşı, penceremi açtığım vakit, yavaş yavaş kımıldanan, kenarları siyah ve pembe saçaklı ağır bir yaz sisi, havada, bir muharebe meydanını kaplıyan barut dumanı gibi, dalgalanıyordu. Bir tek yaprak bile kımıldamıyordu; gözlerimin önüne serilen bu güzel bahçelerde, bayii üstüne, şaraba tatlılık veren güneşin alnına aralıklı dikilmiş asma kütüklerinde, gölgeliğe konmuş Avrupa cinsi yemiş

ağaçlarında, boysuz portakal arda, dizi dizi sıralanmış küçücük mandalina ağaçlarında hep o kapanık ve kasvetli hal, fırtına bekliyen yaprakların hareketsizliği vardı. Bir nefesle, hemen pek hafif ve ince saçları birbirine dolanıp çırpınan muz ağaçları, o açık yeşil renkte kocaman kamışlar bile, derli toplu birer sorguç gibi, sessiz ve dimdik duruyorlardı.

İçinde dünyanın bütün ağaçları biraraya getirilmiş, her biri, mevsiminde, gurbettede çiçe ÇEKİRGELELER

181i

ğini açıp yemişini veren bu harikulade çiftliği bir an seyre daldım. Buğday tarlaları ile sık mantar meşelikleri arasında böyle boğucu bir sabah

vaktinde manzarası insanın içini serinleten bir arık parüdaya parıldaya akıyordu. Bütün bu şeylerin güzel ik ve intizamına, mağrip usulü kemerleriyle bu güzel çiftlik binasına, şafakla bembeyaz kesilmiş taraçalarda, etrafına sıralanmış ahırlarına ve ambarlarına hayran olurken, yirmi sene evvelsim, o babacan insanların bu Sahel vadisine yerleşmeye gelip de, ortada kötü bir yol amelesi barakasından, bodur hurma ve yabani sakız ağaçlarıyla diken diken olmuş bakımsız bir topraktan başka bir şey bulamadıkları zamanı düşünüyordum. Her şeyi yoktan var etmek, her şeyi yeni baştan kurmak icabetmişti. Yerli Arapların isyanları da eksik olmuyordu. Sapam bırakıp silâha sarılmak lâzımgeliyordu. Üstelik bir de hastalıklar, göz ağrıları, sıtmalar, kötü ve eksik mahsul er, tecrübesizliğin acemilikleri, ne yaptığını bilmiyen, dar düşünceli bir idare ile Çekişmeler... Bu ne emektir, bu ne yorgunluktu! Hiç durup dinlenmeden her şeye gözünü dört açmak lâzım geliyordu!

Şimdi bile, kötü günlerin maziye karışmış olmasına ve alın teriyle pek pahalıya kazanılan zenginliğe rağmen, kan koca, her ikisi de, çiftlikte herkesten evvel ayakta idiler. Sabah sabah, onların zemin katındaki büyük mutfaklarda dolaşarak işçilerin kahvaltısına nezaret ettiklerini duyuyordum. Biraz sonra çan çaldı ve arkasından da

182 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

işçiler yola düzüldüler: Burgonya'dan gelme bağcılar, başlarında kırmızı bir fes, hırpani kıyafetli Kabylie rençberleri, Mohanlı baldırıçıplak yol amelesi, Maltızlar, Lucques'lüler, velhasıl idaresi güç, karmakarışık bir güruh... Çiftlik sahibi, kapının önünde, her birine, âmirane ve sertçe bir sesle, o gün yapacağı işi söylüyordu. Bu da bitince, adamcağız başını kaldırdı ve meraklı meraklı

gökyüzüne baktı. Sonra, beni pencerede görünce:

— Ekin için kötü hava, dedi. Sam geliyor.

Hakikaten, güneş yükseldikçe, cenuptan, bir fırının kapağı açılıp kapanıyormuş gibi, yakıcı ve boğucu nefesler gelmeye başladı. İnsan nereye oturacağım, ne yapacağını şaşırıyordu. Bütün sa.bah, böyle geçti. Kahvelerimizi dehlizdeki hasırların üstünde içtik. Ne konuşacak, ne de kımıldanacak halimiz vardı. Köpekler, uzanmış, döşeme taşlarından serinlik umarak, bitkin bitkin yerlere yamanıyordu. Öğle yemeğini yiyince biraz kendimize geldik. Bu tuhaf ve çeşidi bol yemekte neler yoktu: Sazan balığı, alabalık, yaban domuzu, kirpi eti, Staoueli tereyağı, Crescia şarapları, Hint armutları, muzlar, velhasıl etrafımızdaki karmakarışık tabiata pek benziyen bir sürü

gurbettede yemek... Tam sofradan kalkılacağı sırada, fırın gibi yanan bahçeden sıcak girmesin diye kapalı duran balkon kapısının önünde, birdenbire bağrıışmalar oldu:

— Çekirge geliyor! Çekirge geliyor!

ÇEKİRGELER

183

Ev sahibinde, sanki büyük bir felâket haberi almış gibi, bet beniz kalmadı. Hemen dışarıya fırladık. Az evvel çıt bile

duyulmıyan binada, on dakika kadar, bir koşuşmadır başladı; uyanmanın telâşı içine karışıp kaybolan karmakarışık sesler duyuldu. Hizmetkârlar, öğle uykusuna yattıkları

dehlizlerin gölgesinden, bakır kazan, leğen, tencere gibi el erine geçirdikleri bütün madenî kab kaçaklara sopa ile, yaba ile, döğenle vura vura, dışarıya fırladılar. Çobanlar, borularını

öttürüyorlardı. Bazılarının el erinde de üfleyince ses çıkaran kavkaalar, av boruları vardı. Korkunç, bozuk düzen bir şamatadır başladı. Civardaki çadırlardan koşup gelen Arap karılarının tiz perdeden lu lu'ları hepsim bastırıyordu. Söylendiğine bakılırsa, çekirgeleri kaçırmak, yere konmalarına mâni olmak için, çokluk, büyük bir gürültü, havanın sesle sarsılması kâfi gelirmiş.

Peki ama şu korkunç hayvanlar da neredeydi acaba? Sıcaktan titriyen gökyüzünde, ufuktan bir dolu bulutu gibi, bakır renginde, yekpare bir bulutun, tıpkı bir ormanın içine saldırmış kasırga gürültüsüyle sükün etmesinden başka bir şey gördüğüm yoktu. İşte bunlar, çekirgeydi. Birbirlerine kuru ve gergin kanatlariyle destek olarak, kütle halinde uçuyorlardı. Bağrıışmalanmıza, bütün emeklerimize rağmen, bulut, ovaya düşen o muazzam gölgesiyle. hep ilerliyordu. Çok geçmeden tepemize kadar geldi. Bir an, kenarlarında bir saçaklarıma, bir yırtılma peydah oldu. Sağanağın ilk damlaları gibi bazı çekirgeler, kırmızımtırak

184

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

ve besbel i, sürüden ayrıldı. Sonra bütün buluş patlayıverdi ve bu böcek yağmuru, gür ve gürültülü, toprağa düştü. Göz alabildiğine kadar tarlalar çekirge ile, parmak boyunda kocaman çekirgelerle örtüldü.

İşte o zaman katliâm başladı. İğrenç bir ezilme, çiğnenen saman hışırtısı... Tirmiklarla, çapalarla, sabanlarla bu kıvrık kıvrık toprağın altı üstüne getiriliyordu. Ne kadar Öldürülse. daha fazlası

çıkiyordu. Uzun bacakları birbirine geçmiş, kat, kat kaynaşıp duruyorlar, üsttekiler, can havliyle zıplıyorlar ve böyle garip bir tarla sürme işi için sabana koşulan beygirlerin burnuna sıcıyorlardı.

Tarlaların içine bırakılıveren çiftlik köpekleri ile civardaki arpaların çomarları, çekirgelere saldırıyor ve hırsla paramparça ediyordu. O sırada, önde borazanlariyle, iki turcot bölüğü, zaval ı çiftlik sahiplerinin yardımına geldi ve katliâmın manzarası değışti.

Askerler, çekirgeleri ezeceklerine, yere bol bol barut serpererek tutuşturuyorlardı. Öldürmekten bitap düşmüş, iğrenç kokudan içim kabarmış, eve döndüm. Binanın içinde de, dışardaki kadar çekirge vardı. Bunlar, kapı, pencere aralıklarından, baca deliklerinden içeriye dalmışlardı. Tahta kaplamaların kenarında, çoktan yiyip bitirdikleri perdelerin üstünde sürükleniyorlar, uçuşuyorlar, çirkinliklerini bir kat daha arttıran koskocama gölgeleriyle beyaz duvarlara tırmanıyorlardı, ö

iğrenç kokunun da bir türlü sonu gelmiyordu.

ÇEKİRGELER

185

Akşam yemeğinde su içmekten vazgeçmek icabetti. Sarnıçlar, hazneler, kuyular, havuzlar, her taraf berbat olmuştu. Odamda da sürü sürü çekirge öldürmüşlerdi ama, akşam, yatmaya gittiğim zaman, eşyanın altında yine kaynaşmalar, sıcak basınca çatlıyan bezelye kabuklarının

çıtırdısına benzer gevrek kanat sesleri duydum. O gece de bana uyumak nasip olmadı .Zaten çiftliğin etrafında her şey uyanıktı. Alevler toprağı yalıyor, ovanın bir ucundan öbür ucuna gidip geliyordu. Turco'lar boyuna çekirge öldürüyordu!

Ertesi gün. bir gün evvelki gibi penceremi açtığım zaman, çekirgeler kalkıp gitmişti. Ama arkalarında bıraktıktan harabeyi görmeliydiniz! Ne bir tek çiçek, ne de bir ot kalmıştı. Her şey kapkara, kemirilmiş, kömür olmuştu. Muz, kayısı, şeftali, mandalina ağaçları, ağaç dediğimiz şeyin hayatı olan yaprağın güzel iğı ve neşesinden mahrum, ne ağacı olduktan ancak cascavlak olmuş dal arının duruşundan bel i oluyordu. Su haznelerim, sarnıçları temizliyorlardı. Her yerde rençberler. böceklerin bıraktığı yumurtaları öldürmek için toprağı kazıp duruyorlardı. Her toprak topağı altüst ediliyor ve iyice eziliyordu. Bereketli toprağın böyle didik didik edilmesiyle meydana çıkan usareyle dolu binlerce bembeyaz kökün manzarası, insanın yüreğini burkuyordu.

MUHTEREM PERE GAUCHER'NIN İKSİRİ

— Hele şunu bir için de, komşum, sonra bana nasıl bulduğunuzu söylersiniz.

Graveson papazı, inci sayan bir kuyumcunun titiz ihtimamiyle, bardağıma iki parmak kadar yeşil, yaldız yaldız, sıcak, kıvılcımlı, nefis bir likör akıttı. İçtim, içince de güneşi yutmuş gibi oldum.

Adamcağız muzafferane:

— Bu. pere Gaucher'nin iksiridir, Provence'ımızın neşesi ve sıhhati!... Bunu, sizin değirmenden iki fersah ötede Premontre'lenn manastırında yaparlar. Nasıl, dünyanın

bütün şartrözlerine üstün değil mi? Hele hikâyesini bir bilseniz! O kadar hoştur ki... Dinleyin de bakın.

Papaz, masum masum, hiçbir şeytanlık düşünmeden, İsa'nın çarmıhım yüklenererek malûm tepeye yol anışını tasvir eden bir sıra küçük tablosu ve kilisede giydiği beyaz önlük git kolalı, açık renk o güzelim perdeleriyle o pek saf ve sakin yemek odasında, Erasme'ın veya D'Assoucy'nin hikâyeleri çeşnisinde, oldukça septik ve hafif tertip mübalâtsiz bir hikâyeye başladı

Bundan yirmi sene evvel Pretnontre'ler. daha doğrusu bizim Provence'lıların dediği gibi ak MUHTEREM PERE GAUCHER'NIN İKSİRİ

187

keşişler, müthiş bir yoksul uk içindeydi. O zaman manastırlarını görseydiniz, acırdınız.

Manastırın büyük duvarı, Pacome Kulesi, parça parça, dökülüyordu. Avluyu otlar bürümüştü, etrafındaki küçük sütunlar çatlamış, azizlerin taştan heykel eri kovuklarında çöküvermişti. Ne kırılmadık bir cam kalmıştı, ne de sağlam bir kapı. Dehlizlerde, dua edilen yerlerde, Rhone rüzgârı, mumlan söndürerek, mozaik camların kurşun çerçevelerini kırarak, mukaddes su kaplarının içindeki suyu havaya savurarak, Al ahın kırmdaymış gibi esip duruyordu. Fakat en hazini, manastırın boş bir güvercinlik gibi sessiz duran çan kulesiydi. Parasızlıktan bir tek çan bile satın alamıyan keşişler, cemaati sabah duasına tahta kaşık çalarak davet ediyorlardı L.

Zaval ı ak keşişler! FeteDieu gününde yapılan dinî alayda biçareler, benizleri solmuş, kavun karpuzla geçinmekten imanları gevremiş, yamalı harmaniler içinde geçerlerdi. Arkalarında da başkeşiş cenapları, yaldızı uçmuş asâsiyle

güve yemiş yün külahını elâleme göstermekten utanıyormuş gibi, kös kös giderdi. Tarikat mensubu kadınlar, safta, bu acıklı hale ağlarlar, sancak taşıyan şişko herifler, zaval ı keşişleri birbirlerine göstererek, pes perdeden alay ederlerdi:

— Sürüyle giden sığircık kuşu, sıska olur!

Doğrusu, bu talihsiz keşişler de, diyar diyar göç edip başlarım sokacak birer delik armanın daha münasip olup olmayacağını düşünmek raddesine gelmişlerdi.

188

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

İşte manastır meclisinde bu pek ciddi meselenin müzakere edildiği bir sırada frere (1) Gaucher'

nin heyete mâruzâtta bulunacağı başkeşişe arzedildi.. Berayi malûmat arzedelim ki. bu frere Gaucher, manastırın inek çobanıydı; yani bütün ömrünü, kaldırım taşları arasında ot ariyan iki sıska ineği önüne katarak, avluda, şu kemer senin, bu kemer benim, dolaşmakla geçirirdi. Oniki yaşına kadar, Baux diyarında, Begon teyze dedikleri zırdeli bir kocakarının yanında kalmış, sonra manastıra alınmıştı. Zaval ı inek çobanı, hayvan gütmekten ve Pater noster'i (2) ezber okumaktan başka bir şey öğrenmemişti. Bir parça kafası kalın, akıllı da kurşun gibi oturaklı olduğundan bu duayı bile Provence dilinde bel emişti. Mamafih, biraz keşif ehlinden olmasına rağmen, abasından memnun, dini bütün bir Hristiyandı. Kendini biraz iman, biraz da kol kuvvetiyle, tariki haktan ayırmamaya dikkat ederdi.

Onun böyle bön bön ve abul abut divanhaneye girip, bir bacağı geride, heyeti selâmladığını gören başkeşiş, müşavirler, kesedar, velhasıl herkes gülmeye başladı. Zaten bu keçi sakal ı, biraz deli gözlü, ablak ve kıranta surat,

nereden zuhur ederse etsin, hep böyle karşılanırdı. Onun için frere Gaucher, bu kahkahaya aldırmadı... Yalnız, zeytin çekirdeğinden teşbihini evire çevire, safça: denir

(1) Bazı tarikat mensubu ruhanilere frere (kardeş)

(2) Katoliklerin bir duası.

MUHTEREM PERE GAUCHER'NİN İKSİRİ

189

— Hazretlerim, dedi, içi boş fıçı çok ses verir, derler, doğrudur. Bakın ben de, şu kuru kafamı •oya oya. hepimizi sıkıntıdan kurtaracak bir çare buldum galiba. Bakın nasıl? Begon Teyzeyi, hani canım, küçüklüğümde bana bakan kadıncağızı hep bilirsiniz. (Al ah rahmet eylesin acuzeye!

Kafayı çekti mi ne ağıza alınmaz şarkılar söylerdi.) Velâkin, hazretlerim, demek istediğim şey şu ki, Begon Teyze, sağlığında, dağlarda biten çeşit çeşit otları, Korsikamn kocamış

karatavuklarından daha iyi bilirdi. Hattâ, ölümüne yakın, birlikte gidip de küçük Alp dağlarından topladığımız beş altı çeşit otu birbirine kanştırarak emsalsiz bir iksir bile yapmıştı. Aradan uzun yıl ar geçti ama, Saint Augustin'in yardımıyla başımızın izniyle, şöyle bir paçaları sıvıyacak olursam, o esrarengiz iksirin nasıl yapıldığım bulurum. Artık o zaman, şişelere doldur doldur, at. Biraz da pahalıca sattık mı, manastırımız, hafif tertip, zengin bile olur. Zaten öteki tarikatlar da böyle yapmıyorlar mı ?...

Daha sözünü bitirmemişti ki başkeşiş, yerinden kalkarak boynuna sarıldı. Müşavirler el erinden yakaladılar. Ötekilerden daha fazla heye

ana kapılan kesedar, saygıyla, lime lime olmuş abasının eteğini öptü... Sonra her biri, meseleyi bir karara bağlamak üzere gelip koltuğuna oturdu ve hemen meclis, o anda, frere Gaucher'nin kendini bütün bütüne iksir imaline verebilmesi için ineklerin frere Thrasybule'e devredilmesini kararlaştırdı.

190

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Acaba nasıl oldu da bu mübarek adam, Begon Teyzenin tertibini tekrar elde edebildi? Ne emekler, ne uykusuz geçen geceler pahasına! Hikâyede bundan bahis yok. Yalnız şurası muhakkak ki, altı

ay geçmeden, ak keşişlerin iksiri, halk arasında pek rağbet kazanmıştı. Bütün o havalide, hattâ

bütün Arles memleketinde, bir tek çiftlik evi, bir tek ambar yoktu ki kilerinde, pişmiş şarap şişeleriyle zeytinyağı küpleri arasında, Provence armasıyla mühürlü ve gümüş yaldızlı etiketi üzerinde bir keşişin keyifli suratı görülen küçücük bir toprak testi bulunmasın. İksirlerinin kazandığı rağbet sayesinde Premontre'lerin manastırı, çabucak zengin oldu. Pacôme kulesi tamir edildi. Başkeşişe yepyeni bir külâh, kiliseye sanatkârane işlenmiş mozaik camlar alındı ve bir paskalya sabahı, irili ufaklı bir sürü çan, kıyametler kopararak geldi, çan kulesine konuverdi.

Frere Gaucher'ye gelince, kabasaba hal eriyle bütün meclisi keyiflendiren bu keşiş

yanaşmasından manastırda bahsedilmez oldu. Artık herkesin ağzında bir muhterem Rahip Gaucher cenaplarıdır, dolaşmaya başladı. Otuz tane keşiş dağ dağ dolaşıp kendisine kokulu otlar ararken bu kafalı ve bilgili adam, manastır hayatının o ufak tefek bir sürü meşguliyetinden

tamamiyle uzakta, bahçenin bir ucunda, metruk bir eski kiliseye yerleştirilmişti. Buraya kimsenin, hattâ baş

MUHTEREM PERE GAUCHER'NIN İKSİRİ

191

keşişin bile girmesi yasaktı. Keşişlerin safdil iği yüzünden burası, esrarengiz ve müthiş bir mahiyet kazanmıştı. Şayet genç ve gözü pek bir keşiş, merakından dayanamaz da. sarmaşıklara tırmana ormana, büyük kapının üstündeki yarı toparlak pencereye erişirse, büyücü sakaliyle, elinde mayiat ölçeği, ocaklarına eğilip bakan Pere Gaucher'yi görür görmez, ödü koparak, teker meker aşağıya yuvarlanırdı. Yarabbi. ne manzara! Hazretin dön bir yanında fırınlar, pembe balçıktan karniler, devâsâ imbikler, bil ur helezonlar, velhasıl mozaik camların kızıl ışığında, büyülü gibi alev alev yanan bir sürü takım taklavat...

Gün batıp da son Angelus çalınca bu esrarengiz yerin kapısı usul usul açılır ve muhterem peder akşam duası için kiliseye giderdi. Manastırdan gelip geçerken kendisine gösterilen hürmeti görmeliydiniz!... Frere'ler, geçeceği yola, iki keçeli dizilirlerdi:

— Aman susun! Sırrı ilâhîye erdi artık F. denirdi.

Kesedar peşinden gider ve kendisiyle süklüm püklüm konuşurdu... Bu pohpohlar karşısında, Pere Gaucher. geniş kenarlı şapkasını bir hâle gibi arkaya itmiş, alnım sile sile, etrafına portakal ağaçları dikilmiş büyük avlulara, üstünde yepyeni rüzgâr işaretleri dönen mavi damlara ve bembeyaz iç avluda zarif ve çiçekli sütunlar arasında yeni elbiselerini giymiş, pürtaravet, iki 192

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

şer ikişer dolaşan keşişlere mültefitane nazarlarla bakına bakma yürürdü.

Hazret, kendi kendine:

— Bütün bunlar, benim sayemde oldu. der ve bunu her hatırlayışında, biraz böbürlenir gibi olurdu.

Zaval ıcık bu gururunun cezasını çekti. Bakın nasıl....

Bir akşam, dua esnasında, kiliseye müthiş bir heyecan içinde geldi. Kıpırmızı, nefes nefeseydi.

Kukuletesi çarpılmıştı. O kadar kendinde değildi ki, mukaddes sudan alırken kolunu ta dirseğine kadar içine soktu. Bunu evvelâ, geç kalmak yüzünden düştüğü heyecana hamlettiler. Fakat, asıl mihrabı selâmlıyacak yerde orga ve balkonlara reveranslar yaptığı, kilisede yıldırım gibi dolaştığı, oturacağı yeri bulmak için tam beş dakika çırpınıp durduğu, yerine oturunca da keyifli keyifli gülümsiyerek sağa sola gerdan kırdığı görülünce, herkes, hayret içinde, birbiriyle fısıldaşmaya başladı. Fısıltılar bir rahleden öbürüne sekti durdu:

— Bizim Pere Gaucher'nin nesi var? Ne oldu bizim Pere Gaucher'ye ?

Başkeşiş, iki defa, sabırsızlanarak, herkesi sükûta davet etmek için. asâsiyle taşlara vurdu. Ötede ilâhiler yolundaydı ama mukabelelerde aksamalar oluyordu....

MUHTEREM PERE GAUCHER'NIN İKSİRİ

193

Birdenbire Ave verum'un tam ortasında bizim Pere Gaucher koltuğuna şöyle bir yaslandı ve tiz perdeden bir şarkı

tutturdu:

Pariste var bir akkeşiş, Aman bu iş, canım bu iş..,

Herkes, yeis içinde, yerinden kalktı.

— Alın, götürün şunu... Zaval ıyı cin çarpmış ! diye
bağrışmalar oldu.

İstavroz çıkaran çıkarana. Başkeşişin asası, ine kalka hal
oldu... Ama Pere Gaucher'nin kimseyi gördüğü ve dinlediği
yoktu. Güçlü kuvvetli iki keşiş kendisini yakalayıp kilisenin
bir kapısından dışarıya zor attılar. Adamcağız, babalan
tutmuş gibi çırpınıyor ve avazı çıktığı kadar Aman bu iş,
canım bu iş lerine devam ediyordu.

Ertesi gün, daha şafak sökmeden, zaval ı adamcağız,
başkeşişin ibadethanesinde yere diz çökmüş, gözlerinden
kanlı yaşlar aka aka, tövbe ve istiğfar ediyordu. Dövüne
dövüne:

— Hazretim, diyordu, val ahi kabahat iksirin ! Beni o bu hale
soktu.

Başkeşiş onu bu kadar nadim, bu kadar candan müteessir
görünce, kendisi de üzüldü.

— Pere Gaucher, canım, bu kadar üzölmeyin. Bu da geçer
yahu!... Hem sonra dünkü rezalet, o kadar da îzam edilecek
şey değil. Yalnız şarkı biraz... şeydi... İnşaal ah genç keşişler
duymamış

194 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

tır... Şimdi anlatın bakalım, ne oldu? Başınıza neler geldi?...
İksirin tadına bakayım derken, değil mi?... Galiba biraz
fazlaca kaçırdınız. Evet evet, mutlaka böyle olacak... Siz de,

barutun mucidi frere Schwartz gibi, kendi icadınızın kurbanı oldunuz. Söyleyin bana, dostum, iksiri mutlaka bizzat tecrübe etmeniz lâzım mı?

— Maalesef lâzım, hazretim... Miyara vurunca alkolün kuvvetini, derecesini anlıyorum ama kıvamını, nefasetini kavramak için mutlaka tatmalıyım...

— Ya! Pekâlâ... Ama size bir şey soracağım... Zaruret icabı iksirden tattığınız zaman hoşunuza gidiyor mu? Bundan zevk alıyor musunuz ?

Zaval ı Pere Gaucher, kıpkırmızı kesilerek:

— Heyhat, hazretim... dedi, hele iki akşamdır kâfirin öyle bir lezzeti, öyle bir kokusu var ki! Her halde bu kötü oyunu bana şeytan oynadı... Artık ben de karar verdim; bundan sonra yalnız miyarla iş göreceğim. Varsın likör, eskisi gibi nefis olmasın, eskisi kadar incilenmeyiversin!

Başkeşiş heyecanla atıldı:

— Sakın ha! Müşterileri kaçırmaya gelmez. Mademki işin aslını biliyorsunuz, yapacağınız şey, tetik davranmak olsun... Peki, tecrübe için ne lâzım? On beş, yirmi damla değil mi? Haydi, yirmi diyelim... Eh artık yirmi damlayla da size külah giydirebilecek şeytana aşkolsun!.... Sonra, ne olur ne olmaz, bir kaza çıkmasın diye, MUHTEREM PERE GAUCHER'NİN İKSİRİ 195

sizi kiliseye gelmekten de muaf tutuyorum. Akşamları taktirhanede ibadet edersiniz... Şimdi, huzuru kalble işinize bakın, hazretim ve bilhassa damlaları iyi sayın.

Heyhay! Zaval ı hazret damlaları istediği kadar sayadursun, yakayı bir kere şeytana kaptırmıştı, bir türlü kurtaramıyordu.

Artık taktirhanede ne cümbüşlü ibadetler oldu, o tarafını hiç sormayın!

* *

Gündülzeri her şey yolunda gidiyordu. Muhterem peder, oldukça sakindi, ocaklarını, imbiklerini hazırlar, otlarını ayıklardı. Çeşit çeşit otlar, incesi, türlü renklisi, diş diş olanı, güneşle ve kokuyla kavrulmuşu, velhasıl Provence'ın ne kadar otu varsa... Ama akşam olup da kaynatılan otların usaresi, kocaman bakır kazanlarda soğumaya bırakılınca, adamcağızın çilesi de başlıyordu.

—... On yedi... On sekiz... On dokuz... Yirmi L.

Damalar incecik cam borudan gümüş bir kadehe dökülüyordu. Hazret, bu yirmi damlayı, bir nefeste, hemen hemen hiç zevk almadan, dikiveriyordu. Dikiveriyordu ama gözü de yirmi birinci damlada kalıyordu. Ah şu yirmi birinci damla!... İşte o zaman, şeytana uymamak için, lâboratuvarının bir köşesinde diz çöküyor ve habire dualar okuyordu. Fakat, henüz iyice soğumamış olan likörden mis kokulu hafif bir duman

196

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

yükselip hazretin etrafında gezinmeye başlayınca, bizimki ister istemez, kazanlarının yanına dönüyordu., Likör, yaldız yaldız ve yemyeşil... Pere Gaucher, burun kanadları açılmış, kazana eğilerek, cam borusuyla likörü yavaş yavaş karıştırıyor, zümrüt dalgalarının alıp sürüklediği o küçücük kıvılcımlı pul arda B egon Teyzenin kendisine bakarak gülen ve pırıl pırıl yanan gözlerini görür gibi oluyordu...

— Haydi canım, bir damla daha!

Bir damla, bir damla daha derken zaval ının kadehi ağzına kadar doluyordu. Kadeh dolunca da, dayanamıyarak, kendini büyük bir koltuğa atıyor, gözler süzülmüş, mest. nefîs bir vicdanazabı

içinde:

— Ah kör olası! Ah kör olası! diye diye, yudum yudum günaha giriyordu.

İşin asıl kötü tarafı, bu şeytanî likörün, kendisine, ne sihirdir ne keramet. Begon Teyzenin bütün o çirkin şarkılarını hatırlatmasıydı: Ziyafet çekmekten bahseden üç mahal e karısı... Veya Andre Ağanın tek başına ormana giden çoban kızı ve sonunda o mahut ak keşiş: Aman bu iş, canım bu iş...

Sabah olup da hücre komşuları. kendisine

alaylı alaylı:

— Maşal ah Pere Gaucher, dün gece yatarken. yine keyfiniz yerindeydi! deyince, zaval ı

utancından yerin dibine geçiyordu.

O zaman gelsin gözyaşları, nedametler, perhizler, çileler.
Lâkin iksirin şeytanına karşı bun MUHTEREM PERE
GAUCHER'NIN İKSİRİ

197,

lar para etmiyordu ve her akşam, aynı saatte pere Gaucher'yi yine cin çarpıyordu.

* *

Bu esnada manastıra sipariş yağıyordu. Al ah razı olsun, Nîmes'den. Aix'den, Avignon'dan, Marsilya'dan ısmarlıyan

ısmarlıyana!.. Manastır, günden güne. bir fabrika haline geliyordu.

Keşişlerin bir kısmı ambalaj yapıyor, bir kısmı etiket yapıştırıyor, bir kısmı muhasebede çalışıyor, bir kısmı da arabacılık ediyordu. Bu gürültü patırdı arasında biraz ibadetin hakkı da yenmiyor değildi ama, bundan, emin olun, ahalinin bir şey kaybettiği yoktu...

İşte bir pazar sabahı, kesedar, mecliste senelik bilançosunu okur ve müşavirler de kendisini tatlı

tatlı dinlerken, bizim Pere Gaucher:

— Bitti artık... Yapamam... Bana ineklerimi verin! diye bağırarak içtimaa damladı.

İşin aslını anlar gibi olan başkeşiş sordu:

— Ne oldu yine Pere Gaucher?

— Daha ne olsun hazretim? Bu gidişle ahiretten hayır kalmadı, cehennemin yolunu tuttum artık... Daha ne olsun, ayyaş gibi boyuna kafayı çekiyorum...

— Lâkin ben size damlaları iyice sayın, demedim mi?

— Damla saymak, ha? Şimdi kadeh saymak bile vız geliyor... Evet hazretlerim, bakın ne hale geldim. Her akşam tam üç şişe... Tabî bu böyle

198

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

devam edemez... O halde, iksiri kime isterseniz ona yaptırın... Cehennemin ateşine çarpılayım artık bu işle uğraşırsam...

Meclisin keyfi kaçmıştı.

Kesedar defteri kebirini havaya kaldırarak bağırdı:

— Bizi mahvedeceksin, bedbaht!

— Peki, ne yapayım ? Cehennemlik mi olayım?

O zaman başkeşiş ayağa kalktı ve mühürlü yüzüğünün pırıldadığı beyaz elini uzatarak:

— Hazretlerim, dedi, her şeyin bir çaresi vardır... Size şeytan akşamları musal at oluyor, değil mi, sevgili evlâdım ?...

— Evet, hazretim, her akşam, muntazaman... Artık vakti kerahet geldi mi, sözüm meclisten dışarı, semerini gören Capitou'nun eşiği gibi, benden bir terdir boşanıyor.

— O halde mesele yok. Müsterih olun. Bundan sonra, her akşam kilisede, sizin için Saint Augustin duasını okuyacağız. Bu duanın tesirini bilirsiniz, sizi gufranı ilâhiye mazhar eder.

Artık başınıza ne gelirse gelsin, emniyettesiniz... Günah işlerken bile affa nail olursunuz.

— Öyleyse pekâlâ, hazretim! Teşekkür ederim.

Pere Gaucher. daha fazlasını sormadan, kuş gibi hafif, imbiklerinin yanına döndü.

Hakikaten o günden itibaren her akşam, kilisede âyini idare eden kimse, duadan sonra:

— Ahiretini cemaatin menfaatlerine feda eden

MUHTEREM PERE GAUCHER'NİN İKSİRİ

zaval ı Pere Gaucher'miz için dua edelim... Oremus Demine... demeyi ihmal etmiyordu.

Bütün o beyaz kukuleteler. kilisenin alacakaranlığında yerlere kadar eğilip de dua bunların üzerinde, karda meltem gibi ürpererek dolaşırken, ötede, manastırın ta öbür ucunda, taktirhanenin alev alev yanan mozaik camları ardında, Pere Gaucher'nin, avazı çıktığı kadar, şarkı söylediği duyuluyordu:

Pariste var bir ak keşiş,

Aman bu iş, canım bu işi

Pariste var bir ak keşiş,

Genç kızları dans ettirir

Bir bahçede tıpış tıpış...

Genç kızları...

Hikâyenin burasında bizim papaz, dehşet içinde, sözünü kesti:

— Aman Al ahım! Bizim mahal eli beni bir duyarsa!...

CAMARGUE'DA

I

Yola çıkış

Şato telâş içinde. Postacı, korucudan, yansı fransızca, yansı provansça yazılmış bir pusla getirdi.

Şimdiye kadar iki üç kere, sürü sürü Galejon ve Charlotine gelip geçmiş, mevsim kuşları da eksik olmuyormuş.

Nazik komşularım beni sizi de aramızda görmek isteriz diye davet etmişlerdi. O sabah da, saat beşe doğru, henüz şafak atmadan, tüfekler, köpekler ve yiyeceklerle yüklü büyük brikleri, beni almak üzere, yamacın altına geldi. Artık Arles yolu üzerinde tıngır mıngır gidiyoruz. Yol boyu, zeytin ağaçlarının solgun yeşil iğı ancak seçilebilen ve pırnal arın çiğ yeşil iğine de fazla kış

manzarası ve yapma hali veren bu aralık ayı sabahında, biraz kuru, biraz çıplak... Sığır ahırlarında kıpırdanmalar oluyor. Ortalık ağarmadan uyananlar var, çiftliklerin pencereleri aydınlık.

Montmajour manastırının taştan silüetinde, henüz uyku sersemi tavşancıl ar, harabelerin içinde kanad çırpıyor. Ama yine hendekler boyunca eşeklerinin yanısıra tırısız pazara giden ihtiyar köylü

kadınlariyle karşılaşıyoruz. Bunlar Vil edesBaux'dan geliyorlar. Topu CAMARGUE'DA

201

topu bir saat SaintTrophyme'in basamaklarına oturup da dağdan topladıkları şifalı otları paket paket satmak için altı fersahlık yolu göze

almışlar.

İşte Arles surları da göründü. Hani, mızraklı askerlerin kendi boylarından daha kısa şivler üstünde gezindiğı görülen eski zaman işi basma resimler yok mu? Arles'ın surları da tıpkı öyle basık ve mazgal ı. Dar yol arının ortasına kaday cumba gibi çıkmış oymalı, yuvarlak balkonlariyle, Burunsuz Guil aume ve Endülüs Arapları devrini hatırlatan, Mağrip biçiminde, kemerli, basık ve küçük kapılı eski ve kapkara evleriyle, Fransanın en görülmeye değer yerlerinden biri

olan bu harikulade güzel kasabadan dörtnala geçiyoruz. O saatte, henüz sokaklarda kimsecikler yok. Yalnız Rhöne boyundaki rıhtımda canlılık var. Camargue'a işliyen vapur, basamakların aşağısında istim tutmuş, kalkmak üzere. Kırmızıya çalan şayak setreler giymiş rençperler ve çiftliklerde çalışmaya giden La Roquette'li kızlar, aralarında konuşarak, gülüşerek, bizimle birlikte vapurun güvertesine çıkıyorlar. Sabahın ayazma karşı koyu renkli uzun harmanilerine sıkı sıkı sarınmışlar, Arles usulü yüksek hotozlan, başlarını daha zarif, daha küçük gösteriyor. Bu başlarda birazıcık da o hoş küstahlıktan eser var, sanki kahkahayı veya muzipliği daha uzaklara yetiştirmek arzusuyla kalkık duruyor... Çan çaldı, artık gidiyoruz. Rhöne nehrinin, pervanenin ve mistralin üç

başlı hızı ile her iki sahil, mütemadiyen değişti

202

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

şiyor. Bir tarafta Grau, çorak ve taşlık bir ova. Öbür tarafta, kısacık otlar ve sazlı bataklıklariyle ta denize kadar uzanan Camargue. Burası, öteki taraftan daha yeşil.

— Arasıra vapur, kâh sağa, kâh sola, kâh kıral ığa, kâh imparatorluğa yanaşıp bir dubanın yanında duruyor. Ortaçağda, Arles kıral ığı devrinde kul anılan bu tâbirleri, bugün Rhöne'da dolaşan ihtiyar gemiciler hâlâ unutmamış. Her dubanın civarında beyaz bir çiftlik binası, bir ağaçlık var. Rençperler aletlerini yüklenerek, kadınlar, kol arında sepetleri, dimdik, dubaya verilen iskeleden iniyorlar. Kâh imparatorluğa, kâh kıral ığa uğrıya uğnya vapurumuz yavaş yavaş

boşalıyor. Bizim de ineceğimiz Masde Giraud iskelesine varıldığı zaman vapurda hemen hemen kimse kalmamış

bulunuyor.

Masde Giraud, Barbentane senyörlerine ait eski bir çiftliktir. Bizi gelip alacak olan koruyucu beklemek üzere çiftliğe giriyoruz. Yüksek tavanlı mutfakta rençperler, bağcılar, çobanlar ve yanaşmalar, velhasıl çiftliğin bütün erkekleri, sofraya oturmuş, ciddi ciddi, sessizce, ağır ağır yemek yiyorlar. Kendilerine hizmet eden kadınlar, ikinci partide sofraya oturacaklar. Biraz sonra korucu, iki tekerlekli talikasıyla, sükün ediyor. Adam, Fenimore'a lâayık tiplerden biri. Karada, suda tuzakla avlanan, balığa ve ava bekçilik eden bu adama, bura halkı hu Roudeirou (gezgin) adını

takmış. Çünkü her seferinde kendisine, şafağın yahut akşamın sisleri içinde, ya sazlıklar arasın CAMARGUE'DA

203

da pusuya yatmış, yahut göl erde ve sulama kanal arında küçük kayığının içerisinde, hiç

kıpırdamadan, suya saldığı balık sepetlerini gözetlerken rasgeliyorlar. Her halde mütemadiyen gözcülük etmekten olacak, adamcağız o kadar sessiz, o kadar kendi içine çekilmiş ki. Ama yine, tüfeklerle sepetleri yüklediğimiz talika önümüzde giderken, bize av hakkında, kuşların kaç defa sürüyle gelip geçtiğine, muhacir kuşların nerelere konduğuna dair malûmat veriyor. Böyle konuşa konuşa, memleketin içine dalıyoruz.

Ekilmiş araziyi geçtikten sonra, artık yabani Camargue'ın tam göbeğindeyiz. Göz alabildiğine uzanan meralar arasında, bataklıklar ve sulama kanal arı, çöven otlarının içinden parıldıyor.

Küme küme ılgın ağaçlarıyla sazlıklar, sakın bir denizin üstündeki adacıklara benziyor. Boylu ağaçlardan eser yok.

Ovanın yekpare, uçsuz bucaksız manzarasını hiçbir şey bozmuyor. Tektük görülen mandıraların çatısı da, hemen hemen yerle bir. Öteye beriye dağılarak tuzlu otların arasına yatan, yahut çobanın kızıla çalan yamçısı etrafında birbirlerine sokularak giden sürüler, bu sonsuz mavi ufuklar ve açık gökyüzü diyarında, o kadar ufalıyor ki, manzaranın biteviyeliğine hiç dokunmuyor. Nasıl, dalgalarına rağmen, yekpare denizden bir tenhalık ve sonsuzluk hissi gelirse, bu ovadan da, maniasız, durup dinlenmeden esen ve o kudretli nefesiyle âdeta manzarayı dümdüz edip genişleten mistralin bir kat daha artırdığı bir yalnızlık ve pâyansızlık duygusu

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

204

yükseliyor. Her şey mistralin önünde eğilmiş. Bodur fundalar bile, onun damgasını taşıyor ve eğribüğü olmuş, sonu gelmiyen bir kaçış halinde, cenuba doğru uzanmış, yatıyor...

II

KULÜBE

Sazdan bir çatı, kurumuş ve sararmış kamışlardan duvarlar, işte kulübe burası. Bizim av köşkümüzün adı bu. Camargue'daki bütün evler gibi, kulübemiz de yüksek tavanlı, geniş, penceresiz, bir camlı kapıdan ışık alan bir tek odadan ibaret. Akşam olunca camlı kapının kepenkleri çekilir. Sıvası pörtük pörtük beyaz badanalı yüksek duvarları boyunca çakılmış askılara tüfekler, av çantaları, bataklık çizimleri asılır. Dipte zemine kakılıp da bir ucu tavana kadar yükselen ve çatıya desteklik eden kalın bir direğin etrafına, beş altı tane kadar, yuvarlakça payanda sıralanmış. Geceleri, mistral esip de bütün ev çatırdamaya başlayınca, uzaklarda kalan denizle, denizi yaklaştıracak gürültüsünü getiren ve

bu gürültüyü büyüterek devam ettiren rüzgârla, insan kendini bir geminin kamarasında uyuyor zanneder.

Ama kulübe asıl öğleden sonraları hoş oluyor. Bizim cenubun o güzel kış günlerinde, birkaç ilgin kökünün tüte tüte yandığı büyük ocağın yanında, tek başıma kalmayı pek severim. Mistral veya Tremontane esince kapı sarsılır, kamışlar inler. Bütün bu sarsıntılar, etrafımdaki tabiatın o büyük deprenişinden küçücük bir aksi sedadır.

206

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Muazzam bir cereyanın kamçıladığı kış güneşi, dağılır, ışıklarını toplar, yayar. Masmavi gökyüzünün altında büyük gölgeler koşuşur. Işık, kesik kesik gelir, gürültüler de öyle. Sürülerin birdenbire duyulan çingirak sesleri, bir anda rüzgâra karışır ve unutulur; daha sonra, sarsılan kapının altından, bir nakarat güzel işi ile, tekrar gelir... Zamanın en nefis saati, akşamın alacakaranlığında, avcılarının dönüşünden biraz evvel başlar. Artık rüzgâr sakinleşmiştir. Bir an dışarıya çıkarım. Büyük ve kıpkızıl güneş, alevler içinde, fakat hararetsiz, rahat rahat batar.

Ortalık kararır ve gece, inerken nemli ve siyah kanadiyle size sürünür. Ta ötede bir tüfek patlar ve namludan çıkan ateş, etrafındaki karaltıyla rengi bir kat daha kızaran bir yıldız panltisiyle, yeri yalıyor ve geçip gider. Aydınlığın tutunduğu yerlerde, hayat telâş içindedir. Uzun bir ördek üçgeni, sanki yere konacakmış gibi alçaktan uçar. Fakat lâmbası yanan kulübeyi görünce, birdenbire uzaklaşır. Kafilenin başındaki ördek boynunu doğrultur ve yükselir. bütün arkasındakiler de, acı

acı bağırışarak daha yükseklerle fırlarlar.

Çok geçmeden, yağmur sesini andıran sürekli bir tepinme, hızlı hızlı kulübeye doğru yaklaşır.

Çobanların çağırdığı, karmakarışık seğirtişleri ve ulumaları duyulan köpeklerin sıkıştırdığı binlerce koyun, ürkek ve serkeş, ağıl ara doğru koşuşur. Bu kıvrır kıvrır yün ve meleme girdabı, beni de kapar ve içine alır. Bu coşkun denizde, çobanları, gölgeleri ile birlikte, sıçrıyan dalgalar alıp gö

CAMARGUE'DA

207

türüyor gibidir... Sürülerin ardından, tanıdık ayaksesleri. neşeli konuşmalar gelir. Kulübe dolar, canlanır, şenlenir. Asma dal an, alev alev yanar. Herkes, ne kadar bitkinse, o kadar candan kahkaha atar. Tüfekler bir köşede, kocaman çizmeler karmakarışık atılmış, av çantaları boşalmış

ve yanısıra, hepsi de kana bulanmış kızıl, altın şansı, yeşil, gümüşü tüy yumaklan. Herkeste hayırlı bir yorgunluğun sersemliği vardır. Sofra kurulmuştur. Nefîs bir yılan balığı çorbasının dumanlan savrulunca herkes susar. Kuvvetli iştahların bu derin sessizliğini, yalnız kapının önünde, çanaklarının içindekini yoklıya yoklıya yalayıp yutan köpeklerin vahşi hırıltıları bozar...

Akşam yemeğinden sonra çok oturulmaz. Daha şimdiden, göz kırpmaya başlayan ocağın karşısında korucuyla benden başka kimse kalmadı. Konuşuyoruz, daha doğrusu, köylü usulünce, arada sırada birbirimize yarım yamalak birer kelime söylüyoruz. Yanıp kül olan asma dal arının son kıvılcımları gibi çabucak sönen, kısa, âdeta kırmızı derililerinki kabilinden bazı nidalarla anlaşıyoruz. Nihayet korucu yerinden kalkıyor, fenerini yakıyor. Ben de onun geceye karışan okkalı adımlarını dinliyorum.

III PUSUDA

Burada pusuya umut diyorlar. Bu isim, pusuya, yatmış avcının bekleyişine.

gündüz ile gece arasında her şeyin beklediği, umduğu, tereddüt ettiği o kararsız saatlere ne kadar da yakışıyor. Sabah pususu, güneşin doğmasından biraz evvel, akşam pususu ise. alacakaranlıkla başlar. Ben. bilhassa, güneş ışığının küçücük göl sularında uzun müddet kaldığı bu bataklık havalide, akşam pususunu tercih ederim... Bazan negochin denen omurgasız, daracık, en ufak bir hareketle yer değiştiren küçücük bir kayıkta pusuya yatılır.

Avcı. sazların arkasına gizlenerek, kayığının içinden yaban ördeklerini gözetler.

Dışarıya ancak bir kasket vizyeri ile tüfeğin namlusu, bir de havayı kokuya koklıya sivrisinek kapan veyahut kocaman ayaklarını uzatarak kayığı bir yana eğip suya gömen köpeğin başı

çıkarak. Bu pusu, benim gibi tecrübesizler için fazla külfetli. Ben de, ekseriya, yekpare meşinden kocaman çizmelerle bataklığın içinden bata çıka geçerek, pusuya giderim. Çamura saplanmamak için yavaş yavaş, ihtiyatla yürürüm. Deniz kokusu ile. zıp zıp sıçıran kurbağalarla dolu sazları aralıyarak geçerim.

CAMARGUE'DA

209

Nihayet karşıma beş on ılgın ağacı ile daracık bir kuru toprak çıkar. Ben de hemen oraya yerleşirim. Korucu, cemile olsun diye, bana köpeğini bırakmıştır. Uzun beyaz tüylü, iri bir Pyrenees köpeği. Avcılıkta ve balık tutmakta birincidir. Yalnız

şu var ki, yanımda oluşu, beni biraz sıkar, doğrusu. Yakından bir su tavuğu geçmiye görsün, sanatkârane bir eda ile başını şöyle bir silkip gözlerinin üzerine sarkmış uzun ve gevşek kulaklıklarım geriye atarak, bana öyle müstehzi bir bakışı vardır ki. Sonra fermaya geçer, kuyruğu titrer durur, bütün bu sabırsızlanma hal eriyle bana:

— Ne duruyorsun? Tetiği çeksene! demek ister.

Tetiği çekerim ama vuramam. O zaman boylu boyunca yere uzanır, bitkin, ümitsiz ve küstah bir tavırla esner ve gerinir.

Eh, ne yapalım, doğrusu hakkı da var. Attığını vuran avcılardan değilim. Bence pusu demek, havanın kararması, suya sığınan ışığın azalması, küçücük göl erin, kapanık gökyüzündeki koyu rengi açık gümüşüye çevirerek parıldaması demektir. Ben o su kokusunu, böceklerin sazlara o esrarlı sürtünmelerini, ürperen uzun yaprakların o hafif mırıltısını severim. Arasına, gökyüzünden, öttürülen bir deniz kavkaasının hırıltısı gibi hazin bir ses gelip geçer. Bu, balık avlamak için kocaman gagasını suyun dibine daldırıp püsküren balaban kuşudur: rrrrruu! Başımın üzerinden balıkçıl ar geçer... Serin havada tüylerin buruş

210

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

tuğunu, inceciklerinin birbirine karıştığını, hattâ bitap düşen o küçük ten kafesinin çatırdadığını

bile duyarım. Sonra, her şey silinir. Sularda kalmış bir parçacık aydınlıkla, derin bir gece başlar.

Birdenbire, kendimde bir ürperti, sanki arkamda biri varmış gibi, bir nevi asabî huzursuzluk duyarım. Başımı çeviririm ve güzel gecelerin yoldaşını, ayı, evvelâ hissedilir bir hızla,

sonra ufuktan uzaklaştıkça hızı kesilerek yavaş yavaş yükselen geniş ve tostoparlak ayı görürüm.

Ayın ışık yumaklarından biri hemen yanıma, bir başkası da daha uzağa düşer... Şimdi artık bütün bataklık aydınlanır. Bir tutamlık otun bile gölgesi vardır. Pusu artık sona ermiştir. Kuşlar bizi görür.

Kulübeye dönmeli. Mavi, hafif, tozlu bir ışık feyezanı içinden geçilir. Gölcüklerde, sulama kanal arında her adımımız, suya düşmüş yığın yığın yıldızlarla ta dibe kadar dalan ay ışığını karıştırır.

IV KIZIL VE BEYAZ

Yanıbaşımızda, kulübeden bir kurşun atımı uzakta, bizimkinin eşi, ama daha sadesi, bir başka'kulübe var. Bizim korucu, karısı ve büyük iki çocuğıyle orada oturuyor. Kızı, evin erkeklerine yemek pişirir, balık ağlarını tamir eder. Oğlu da sudaki balık sepetlerini çıkarmakta, göl erdeki savakları gözetmekde babasına yardım eder. Korucunun bunlardan küçük iki çocuğı daha var. Bunlar Arles'da, büyükannelerinin yanındadır ve okuma yazma öğrenip de ilk komünyonları da yapıncaya kadar orada kalacaklar. Sebebi, yakında ne kilise, ne de mektep var, hem sonra Camargue'ın havası da küçüklere hiç yaramıyor. Hakikaten yazın bataklıklar kuruyunca, sulama" kanal arının beyaz çamuru da şiddetli sıcaklarda çatlayınca, adada artık oturulamaz olur.

Ben bunu bir kere, ağustos ayında yaban ördeğı palazı avına geldiğim zaman görmüştüm.

Sıcaktan cayır cayır yanan bu civarın o hazin ve yabani manzarası, hatırımdan hiç çıkmaz. Göl er, ta diplerinde kımıldanan bir hayat tortusu ile, nemli köşeler ariyan bir

kertenkele, örümcek ve susineği cümbüşü ile, yer yer güneşin altında, kocaman üzüm tekneleri gibi buram buram tütüyordu. Etrafta bir taun havası vardı, sayısız

212 DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

sivrisinek kasırgalarının bir kat daha koyulaştırdığı bir kokuşma buğusu, ağır ağır dalgalanıyordu. Korucunun evinde herkes tiril tiril titriyordu. Herkesi sıtma tutuyordu.

Sıtmalıları ısıtmadan yakan o zalim güneşin altında, tam üç ay sürünmeye mahkûm bu zaval ıların erimiş ve solmuş yüzleriyle haddinden fazla büyümüş, etrafı morarmış gözlerini görmek, insanın yüreğini sızlatıyordu... Camargue'da koruculuk etmek hakikaten pek hazin, pek acı! Hiç olmazsa bizimkinin karisiyle çocukları yanında. Fakat iki fersah ötede, bataklıkların göbeğinde, atlara bekçilik eden biri var. senenin başından sonuna kadar, tek başına yaşıyor, tam mânasiyle bir Robinson ömrü sürüyor. Kendi eliyle kurduğu kamış

kulübesinde, hasır hamaktan, ocak şeklinde yanyana getirilmiş üç kara taştan, ilgın ağacı

gövdesinden yapılmış arkalıksız iskemlelerden tutunuz da, bu garip meskeni kapıyan tahta kilitle anahtara varıncaya kadar, bir tek eşya yok ki, kendi marifeti olmasın.

Adamın kendisi de, kulübesi kadar garip. Tek başına yaşıyanlar gibi sükutu, bir nevi filozof.

Birbirine girmiş kalın kaşlarının altında bir köylü itimatsızlığı gizlidir. Otlakta bulunmadığı

zamanlar, kapısının önüne oturur, beygirleri için aldığı ilâç şişelerine sarılı o pembe, mavi veya sarı renkte küçük broşürlerden birini, ağır ağır, insanın yüreğine dokunan

çocukça bir gayretle sökmeye çalışır. Adamcağızın okumaktan başka eğlencesi, bunlardan başka da kitabı yoktu. Ku CAMARGUE'DA

213

lübe komşusu oldukları halde bizim korucu ile bu adam, birbirleriyle hiç görüşmezler. Hattâ

birbirlerine rasgeimemeye dikkat ederler. Bir gün, bizim gezgin e, aradaki bu soğukluğun sebebim sorduğum vakit, bana ciddi ciddi ne cevap verse beğenirsiniz:

— Siyasi kanaatlerimiz ayrı. Herit kızıl ardan. Ben ise beyazlardanım.

Birbirinden daha saf. birbirinden daha cahil, senede ancak bir kere şehre inip de, Arles'ın yaldızlı

ve aynalı küçük kahvehanelerinde. Batlamyusların sarayıymış gibi gözleri kamaşan bu iki yabani.

Theocrite devrinden kalma bu iki sığırtmaç, bu ıssız çölün inzivasında birbirlerine sokulacakları

verde. siyasî kanaatler vüzünden birbirlerinden nefret edebilmenin yolunu bulmuşları demek!

VACCARES

Camargue'da en güzel şey, Vaccares'dir. Ekseriya avlanmayı bırakarak, bu tuzlu gölün, büyüğünün karalar arasına hapsedilmiş ve bu esaretiyle munisleşmiş bir parçası gibi olan bu deniz yavrusunun kenarına gider, otururum. Ekseriya, sahil ere kasvet veren o kuraklık, o çoraklık yerine, Vaccares, ince, kadife gibi otlarla yemyeşil ve yüksekçe kıyılarına bambaşka ve pek hoş

bir nebat âlemi serer: kantaronlar, su yoncaları, centiyanalar ve kışın mavi, yazın kırmızı, havalar değıştikçe renk değıştiren ve mütemadiyen çiçek açarak türlü türlü renkleriyle mevsimleri belirten o canım behmenler.

Akşamları, saat beşe doğru, güneşin ufka süzöldüğü anlarda, genişliğini daraltacak, bozacak bir tek kayık, bir tek yelken bile bulunmıyan bu üç fersahlık suyun öyle nefis bir manzarası vardır ki, altından zeminin küçücük bir çöküntüsüne rasgelince tekrar meydana çıkmaya hazır suların her taraftan sızdığı hissedilen kilsli bir arazinin kıvrımları arasında yer yer görünen küçücük göl erin, sulama kanal arının o sade, teklifsiz güzel iğine hiç benzemez. Burası, insana bir büyüklük, bir genişlik intibai verir.

CAMARGUE'DA

215

Dalgaların bu parıltısı, uzaktan, kılkuuyruk, balıkçıl, balaban, beyaz karınlı ve pembe kanadlı tel i turna sürülerini çeker. Bunlar, çeşitli renkleriyle, aynı boydan bir şerit gibi, balık avlamak için bütün sahil boyuna dizilirler. Sonra kara leylekler, bu parlak güneşin altında, bu sessiz diyarda, kendi öz yurtlarındaymış gibi dolaşan Mısır'ın o hakiki kara leylekleri... Hakikaten bulunduğum yerden, suyun çalkantısıyla, sahil ere dağılmış beygirlerini çağırın bekçinin sesinden başka bir şey işitmem. Bu beygirlerin hepsinin de Cifer!... (Lucifer)... Estel o. Estournel o!... gibi şatafatlı adları vardır. Her beygir, kendi ismini duyunca, yelesi rüzgârla dalgalana dalgalana koşup gelir ve bekçinin elinden yulaf yer...

Daha uzakta, hep aynı sahilde, beygirler gibi başıboş otlıyan kalabalık bir öküz manada' su (sürü) vardır. Arasıra, bir ilgin korusunun üstünden, çökük sırtlarının çizgisini ve hilâl

şeklinde, kalkık küçük boynuzlarını görürüm. Bu Camargue öküzlerinin çoğu, ferrade'larda. köy şenliklerinde doğuş işin yetiştirilir; bazıları, .bütün Provence ve Languedoc doğuş meydanlarında nam vermişlerdir. Nitekim bize komşu manado'da.. diğerleri arasında, ile Romain (Romalı) adında öyle müthiş bir doğuşken boğa vardır ki, Arles. Nîmes ve Tarascon'da yapılan döğüşlerde bilmem kaç

adamin ve beygirin karnını deşmiştir. Sürü arkadaşları da onu kendilerine baş yapmışlar. Çünkü

bu garip sürülerde hay

216

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

vanlar, kendilerine baş yaptıkları bir yaşlı boğanın etrafına toplanarak, kendi kendilerini idare ederler. Camargue'da bir fırtına kopunca, dümdüz ovada hiçbir manianın çeviremediği, durduramadığı böyle müthiş bir hengâmede, bütün ' sürünün, yaşlı boğanın arkasında, birbirine nasıl sokulduğunu görmeli. O vakit bütün o eğik başlar, öküz kuvvetinin toplandığı o geniş

alınlariyle, rüzgârın geldiği tarafa çevrilir. Bizim Provence çobanları bu manevraya vira la bono au giscle rüzgâra boynuz çevirmek, derler. Bu kaideye uymıyan sürünün vay haline! Yağmurla etrafı

göremez hale gelen, fırtına ile sürüklenen, bozguna uğramış manada, olduğu yerde döner, büsbütün ürker, dağılır ve fırtınadan kaçmak için, şaşkına dönmüş, can havliyle rasgele koşan öküzler, kendilerini, ya Rhöne nehrine, ya Vaccar.es gölüne, yahut denize atarlar. , .

KIŞLA HASRETİ

Bu sabah, henüz şafak sökerken müthiş bir trampete sesiyle yatağımdan sıçrarak uyandım.

Tam tram tram! Tam tram tram!

Al ah Al ah, bu saatte bizim çamlıkta trampeteninneşi var?... Garip şey!

Hemen yataktan tırılıyarak koştum, kapıyı açtım.

Kimsecikler yoktu! Gürültü de kesilmişti... Islak yabani asmalardan, iki üç kurli kuşu. kanat çırpı çırpı uzaklaştı... Hafif bir meltem ağaçların arasında şarkı söylüyordu. Doğuda, küçük Alp Dağlarının ince zirvelerinde, bir yığın altın tozu peyda oldu ve içinden yavaşça güneş sıyrılıp çıktı.

İlk ışığı henüz bizim değirmenin çatısına değmişti ki, trampete, tam siper, bir selâm havası

tutturdu... Tam tram tram, traram tam.

Hay Al ah müstahakkını versin! Ben trampeîeyi filân unutup gitmiştim. Kim bu, Al ah aşkına, korunun içinde trampete ile güneşi selâmhyan yabani?... Etrafıma bakındım durdum; kimsecikler yok. Yalnız lavanta çiçeği kümeleriyle, aşağıda, ta yola kadar yuvarlanıp giden çam ağaçları... Her halde, şurada, fundalıklar arasına gizlenmiş bir orman cücesi benimle alay ediyor olmalı... Bu olsa olsa Ariel, yahut Puck Usta'dır.

218

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

Zevzek, bizim değirmenin önünden geçerken, kendi kendine.

— Şu bizim Parisli de pek rahatına düşkün! demiş olmalı.
Sabah sabah şuna bir muzıka çatalım!

Sonra da almış eline kocaman bir trampete: tam tram tram!
Tam tram tram! Artık susacak mısın Puck edepsizi?
Ağustosböceklerimi uyandıracaksın!

Meğer Puck değilmiş!

Pistolet imiş, asıl adiyle Gouguet François, 31. piyade
alayının trampetecisi; memleketine izinli gelmiş. Ama
burada canı sıkılıyor. Bu trampetecinin hasret bağına
çökmüş, müsaade ederlerse nahiye'nin trampetesini alıp
gidiyor ve korularda, ormanlarda, Prince Eugene kışlasını
düşüne düşüne trampete çalıyor.

Bugün de bizim yeşil tepenin üstüne hülya kurmaya
gelmiş... Şimdi orada, bir çama yaslanmış, trampetesi dizleri
arasında, habire çalıyor... Gürültüden ödü kopan keklikler,
kol kol, bacaklarının arasından fırlayıp uçuyorlar ama bizimki
farkında değil. Etrafında yabani kekikler mis gibi kokuyor
ama bizimki yine farkındadeğil.

Ne dal ar arasında güneşe karşı titriyen incecik örümcek
ağlarını, ne de trampetesinin üstünde sıçrıyan çam
iğnelerini gördüğü var. Ken

KİSLA HASRETİ

219

dişini hülyasına ve çalgısına kaptırmış, değneklerinin kalkıp
inmesini âşıkane seyrediyor. Her vuruşta, o kocaman aptal
suratı, keyfinden nurlanıyor.

Tam tram tram! Tam tram tram!

Ah nerede o iri iri taş döşenmiş avlusu, güzelce hizaya gelmiş sıra sıra pencereleri, serpuşlu ahalisi, karavana gürültüsüyle, dolup taşan alçak kemerleriyle bizim güzel kışla!...

Tam tram tram! Tam tram tram!

Ah nerede o çın çın öten merdivenler, tertemiz badanalı koridorlar, buram buram kokan koğuşlar, ayna gibi parlatılmış palaskalar, tayın rafı, ayakkabı boyası çanakları, boz battaniyeli demir karyolalar, silâhnhade parıl parıl duran tüfekler!...

Tam tram tram! Tam tram tram!

Ah nerde o karakolda geçen güzel nöbet günleri, parmaklara vıcık vıcık yapışan iskambil kâğıtları, kalemle ötesi berisi süslenmiş bet suratlı karamaca kızı, PigaultLebnin'ün portatif karyola üzerinde tek başına sürüklenip duran bir romanı!...

Tam tram tram! Tam tram tram!

Ah nerede o nezaretlerin kapısı önünde nöbette geçen uzun geceler, içine yağmur yağan o köhne nöbetçi kulübesi, üşüyen ayaklar!... Geçerken bizi zifos içinde bırakan saltanat arabaları!... Ah nerede o cabadan angaryalar, kodes günleri, o pis kokan sidik fıçısı, kuru yerde yatmalar, yağmurlu günlerde o soğuk kalk borusu,

220

DEĞİRMENİMDEN MEKTUPLAR

sisli akşamlarda sokak fenerlerinin yandığı saatte kışlaya dönüşler, o nefes nefese yetişilen akşam yoklanılan!

Tam tram tram ! Tam tram tram !

Ah nerede o Vincennes ormanı, o kocaman beyaz pamuk eldivenler, tabyalar üzerinde gezintiler, Mektebin parmaklığı, peşimize takılan kanlar, Salon de Mars'da piston çalan herif, loş

meyhanelerde apsent âlemleri, hıçkık tuta tuta birbirine den yanmalar, kasatura çekmeler, bir el yürekte söylenen aşk romansları!...

istediğin gibi hülyaya dal, zaval ıcık! Sana yeter demek bana düşmez. Aldırma, istediğin kadar, var kuvvetinle vur trampetene. Seni gülünç bulmaya yüzüm yok benim.

Sen, kışlana hasret çekiyorsun, ben de benimkine hasret değil miyim sanki?

Benim Paris'im de, tıpkı seninki gibi, buralarda bile bana rahat yüzü göstermiyor. Sen çamların altında trampete çalıyorsun. Bense, boyuna kâğıt karalıyorum. İkimiz de doğrusu tam Provence'lıyız, Al ah için!... Pariste iken, kışlalarımızda, şu masmavi dağlarımızı, şu lavanta çiçeklerinin yabani kokusunu düşünür dururduk. Şimdi de burada, Provence'ın göbeğinde, kışlaya hasret çekiyoruz. Meğer ona ne kadai bağlı imi

* * *

KIŞLA HASRETİ

221

Köyde saat sekizi çaldı. Pistolet, değnekleri elden bırakmadan, köyün yolunu tuttu... Hep trampete çala çala ormandan aşağıya indiğim duyuyorum. Bense, otlara uzanmış, içim hasretle yana yana, bu uzaklaşan trampete

sesinde, bütün Paris'imın çamlar arasından resmi geçit yaptığını görür gibi oluyorum...

Ah Paris!... Paris!... Canım Paris